

**Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra pedagogiky**

Diplomová práce

**KOMPARACE VOLNOČASOVÝCH
AKTIVIT V ZAŘÍZENÍ PRO DĚTI
S NAŘÍZENOU ÚSTAVNÍ VÝCHOVOU**

Vedoucí práce: doc. Mgr. Michal Kaplánek, Th.D.

Autor práce: Bc. Jarmila Kořánová

Studijní obor: Vychovatelství

Ročník: 2 kombinovaná

2011

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. V platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě (v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných Teologickou fakultou) elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Datum:

„Děkuji vedoucímu diplomové práce doc. Mgr. Michalu Kaplánkovi Th.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.“

Obsah

Úvod	6
1 Volný čas	8
1.1 Výchova ve volném čase u nás	9
1.2 Definice volného času	10
1.3 Smysl volného času	12
1.4 Pedagogické ovlivňování volného času	13
1.5 Nejdůležitější dokumenty o volném čase	15
2 Funkce volného času	17
2.1 Faktory ovlivňující volný čas	19
2.2 Volnočasové aktivity	20
2.3 Požadavky na realizaci výchovy ve volném čase	22
2.4 Metody výchovy ve volném čase	22
2.4.1 Nedirektivní metody	23
2.4.1.1 Animace	24
2.4.1.2 Participace	25
2.4.1.3 Metoda zážitkové pedagogiky	26
2.5 Zdraví a duševní hygiena, životní styl	27
2.6 Vychovatel	28
3 Náhradní výchovná péče	31
3.1 Ústavní a ochranná výchova	31
3.2 Zařízení pro plnění ústavní a ochranné výchovy	33
3.2.1 Diagnostické ústavy	35
3.2.2 Dětské domovy	36
3.2.3 Dětské domovy se školou	38
3.3 Rozdíly v práci dětského domova a dětského domova se školou	39
4 Komparace volnočasových aktivit v ústavních zařízeních	42
4.1 Cíl výzkumu, hypotézy a výzkumné metody	42
4.1.1 Cíl výzkumu	43
4.1.2 Hypotézy	44
4.1.3 Výzkumné metody	46
4.2 Realizace výzkumu	47
4.2.1 Charakteristika zařízení a respondentů	48
4.2.1.1 Dětský domov Racek	48
4.2.1.2 Dětský domov se školou Sedlec-Prčice	50
4.2.1.3 Charakteristika respondentů	53
5 Vlastní analýza výzkumného šetření	56
5.1 Přehledné vyhodnocení otázek	56
5.1.1 Souhrnné vyhodnocení otázek	74
5.2 Vyhodnocení hypotéz	80
5.3 Diskuse	84
Závěr	86
Seznam použitých zdrojů	88
Seznam tabulek	92
Seznam grafů	93
Seznam příloh	94
Přílohy	95

Abstrakt	110
Abstract.....	111

Úvod

Tématem mé diplomové práce jsou volnočasové aktivity dětí s nařízenou ústavní či ochrannou výchovou v dětských domovech. Řadu let pracuji v dětském domově se školou jako vychovatelka i jako učitelka základní školy praktické. Každý den se tak při své práci setkávám a seznamuji s problematikou dětí, vůči kterým se osud zachoval macešsky. Důvody k umístění bývají různé, ale všechny děti spojuje psychická deprivace vzniklá odloučením od rodiny, která ovlivňuje celý jejich další život a vlastní životní postoj. Životní osudy byly k některým dětem obzvláště kruté a jejich osamocení je potkalo již v předškolním věku. V dětském domově pak tyto děti zůstávají až do dospělosti. Jen některým z nich se podaří dostat se a vyrůst v náhradní rodině. Na své těžké životní cestě jsou ovlivňovány, determinovány sociálními silami, svou biologickou rodinou, výchovnými činiteli ústavního zařízení a prostředím, kde žijí.

Myslím, že budu moci využít své již nabyté znalosti a zkušenosti v této problematice pro svou práci. Proto, aby byla co nejefektivnější, považuji za nutné, aby nejen vychovatelé, ale i děti dokázaly spolupracovat, mohly činnost ovlivňovat a aby se na její přípravě mohly podílet. Dokáží to však? Je možné v rámci zákonných norem a pravidel nechat děti podílet se na své výchově? Zajímá je vůbec, s jakými podmínkami je jejich život v ústavním zařízení spjat? Někdy mám pocit, že dětem příliš umetáme cestičky a ony se pouze nechávají vést. Nebylo by lepší, aby o sobě více rozhodovaly, možná by je všechno více bavilo a zaujaly by zodpovědnější přístup.

Cílem diplomové práce je analýza volnočasových aktivit dětí a mládeže ve věku od 10 do 18 let v dětských domovech a zjistit, jak moc se liší využívání a nabídka volnočasových aktivit ve dvou zařízeních, v Dětském domově se školou v Sedlci-Prčici a v Dětském domově Racek u Benešova. Budu pracovat s volným časem, který dětem zbývá po příchodu ze školy, po splnění všech povinností a po přípravě do školy. Tato dvě zařízení jsem si vybrala účelově, obě spadají pod stejnou právní legislativu, mají mnoho společného, ale výchovná práce se v nich liší.

Do dětského domova jsou umísťovány děti, které nemají poruchy chování a do dětského domova se školou ty, co mají závažné poruchy chování. Stanovila jsem hypotézy, které mají potvrdit nebo vyvrátit některé odlišnosti ve výchovné práci ve volném čase v těchto zařízeních. Získané podklady a výsledky zkoumání by měly být použity k projektování volnočasových aktivit.

Prožívání volného času je velmi úzce spojeno s výchovou, s fungováním rodiny, s okolním prostředím a je silně ovlivňováno vrstevnickými a mediálními jevy.

Je velkou pravdou ověřenou desetiletými fungování různých zařízení pro problémové děti, že pokud jsou tyto děti zabaveny nějakou pro ně zajímavou činností, nemají na zlobení čas ani myšlenky. A vůbec už je nemusíme hlídat nebo snad dokonce trestat. Vychováváme je tím, že je naučíme zabavit se, vytvářet nějaké hodnoty či sdílet s ostatními příjemně strávené chvílky. U dětí tvoří volný čas podstatnou část jejich života. Kvalita trávení volného času a kvalita výchovy v tomto čase může předcházet nežádoucímu chování. U dětí z dětských domovů to platí dvojnásob. Právě nedostatek lásky, nesprávně fungující rodina či špatné vzory mohou mít na děti nevhodný vliv. Potom přichází vychovatel, jako ten kdo má nahradit chybějící prvek a pro děti v dětských domovech patří k nejdůležitějším osobnostem.

Diplomová práce je rozdělena do pěti kapitol. V první se zmíním o pojmu volný čas, v druhé se zamyslím nad funkcí a posláním zájmového vzdělávání, definováním volného času, činiteli výchovy a vytýčím několik zásad a metod pro úspěšné zvládnutí kompletního procesu výchovy a vzdělávání ve volném čase.

Třetí část bude zaměřena na vysvětlení pojmů týkajících se náhradní rodinné péče, popíši rozdíly mezi dvěma zařízeními dětským domovem a dětským domovem se školou.

Ve čtvrté části se pokusím pomocí kvantitativního výzkumu zjistit možnosti volnočasových nabídek v ústavních zařízeních. Uvedu metody a techniky výzkumu. Seznámím se zařízeními, ve kterých probíhal výzkum a s charakteristikou výzkumného vzorku.

V páté části přiblížím samotnou realizaci výzkumu, uvedu výsledky výzkumu, vyhodnotím získaná data, odpovím na stávající hypotézy a zhodnotím celý výzkum.

Pro svou práci jsem využila odbornou literaturu, články, internetové zdroje a v neposlední řadě i výsledky výzkumu. Seznam použitých zdrojů uvedu v závěru práce.

1 Volný čas

*„Vychovávání je největší a nejtěžší
problém, který je člověku možno uložit.“*

Kant

Diplomová práce se zabývá aktivitami dětí v ústavních zařízeních. Je na místě, abychom se seznámili s některými termíny, týkající se této problematiky. Pojem volného času je v současné době interdisciplinárním tématem. Zabývá se jím pedagogika, sociologie, ekonomie, hygiena a v neposlední řadě i psychologie. V psychologii jsou otázky volného času zpravidla centrovány na osobnost. Psychologie je věda o chování a prožívání, tedy v problematice volného času zkoumá prožívání, chování, jak je volný čas chápán a vnímán. Volný čas je většinou autorů vymezen třemi funkcemi: odpočinkem, zábavou a rozvojem osobnosti, kdy první dvě jsou komplementární a přispívají k rozvoji osobnosti.¹ S pojmem pedagogika volného času je spojeno jméno Fritz Klatt, který termín „Freizeitpädagogik“ poprvé použil v roce 1929, kdy se zamýšlel nad otázkou smysluplného odpočinku zaměstnaného člověka. Pedagogika volného času si za svůj prvotní cíl klade najít možnosti, jak kvalitně trávit a prožívat volný čas tak aby obohacoval a rozvíjel osobnost jedince a naplňoval jeho život pozitivními hodnotami. Jako samotná vědecká disciplína se pedagogika volného času v Německu začala rozvíjet v 60. letech minulého století díky významné osobnosti Horsta W. Opaschowského. Formuloval několik cílů pedagogiky volného času. Podle Opaschowského je cílem pedagogiky volného času proměňovat časové úseky našeho života, které nám umožňují svobodně volit, rozhodovat se a jednat v čase, v němž skutečně svobodně jednáme, rozhodujeme se a volíme, a tak dosáhneme *relativní autonomie jedince ve společnosti*. Pojem „*relativní autonomie*“ chápal jako schopnost jedince být rezistentní vůči vnějším tlakům, být nezávislý a schopný změny, umět využívat možností výběru, aktivně se podílet na vytváření životního prostředí.²

Opaschowski je přesvědčen, že je možné této relativní autonomie dosáhnout, pokud výchova ve volném čase směřuje k dosažení *sociální, kulturní, kreativní a komunikativní kompetence*. Rozvíjení sociální kompetence by mělo bránit tendenci

¹ Srov. SPOUSTA, V. et al. *Teoretické základy ve volném čase*, s. 29.

² Srov. OPASCHOWSKI, H. *Pädagogik der Freizeit*, s. 119-121.

k útěku ze společnosti a k privatizaci zájmů. Kulturní kompetence by měla být protiváhou životního stylu zaměřeného na výkon a konzum. Kreativní kompetence by svou tvořivostí, originalitou mohla do společnosti přinášet originální a nové prvky a komunikativní kompetence vyvádí člověka z izolace vlastního já.³

Právě rozvíjení sociálních kompetencí patří v ústavní výchově mezi nejdůležitější, aby se právě tyto děti uměly správně orientovat v životních situacích. Disponovat volným časem dítěte pokládají za samozřejmé ti, kteří o ně pečují, a to jak z hlediska materiálního tak duchovního. Matka dovoluje dítěti bavit se hrou, která je pro ně zároveň i učením, otec vede dítě k rozmanitým činnostem, které ovšem musí odpovídat jeho věku a schopnostem. Později na něj působí učitel, který mu ukládá úkoly i mimo vyučování. Postupně mohou u dítěte vznikat zájmy, které může realizovat ve svém volném čase.⁴

Jak ale mohou rozvíjet své zájmy děti, kterým toto všechno není dopřáno, nebyly od počátku vedeny alespoň částečně k hodnotnému využívání volného času. Zde je velmi důležité, abychom jim vyšli vstříc a byli jim nápomocni právě při vhodném výběru volnočasových aktivit. „*Pomoci jim může jen pedagog-učitel, vychovatel, který disponuje širokou škálou výchovně vzdělávacích prostředků.*“⁵

1.1 Výchova ve volném čase u nás

U nás se tento termín začal používat zejména po roce 1989. Namísto dosavadní „výchovy mimo vyučování“ se začal prosazovat pojem „pedagogika volného času“ a příp. „výchovné zhodnocování volného času“. Pedagogika volného času se jako věda zabývá jak *výchovou ve volném čase*, to je v době, kdy neplníme žádné potřeby ani povinnosti, tak *výchovou prostřednictvím volného času*, která zejména směřuje k utváření individuálních rysů účastníka činností, působí mezi druhými lidmi, osvojuje si nové znalosti, dovednosti a kompetence i zdravý způsob života. *Výchova k volnému času* znamená učit člověka využívat obsahů činnosti a různých způsobů trávení volného času:

³ Srov. Opaschowski, H. *Pädagogik der freien Lebenszeit*, 2006.

⁴ Srov. Spousta, V. et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 22-23.

⁵ Tamtéž, s. 23.

a) *Do výchovy ve volném čase* náleží veškeré působení v časovém prostoru, který neslouží realizaci základních biologických potřeb, ani školních nebo pracovních povinností. Dobrovolnost účasti na volnočasové činnosti umožňuje do výchovného procesu včleňovat samotné mladé lidi jako jeho aktivní činitele a vytvářet tak nové možnosti a specifické způsoby jejich formování.

b) *Výchova prostřednictvím aktivit volného času* směřuje jednak k utváření individuálních rysů účastníka činnosti, jednak k jeho působení mezi druhými lidmi. Východiskem i cílem aktivit je osvojovat si nové znalosti, dovednosti a kompetence uvnitř oblasti volného času (např. prostřednictvím rozvoje individuálního zájmu, oddechové a relaxační činnosti). Současně však volnočasové aktivity tuto oblast v mnohém překračují. Například přechodem od individuální zájmové orientace k volbě budoucího povolání, k osvojování si zdravého způsobu života nebo k veřejně prospěšné činnosti.

c) *Výchova k volnému času* zahrnuje reflexi samotného volného času, cílevědomé odkrývání a využívání obsahu činností. Výchovu k volnému času lze také právem pokládat za klíč pro otevírání nových možností aktivit a rozvoje člověka⁶.

Opaschowski uvádí skutečnost, že existuje mnoho volnočasových aktivit, které nesplňují potřebu smysluplnosti. Často jsou důvodem nedostatečné kvality volného času. Příčiny mohou být si v osobnosti člověka (pohodlnost, neschopnost), nebo mohou být podmíněny i společensky.⁷

V dětských domovech má náplň volného času značný význam. Tvoří jej rozmanité druhy zájmových činností buď přímo v zařízení, nebo v zájmových a sportovních organizacích. Aktivní a kvalitní využívání volného času dětí a rozvoj jejich zájmů jsou důležité i vzhledem k perspektivnímu využívání volného času v dospělosti.

1.2 Definice volného času

Volný čas je definován velkým množstvím odborníků, jejichž názory se určitým způsobem prolínají a překrývají, ale do jisté míry se i odlišují. Volný čas (angl. leisure time) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště pak z dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život.

⁶ Srov. HOFBAUER, B. *Děti mládež a volný čas*, s. 22-24.

⁷ Srov. OPASCHOWSKI, H. *Einführung in die Freizeitwissenschaft*, s. 255-284.

Ačkoli fenomén volného času existuje už od starověku, pojem volného času je poměrně nový a vznikl z nutnosti vymezení volna vůči pracovní době. Za předchůdce pojmu volný čas můžeme považovat pojmy jako *svátek*, *rekreace* nebo *otium* – čas k reflexi, intenzivnímu prožitku a ke kontemplaci.⁸

Náš život probíhá v čase. Co tedy vůbec volný čas je? Volný čas je moderní pojem, je oblastí živě se rozvíjející, je významnou součástí života a výchovy. Oblast volného času a pedagogiky volného času by se měla v 21. století chápat částečně i jako etika volného času a měla by dětem a mladým lidem dávat smysluplné odpovědi na otázku, pro co žijí.

„Volný čas je hodnota, tedy něco cenného, co má pro dítě a mládež důležitý význam a co výrazně zasahuje do jeho existence. Je zároveň hodnotou individuální a sociální. Hodnota volného času z individuálního hlediska spočívá ve vytváření prostoru pro seberealizaci a rozvoj dítěte a mladého člověka. Hodnota z hlediska společnosti proto, že ho může racionálně využít ve prospěch společnosti, ale i zneužít.“⁹

Dále je možno chápat volný čas jako dobu, který nám zbývá po splnění všech pracovních i nepracovních povinností. Přesnější je charakteristika volného času jako činnosti, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí, a tato činnost mu přináší příjemné zážitky a uspokojení.¹⁰

Podle Pávkové *„se pod pojem volný čas běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené. Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty. Součástí volného času nejsou ani činnosti zabezpečující biologickou existenci člověka (jídlo, spánek, hygiena, zdravotní péče). Ale i z těchto činností si někdy lidé vytvoří svého koníčka, což je zřejmé například ve vztahu k přípravě i konzumaci jídla.“¹¹*

V současné době se uvádějí dva hlavní směry chápání volného času. Volný čas můžeme definovat buď *negativně*, nebo *pozitivně*. Negativní definice volného času vycházejí z vymezení volného času vůči pracovní době („mám volno od práce“),

⁸ Srov. KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času*, dostupné na http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy/pvcskripta.

⁹ ŽUMÁROVÁ, M. *Prolínání školního a volného času*, s. 21.

¹⁰ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 14-15.

¹¹ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 2008, s. 13.

zatímco pozitivní definice se pokouší vymezit volný čas na základě jeho vlastní kvality, tedy jako čas, *s nímž může jedinec svobodně nakládat* („mám volno pro sebe, pro svoje záliby, pro druhé atd.“). Ačkoli v pedagogice volného času prosazujeme pozitivní definici volného času, nelze ve skutečnosti volný čas oddělit od dalších časových úseků. Při definování volného času rozlišujeme mezi *volným časem v širším smyslu* a *volným časem v užším smyslu*. Jako volný čas v širším smyslu se označuje veškerý čas mimo pracovní dobu, tedy včetně spánku, jídla, péče o vlastní tělo, cesty do práce atd. Volný čas v užším smyslu v sobě nezahrnuje časové úseky spojené s prací, jako např. cestu do práce, spánek nebo jiný nutný odpočinek. Nepatří do něj také činnosti, které jsou pevně zakotveny v osobním denním programu jednotlivce.¹²

„Volný čas je veličina, která bývá chápána jako atribut, charakteristický znak svobody individua. Má však svou hodnotu jen v poměru k pracovním i mimopracovním činnostem, které jedinec koná buď v rodině, nebo v širším společenském prostředí.“¹³

„Komplexnost problematiky volného času vyžaduje, abychom brali v úvahu četné souvislosti a vazby, v nichž se výchovné působení uskutečňuje, zejména společenské podmínky umožňující vznik a rozvoj volného času i jeho výchovné zhodnocování, dále přístupy jednotlivých dětí a mladých lidí a hlavně různost sociálních – zejména výchovných – prostředí, v nichž děti a mládež tráví volný čas.“¹⁴

Myšlenky autorů, kteří se věnují této problematice, se v objasnění, či definici pojmu volný čas příliš neliší, i když malé odchylky se najdou téměř vždy. Jednou z nejlepších či nejpřesnějších definic, o kterou se budu ve své práci opírat a která je pro tuto oblast asi nejbližší je ta, kterou uvádí Pávková.

1.3 Smysl volného času

„Smysl volného času je spojen s tím, že člověku otevírá bohatý svět nejrozmanitějších činností, jež může dělat s láskou, zájmem, především proto, že chce, aniž je nucen sledovat nějaký jiný bezprostřední užitek. Ve srovnání s jinými činnostmi spojenými s profesionální prací či prací v domácnosti vystupuje tento moment do popředí.“¹⁵

¹² Srov. VÁŽANSKÝ, M. SMĚKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*, s. 20-24.

¹³ SPOUSTA, V. et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase*, s. 12.

¹⁴ HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 9.

¹⁵ FILIPCOVÁ, B. *Člověk, práce a volný čas*, s. 124.

Pro současného člověka v moderní vyspělé společnosti je život bez času, v němž se může věnovat svým zálibám, bavit se, odpočívat, prostě nepředstavitelný. Každý prožívá denně svůj volný čas a naplňuje jej podle svých představ nejrůznějšími aktivitami. Přitom si často ani neuvědomuje, že jde o volný čas.¹⁶

Pod pojmem volný čas si většinou představíme příjemné činnosti, které nám mohou sloužit k obnově psychických i fyzických sil. Volný čas nás svádí k nicnedělání, k nudě a dokonce i k nežádoucímu jednání. Kvalitně prožitý volný čas má tyto negativní vlivy alespoň omezovat, proto se děti a mladí lidé musí učit svůj volný čas prožívat plnohodnotně. Děti a mládež, které žijí část svého života v ústavech, prožívají svůj volný čas odlišně než jejich vrstevníci v běžných rodinách. Tito mladí lidé jsou omezeni právě ústavním životem, daným řádem a režimem, který musí dodržovat a plnit. V rámci volného času je významná možnost seberealizace jedince, věnujícího se záměrně aktivitám, které mu dávají pocit smysluplnosti.

Jak uvádí Spousta, aktivity, jimiž lidé vyplňují svůj volný čas, a aktivity pracovní se odlišují především motivací a v prožití, jež přinášejí. Obsahově stejná činnost (např. vaření) se může stát náplní volného času nebo pracovní doby, rozhodující je však z jakých pohnutek vychází a k čemu směřuje.¹⁷

Ale mají takový pocit i děti a mládež z dětských domovů? Myslím, že skutečně reálné naplnění volného času většiny dnešních lidí vyvrátilo skeptický názor, že sféra volného času nemůže nikdy poskytnout vhodný prostor pro pozitivní utváření osobnosti, ale zároveň neodpovídá optimistickým teoriím, které ve volném čase vidí jediný a nevyčerpatelný zdroj vytváření duchovních a mravních hodnot.

1.4 Pedagogické ovlivňování volného času

V ústavních zařízeních, podobně jako v rodinách, musíme řešit problém, jak využít volného času ve prospěch dětí a jak je učit vhodně rozhodovat o svém volném čase a plánovat si jej. Ponecháme-li dítě bez vedení, nejspíš to nikdy samo nezvládne a bude propadat osamění a nechuti pokračovat v další činnosti

Žumárová uvádí pojem „sdílené volnočasové aktivity“ jako vymezení činností provozovaných školami. Tento termín by mohl být vhodný i pro volnočasové aktivity

¹⁶ Srov. ZICH, F. *Co s volným časem*, s. 39.

¹⁷ Srov. SPOUSTA, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 116.

uskutečňované v dětských domovech se školou. „V těchto souvislostech vystupuje do popředí osobnost pedagoga, vychovatele, který organizuje, usměrňuje aktivity dětí. Spojuje prožívání volného času s pocity svobody a volnosti. I tyto pocity mohou prožívat děti při některých aktivitách organizovaných pedagogy.“¹⁸

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže je jeho silný výchovný potenciál, ale současně i nebezpečí morálních ztrát, které mohou vzniknout z jeho nesprávného využití. Proto je z výchovných důvodů žádoucí pedagogické ovlivňování volného času. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, takže potřebují citlivé vedení. Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i na charakteru rodinné výchovy.¹⁹

Faltýsková také zdůrazňuje nutnost pedagogického vedení: „Pedagogické ovlivňování volného času a především výchova dětí a mládeže v době mimo vyučování je významnou oblastí výchovného působení. Poskytuje tak příležitost vést jedince ke vhodnému využívání volného času, formovat jeho zájmy, uspokojovat a kultivovat lidské potřeby, rozvíjet specifické schopnosti a žádoucí vlastnosti osobnosti.“²⁰

Spousta ve své knize dále vysvětluje, že povrchní, formální, samoúčelná organizace zájmové činnosti bez náležitě motivace může u dětí vyvolat spíše nechuť než zájem. Vždy bychom měli mít na mysli zájmy a potřeby zúčastněných brát v úvahu konkrétní místo a čas.²¹ V našem případě jde o děti z dětských domovů a jejich volný čas, který jim zbude po škole, a měl by vést ke smysluplnému a hodnotnému využití. Obsah činností by měl být pestrý, podnětný, lákavý, přitažlivý, ale také výchovný. Nabídka by měla oslovit co největší počet dětí. Zjišťujeme, že se děti mění a s nimi i poptávka po zájmové činnosti. Snažme se proto využít svých zkušeností při vytváření žádoucích podmínek k organizování činnosti, která by byla atraktivní a rozmanitá, aby zájem o trávení volného času u dětí stoupal a tím pádem by se u dětí snižoval sklon k negativním jevům. I když tyto instituce jsou režimová zařízení, zejména dětský domov se školou, musíme podporovat dobrovolnost, samostatnost, iniciativu a tvůrčí

¹⁸ ŽUMÁROVÁ, M. *Prolínání školního a volného času*, s. 21.

¹⁹ Srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času* 2003.

²⁰ FALTÝSKOVÁ, J. *Mládež a volný čas*, s. 21.

²¹ Srov. SPOUSTA, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času*, s. 121-123.

spoluúčast – kreativitu. O tom jestli je nabídka aktivit ve volném čase opravdu pestrá, lákavá a hodnotná mi pomůže zjistit výzkumné šetření.

„Volný čas v dětských domovech můžeme chápat jako dobu povinnou. Vznik volného času je vždy spojován s omezenou možností jednání.“²²

1.5 Nejdůležitější dokumenty o volném čase

Dne 30. září 1990 podepsala Česká federativní republika Úmluvu o právech dítěte, která u nás nabyla účinnosti 6. února 1991. První část *Úmluvy o právech dítěte* Ustanovení hmotná - článek č. 31 hovoří o volném čase, rekreaci a kulturní činnosti:

„Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.

Státy, které jsou smluvní stranou Úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.“²³

Platí tedy, že dítě má právo na volný čas, hrát si a účastnit se kulturních a uměleckých činností.

Méně známým dokumentem je Evropská úmluva o výkonu práv dětí (č. 54/2001 Sb.). V České republice vstoupila v platnost 1. 7. 2001. Účelem této úmluvy je podporovat práva dětí, poskytnout dětem procesní práva a usnadnit jejich výkon tím, že budou informovány o soudních řízeních, které se jich dotýkají a mohly by se jich případně účastnit.²⁴

Světové sdružení pro rekreaci a volný čas, komise pro výchovu a vzdělávání navrhla a v roce 1985 schválila *Chartu výchovy pro volný čas*, jejímž účelem je informovat o významu a přínosech volného času, o výchově ve volném čase a výchově pro volný čas. Na ní navazuje *Evropská charta účasti mládeže na životě obcí a regionů*

²² VÁŽANSKÝ, M. SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*, s. 18.

²³ *Úmluva o právech dítěte*, dostupné na WWW:
<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>.

²⁴ *Evropská úmluva o výkonu práv dětí*, dostupné na WWW:
<http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020109>.

ze září 1991.²⁵ V současné době je již „Revidovaná Evropská charta participace mladých lidí na místním a regionálním životě“. Tento dokument, přijatý 21. května 2003, skutečně dává mladým lidem možnost vyjádřit se a zapojit do rozhodování.²⁶

Ve své práci se zaměřím na děti a mládež ve věku 10 – 18 let v dětských domovech a v dětských domovech se školou. Úmluva o právech dítěte poskytuje nejširší definici dítěte – rozumí se jím každá lidská bytost mladší 18 let, pokud podle právního řádu konkrétní země nedosahuje zletilosti dříve. Mladí lidé ve věku 15 – 25 let se podle běžného chápání a dokumentů mezinárodních organizací pokládají za mládež.

Bílá kniha o mládeži Evropské komise (2001) do pojmu mládež zahrnuje rovněž mladé dospělé od 18 do 25 let.²⁷

²⁵ Srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 75-77.

²⁶ *Revidovaná charta*, dostupné na http://www.adam.cz/zahranici/doc/revidovana_charta_participace.pdf.

²⁷ Srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 80.

2 Funkce volného času

Jednou ze základních otázek nauky o volném čase je funkce volného času v současné společnosti. Volný čas během historie měnil svou funkci. Ve starověku a středověku měl volný čas vedle funkce rekreační také funkci sociální (navazování společenských kontaktů) a náboženskou (bohoslužby, rozjímání).

Německý sociolog Erich Weber se zabýval otázkou dnešního volného času. Zaujal ho paradox, že i když došlo ke zkrácení pracovní doby, přesto se volný čas neprodloužil, právě naopak. Dnes jsou kladeny na pracujícího člověka tak vysoké nároky, že již ve svém volném čase nemá sílu správně regenerovat. Zvyšování pracovní náročnosti způsobuje, že rodiče nemají čas na své děti, neví, jak tráví svůj volný čas a v jakém prostředí se pohybují. Pro pedagogy z toho vyplývá důležitý úkol a ukázat dětem a mládeži jak kvalitně naplnit volný čas.

Hofbauer ve své knize *Děti, mládež a volný čas* poukazuje na sedm funkcí volného času v díle německého pedagoga H. Opaschowského:

1. volný čas jako rekreace
2. volný čas jako kompenzace (vyrovnání toho, čeho se v ostatním životě nedostává)
3. volný čas jako katarze (osvobození a odreagování od potlačovaných emocí)
4. volný čas jako ventil (k uvolnění přebytečné energie)
5. volný čas jako konzum (prostředek k užívání věcí či produktů)
6. volný čas jako kontrast.(protiklad vůči práci)
7. volný čas jako doba podobná práci²⁸

Autorka Pávková se zmiňuje zejména o výchovně vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní funkci volného času. Svou definicí funkcí volného času nejbližší pro tuto oblast trávení volného času. Jsou nevhodnější pro volnočasové aktivity dětí z dětských domovů.

Výchovně – vzdělávací funkce klade velký důraz na plnění výchovné funkce, neboť ta rozvíjí osobnost jedince, jeho kognitivní schopnosti, rozšiřují vědomosti, ovlivňují dovednosti, návyky, kultivují a uspokojují jeho potřeby, formují postoje a názory. Při rozvíjení osobnostních rysů dochází také k utvoření návyku na celoživotní

²⁸ Srov. HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*, s. 14-15.

vzdělávání a práci na sobě samém. Pocit uspokojení a naplnění plní důležitou seberealizační a autoevaluační funkci, přináší pohled na sebe samého.

Vedle výchovné funkce, je rovněž významná odpočinková a relaxační funkce volného času. Ty vedou k zotavení a nabrání psychicko-motorických sil jedince. Význam volného času také spatřuji v jeho regenerativním charakteru.

Výchovné instituce plní i *zdravotní funkci* volného času. Pomáhají jedinci udržovat režim dne a pravidelnost, svojí náplní pomáhají udržovat zdravotní kondici, zajišťují vyvážení činností po fyzicky nenáročném sezení ve škole, budují návyk střídání aktivit a schopnosti zajistit si aktivní odpočinek. Pokud to možnosti dovolují, snaží se výchovné instituce dopřát dětem delší pobyt na čerstvém vzduchu mimo domov. Zde se děti podílejí mimo jiné i na přípravě stravy a tak se vytvářejí stravovací návyky a základy zdravého životního stylu. Psychohygienický přínos těchto aktivit vyvažuje stres a psychickou náročnost školního prostředí. Nesmíme zapomenout i na dodržování zásad bezpečnosti při jednotlivých činnostech.

Většina volnočasových institucí plní primární *preventivní funkci*. To znamená, že rozvojem osobnosti jedince se snaží zabránit sociálně patologickým jevům. Některé instituce, jako dětský domov se školou, jsou však také zaměřeny na sekundární prevenci, to znamená péči o děti, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou nositeli závadového chování. Terciální prevence se zaměřuje na zabránění recidivy u těch, kteří jsou již negativními vlivy zasaženi, ale pouze ve specializovaných zařízeních. Součástí *sociální funkce* je i nácvik komunikativních dovedností, seznamování se s pravidly společenského chování. Setkávání dětí v těchto institucích pomáhá vytvářet vztahy s vrstevníky, ale také s lidmi jiného věku (jak mladšími, tak staršími). Nabízí dohled nad dětmi v době, kdy by rodina nemohla zajistit hlídání dětí. Často se také stírají psychologické a materiální rozdíly mezi dětmi, úspěch mohou zažít i ti, kterým situace v rodině neumožní pocit zadostiučinění. Významná je sociální funkce dětských domovů, které přechodně plní funkci rodinné výchovy.²⁹

²⁹ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 2002, s. 39-41.

2.1 Faktory ovlivňující volný čas

Mnoho dětí prožívá svůj volný čas venku, na ulicích, na veřejných prostranstvích bez dohledu či zájmu dospělých. Kvůli této situaci je často ohrožena výchova dětí a zejména jejich bezpečnost. Neorganizované trávení volného času se právě může stát zdrojem agresivity, vandalismu, delikvence, nežádoucí sexuality a experimentování s drogami. Většina dětí v ústavních zařízeních má určitou zkušenost právě s těmito negativními vlivy. Proto je důležité nabízet dětem a mládeži kvalitní a širokou nabídku volnočasových aktivit.

Důležitý význam přikládá Pávková *prostředí*, ve kterém děti žijí a ve kterém se pohybují.³⁰

Zich uvádí dva důležité faktory, které mají vliv na kvalitu trávení volného času, *exogenní* a *endogenní*. Mezi exogenní patří například vlivy okolí, životní podmínky, přírodní podmínky, působení hromadných sdělovacích prostředků, vliv výchovy, společenské a historické podmínky a sociální a materiální situace. K vnitřním faktorům můžeme řadit pohlaví, věk, psychický stav, zdraví, osobní předpoklady.³¹

Jak velký mají tyto podmínky vliv, dokumentují další nová pojetí volného času – volný čas nezaměstnaných, případně volný čas mládeže, která po ukončení školního vzdělávání nenašla zaměstnání, nebo volný čas lidí ze sociálně slabých vrstev. Dalším ovlivňujícím faktorem, který už není zcela osobnostního rázu, je také *místo a země*, kde se rodíme.³²

Mezi nejdůležitější faktory ovlivňující náplň volného času člověka tedy patří pohlaví, fyzická kondice a zdravotní stav, psychická kondice a jako další faktory lze uvést profesionální zakotvení a příslušnost ke společenské vrstvě. K činitelům, které mají vliv na vývoj jedince, bezesporu patří hromadné sdělovací prostředky a informační technologie. Řada produktů je zaměřena přímo na děti a mládež. Pávková varuje, že děti jsou však také často konzumenty produktů určených dospělým, což s sebou nese významná rizika pro vývoj jedince. Za nejrozšířenější médium lze považovat televizi, jejímuž sledování věnuje mládež značnou část svého volného času, a to na úkor četby,

³⁰ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 2002, s. 50.

³¹ Srov. ZICH, F. *Co s volným časem*, s. 102.

³² Srov. SPOUSTA, V. et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, s. 125.

sportu, kultury. Hlavní problém však nevidím v kvantu času u televize, ale ve výběru pořadů, které mládež sleduje.³³

Helus vyzdvihuje pozitivní vliv médií, kdy bezesporu znamenají dalekosáhlé obohacení života, podporují učení, a to i u lidí s různými typy postižení. Na druhou stranu však varuje před nebezpečím závislosti na médiích, před negativními vlivy jako je narušení pozornosti dětí, narušení hodnoty autentických osobních zážitků, ustrnutí vývoje komunikačních schopností aj. Jak dalece jsou děti z ústavních zařízení závislé na počítačích, a internetu je dalším úkolem výzkumného šetření.³⁴

Děti, o které se ve své práci zajímám, trávily svůj volný čas právě v nevhodném prostředí, což je jedním z důvodů jejich umístění v ústavech.

Každé zařízení vychází z jiných předpokladů, z jiných úkolů, které ve společnosti plní. Z tohoto důvodu také jinak organizují volný čas dětí, které do těchto institucí přicházejí. Mají kultivovat chování dětí, vzdělávat a vychovávat je.

Klienty dětských domovů jsou děti bez závažných poruch chování, proto mohou navštěvovat běžné základní školy. U dětského domova se školou je prostor pro spolupráci s běžnými školami a institucemi omezen, nikoliv vyloučen.

2.2 Volnočasové aktivity

Zájmové činnosti jsou důležitou součástí volného času. Velký díl ve výchově zaujímá pravidelná zájmová činnost, mnohdy opomíjená, ale přesto významná pro výchovu a rozvoj osobnosti jedince. Aktivity jsou různě zaměřené, nejpřehledněji je rozděluje do skupin ve své knize Pávková, která aktivity volného času rozlišuje na několik základních skupin:

- *vzdělávací aktivity* - jejich smyslem je rozpoznat a rozvíjet osobnostní vlohy a nadání dítěte. Mohou být zaměřeny hudebně, dramaticky, výtvarně, jazykově apod.
- *zájmové kroužky* - zaměřují se na nejrůznější obory a některé z nich se do jisté míry shodují s první uvedenou kategorií. Od ní se odlišují zejména v tom, že kladou větší důraz na vyžití dětí a na jejich zájmy nežli na získávání

³³ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 2008, s. 34.

³⁴ Srov. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*, s. 64-65.

učebnicových znalostí. Tyto zájmy se pohybují na široké stupnici od her, dobrodružných výletů a poznávání přírody až po uměleckou činnost.

- *sportovní aktivity* - v nich se dítě rozvíjí nejen po pohybové stránce, ale získává také znalosti správné životosprávy a tak rozvíjí ducha i tělo.
- *všestranně zaměřené aktivity* - spojují vždy dvě a více z výše uvedených činností a často kladou větší důraz na výchovu, soužití v kolektivu, sociální schopnosti a pobyt v přírodě.³⁵

Pávková chápe zájmové činnosti jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností, podporují seberealizaci i učí aktivitě i smysluplnému trávení volného času. Zprostředkovávají a upevňují vědomosti, dovednosti a návyky. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci.

Pávková preferuje rozdělení zájmových činností podle obsahu a formy, zatímco Kaplánek raději posuzuje rozdělení podle podmínek účasti a zohledňuje vývoj v oblasti nízkoprahové (otevřené) práce s dětmi.³⁶

Tradičně se užívá dělení zájmových činností podle obsahu na *společenskovední*, které zahrnují všechny oblasti historie, sběratelství, publicistiky, filosofie, náboženství, dodržování tradic aj. Zájmové činnosti pracovní-technické obsahují práci s nejrůznějším materiálem, montážní, audio a video techniku, výpočetní techniku i modelářské práce. V oblasti *přírodovědních* činností se děti seznamují s ochranou životního prostředí, pozorováním přírody, mohou se zúčastnit specializovaných činností, jako je myslivost, rybaření, stanice přírodovědců. Rozvíjení nejrůznějších schopností umožňují činnosti *estetickovýchovné* (hudební, výtvarné, dramatické, literární, taneční). Oblast *tělovýchovy* je obzvlášť pro děti velmi přitažlivá. Činnost v tělovýchovných, sportovních i turistických kroužcích by měla být všestranná, aby se podpořil rozvoj pohybových schopností dětí.³⁷

Děti se mění a s tím i poptávka po zájmové činnosti. Proto se musíme snažit vytvořit atraktivní a rozmanité podmínky k organizování činnosti, aby zájem o trávení volného času u dětí stoupal.

³⁵ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 2002, s. 92-100.

³⁶ Srov. KAPLÁNEK, M. *Metodiky zájmových činností*, dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/getfile/5460bfa74edfaa01>.

³⁷ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 2002, s. 71.

2.3 Požadavky na realizaci výchovy ve volném čase

I pro výchovu ve volném čase bylo formulováno několik pedagogických zásad. Připomenu aspoň ty, podle mě nejdůležitější, tak jak je popisuje ve své knize Pávková. Mezi první patří *zásada soustavnosti a cílevědomosti*. Jednotlivé složky se mají doplňovat a prolínat, na sebe navazovat. Činnost má být plánovitá ne nahodilá a formální. *Zásada posloupnosti* vychází z toho, že se postupuje se od známého k neznámému, od jednoduchého ke složitějšímu. *Zásada aktivity* je velice úzce spjata i s motivací. Při volnočasových aktivitách by měl být stále dodržován požadavek dobrovolnosti, který je zejména u zájmových činností velmi důležitý a podstatný. Má však určitá omezení, jedná se tedy o relativní dobrovolnost. Vychovatel vytváří podmínky tak, aby děti přijímali činnosti dobrovolně. Aktivita by měla být přitažlivá, zajímavá a hlavně vhodně motivovaná. Vychovatel musí dbát na věkové zvláštnosti dětí i fyzickou a mentální vyspělost – *zásada přiměřenosti*. Mohlo by se stát, že činnost příliš jednoduchá a snadná bude pro děti nezajímavá, nebude je bavit a brzy je omrzí. V případě opačném, kdy činnost bude náročná, mohou velmi brzy kvůli nezdaru rezignovat. Při kterékoliv činnosti by vychovatel neměl šetřit pochvalou, uznáním a oceněním, jsou nejlepší motivací pro další činnost.³⁸

2.4 Metody výchovy ve volném čase

V Pedagogickém slovníku nacházíme u metody výchovy toto: „*Záměrné a systematické způsoby, postupy a prostředky, které směřují k výchovnému cíli. Vedle samostatné skupiny vyučovacích metod mezi ně počítáme působení příkladem, odměny a tresty, příkazy, diskuse aj. Podoba a dopady výchovné metody působí v kontextu celkového výchovného stylu – demokratická výchova, liberální výchova, autoritativní výchova.*“

Metoda ve výchově je určitý formační proces, který používá jisté prostředky a techniky k dosažení cíle. Z výchovně vzdělávacích metod jsou přednostně využívány aktivizující metody, především metody praktických činností, rozhovory, dramatizace, besedy.³⁹

³⁸ Srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 34

³⁹ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 2002, s. 75

V současnosti je větší výběr výchovných metod a prostředků a navíc je umožněno i křesťanské působení na formování osobnosti.⁴⁰

2.4.1 Nedirektivní metody

Pokud budeme mluvit o metodách vhodných pro volný čas, musíme si také připomenout principy H. Opaschowského, který definuje devět principů pedagogického působení ve volném čase: dostupnost, otevřenost, přitažlivost, samostatné rozvržení času, dobrovolnost, nenucenost, možnost výběru, možnost svobodného rozhodnutí, možnost být iniciativní.⁴¹

Mimo tyto principy uvádí i tři základní metody pro využití ve volném čase, jako je informativní poradenství, komunikativní animace, participativní plánování.⁴²

I když jsou tyto principy určitě poučné a zajímavé pro naše podmínky nejsou až tak docela využitelné. Přestože může jedinec rozvíjet v rámci volného času schopnosti komunikace, kooperace, řešení problémů a konfliktů, citlivost, fantazie, nové nápady (inovace), v zařízeních ústavní výchovy je nelze plně realizovat. Zejména proto, že v našem případě se jedná o uzavřené konkrétní výchovné působení, zaměřené na převýchovu režimovým způsobem. Základem výchovného a převýchovného působení je pevně stanovený denní režim, jasné vymezení práv a povinností. Možnost účastnit se volnočasových aktivit mimo zařízení je samozřejmě spojena s výsledky chování dítěte.

V současné době se ve volném čase mohou používat hlavně dvě nedirektivní metody. Jde především o *animaci* a *participaci*. Navzájem se doplňují. Animace předpokládá větší aktivitu vychovatele, participace se dá realizovat jen tehdy, pokud vychovatel nevystupuje příliš dominantně a umožní účastníkům realizaci aktivit.⁴³

⁴⁰ Srov. VOCILKA, M. *Dětské domovy*, s. 260.

⁴¹ Srov. OPASCHOWSKI, H. *Pedagogik der freien Lebenszeit*, s. 204.

⁴² Tamtéž s. 192.

⁴³ KAPLÁNEK, M. *Specifické přístupy a metody pedagogiky volného času*, s. 46.

2.4.1.1 Animace

Pedagogický slovník definuje animaci jako: „Výchovnou metodu založenou na nedirektivních a akčních metodách povzbuzování mladých lidí, k hledání vlastní cesty životem a schopnosti realizovat svou svobodu a autonomii.“⁴⁴ Přičemž se jim zároveň předkládá velké množství přiměřených, zajímavě strukturovaných pozitivních možností seberealizace (sportovní akce s intenzivním rekreačním režimem, kultura zejména aktivně provozovaná, společensky prospěšná činnost aj.). Důraz je kladen na otevřenost výchovné situace, na dobrovolnost, možnost volby, prostor pro iniciativu vychovávaných, na vytváření rezistence vůči negativním sociálním vlivům atd. „Termín souvisí se slovem „*anima – duch, duše*“. Jeho českým překladem by tedy mohlo být **oduševňování**. Termín animace známe především ze spojení „animovaný film“, kde animátor oživuje, vdechuje život loutkám nebo obrázkům. Všimněte si, že sledujeme-li takový film, animátora nikdy vlastně nevidíme: vše se děje jakoby samo. Víme ale, že animátorova dovednost umožnila celé dění.“⁴⁵

Stručně bychom mohli říci, že výchovná animace znamená vytvořit mladým lidem tak zajímavou nabídku konstruktivních činností, že různé formy protispolečenského jednání ztratí samy svou přitažlivost bez moralizování a zakazování. Kolem této činnosti se začne vytvářet relativně stabilizovaná skupina vrstevníků, jež jim umožňuje poznávat sebe i druhé. V animační skupině se na členy přenáší co nejvíce odpovědnosti a rozhodování; vedoucí – animátor jim je stále k dispozici, i v případě osobních problémů. V počátcích byla zaměřena především na rozvoj kreativity mládeže. Největší nárůst zájmu o tuto metodu přinesla sedmdesátá léta, kdy se pomalu všechny programy aktivizace nazývaly animací. Teprve až v osmdesátých a devadesátých letech se rozvíjela jako jedna z metod pedagogiky.⁴⁶

„Animace – na rozdíl od výchovy v tradičních institucích – nemusí předávat sociální poznání a způsoby chování uznané jako platné v majoritní společnosti. Animace pomáhá osobě, aby se realizovala a sama utvářela aktivně svůj život jako individuum a jako sociální subjekt.“⁴⁷

⁴⁴ PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*, s. 17.

⁴⁵ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 1999, s. 79.

⁴⁶ Srov. KAPLÁNEK, M. *Kulturní a sociálně kulturní animace – dva směry nedirektivní výchovy*, s. 503-506.

⁴⁷ Srov. KAPLÁNEK, M. *Animace*, dostupné na WWW: http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy).

Hanáková nám animaci ukazuje z trochu jiného pohledu. Sloveso *animovat* ukazuje aktivitu nebo lépe řečeno kvalitu jednání, kde počítáme s působením lidským (příčinění člověka) a Božím. Animovat tedy znamená milovat život. *Milovat život* znamená milovat člověka. Proto smysl animace je vést mladé lidi k vnitřní svobodě, ke tvořivosti, radosti, naději, k úctě ke každému člověku, k překonávání strachu z těžkostí, bolestí a různých překážek, které do života patří. „*Animace je tedy výchovná metoda, která se snaží dovést mladého člověka k tomu, aby sám objevil, co, jak a kdy má v životě dělat, jakými zásadami se řídit a jaké názory přijmout za své. Nikdy se člověk vnitřně nenadchne pro to, co pasivně přijal jako příkaz nebo jako naučenou pravdu.*“⁴⁸

S animací, jako s novou výchovnou metodou, se v ústavních zařízeních setkáme velice zřídka, stále přetrvávají staré zacvičené tradiční přístupy práce. Posunutí k efektivním metodám je náročné zejména pro starší vychovatele, kteří neradi mění své zkušenosti a návyky. Často mají problém vyrovnat se s pozitivním přijetím hodnot mladých lidí i své vychovatelské role. Musí se také aktivně zapojit do dění v celé skupině. Přesto příchodem mladých vychovatelů se již objevují první humánnější přístupy a metody právě ve volném čase. Přestože naprostá většina zaměstnanců dětských domovů jsou profesionálové, rizika monotónnosti, stereotypu, profesního vyhoření či generačního střetu jsou i zde poměrně vysoká.

2.4.1.2 Participace

Druhá metoda je *participace* (podíl – spoluúčast) mladých lidí na procesu rozhodování, řízení a správy. Stala se součástí demokratického stylu řízení a je klíčem, který v našem i evropském měřítku otevírá veliké možnosti výchovy k demokratickému občanství, k současnému i budoucímu uplatnění dětí a mladých lidí v životě společnosti.

Důležité pro děti je uvědomění si své důležitosti, samostatnosti a hlavně odpovědnosti. Mohou rozhodovat o nejrůznějších činnostech, spoluúčastní se na mnoha aktivitách společně s dospělými. Učí se i umění naslouchat, říci si svůj názor, být respektován.

„*Participace žáků je chápána jako jeden z prostředků i cílů demokratického školství. S ohledem na demokratické formy i cíle školní práce má tedy prostředí*

⁴⁸ Srov. HANÁKOVÁ, M. *Animace jako výchovná metoda*, dostupná na WWW: http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy.

*současné školy žákům umožňovat nejen zapojovat se do rozhodovacích procesů, ale takové aktivity by měly být vedením i učiteli přímo iniciovány a podporovány.*⁴⁹

Cílem participace je rozvoj osobnosti dítěte, zaměřené na sebepojetí, sebehodnocení a seberealizaci. Rozvoj socializace, projevující se v zájmu a odpovědnosti vůči společnosti. Participace vede děti a mládež k rozvoji komunikačních schopností a dovedností, schopnosti přijímat a zpracovávat informace, vede je k přijetí odpovědnosti za rozhodování.⁵⁰ Zda i děti z ústavních zařízení mohou spolurozhodovat o svém volném čase, o činnostech, které by chtěly uskutečňovat, budu zjišťovat ve výzkumném šetření.

2.4.1.3 Metoda zážitkové pedagogiky

Další alternativní metodou, v současné době velmi oblíbenou, je *zážitková pedagogika*. Výchovné postupy založené na prožitku, zkušenosti, představují široký proud nových nebo znovuobjevených metod výchovy ve volném čase, který zpětně významně ovlivňuje celou pedagogiku.

*„Můžeme se s nimi setkat pod různými názvy: výchova zážitkem, prožitkem, výchova dobrodružstvím, výchova v přírodě, expedice apod. Společné jim je, že se opírají o intenzivní prožitky a zkušenosti získávané aktivní účastí v programu, zahrnující obvykle fyzicky náročné činnosti, spojené s určitou mírou (kontrolovaného) rizika ve vnějším, přírodním i městském prostředí (strukturované hry, výstupy do obtížně přístupného terénu, trénink přežívání v přírodě, vodácké akce). Jsou zaměřeny na rozvoj sebepojetí, sociálních vztahů a vztahů k životnímu prostředí, proto kromě fyzického výkonu zahrnují obvykle sebereflexi, reflexi sociální interakce a pozorování prostředí.*⁵¹

Pro setkání se zážitkovou pedagogikou nemusí vždy být nutný dlouhodobý pobyt v přírodě, ale i krátká setkání s neobvyklou situací jsou pro děti něčím novým a dokáží se chovat úplně jinak než při běžné činnosti.

„Účastníci jsou odkázáni jeden na druhého. Společně prožívají neobvyklé situace a jsou vedeni k tomu, aby prožité společně reflektovali. Zkušenosti jako např. soudržnost

⁴⁹ *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007.*

⁵⁰ Srov. KAPLÁNEK, M. *Formy participace v pedagogice volného času*, dostupné na WWW: http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy.

⁵¹ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 1999, s. 80-81.

skupiny, ohled na slabší členy, zážitek úspěchu – to všechno může být při každodenní společné reflexi reflektováno jak z hlediska vzájemných vztahů ve skupině, tak i z hlediska víry. Prakticky každá zkušenost, která se člověka existenciálně dotýká, může vést k úvahám o smyslu věci a nakonec i o Bohu. Hraniční situace, do nichž se člověk dostane, se ho existenciálně dotýkají (např. jištění horolezců, přecházení po poraženém kmeni přes řeku atd.).⁵²

2.5 Zdraví a duševní hygiena, životní styl

V dětských domovech, kde děti žijí trvale, je nezbytné respektovat požadavky psychohygieny. To znamená, že jednotlivé složky zdraví nejdou od sebe oddělit. Mluvíme o zdraví duševním, tělesném a sociálním. Režim dne by měl být uspořádán s přihlédnutím k biorytmům a k výchovným záměrům. Důležitá je velikost prostoru, jeho materiální vybavenost, čistota, teplota, vybavení nábytkem. Velmi významná je i estetická úprava prostředí. Děti se mohou na úpravě realizovat svou nápaditostí a tvořivostí. Důležité jsou mezilidské vztahy, kladné vztahy mezi dětmi i mezi pedagogy. V zařízeních, kde děti žijí celý den, by měla vládnout pohoda, porozumění, rozumný a pochopitelný řád.⁵³

„Režim pomáhá budovat stereotyp, návyk, hygienický princip a biorytmus.“⁵⁴
Základem pro zdravý vývoj každého člověka je uspokojení jeho životních potřeb. Potřeby lásky, přijetí, citové opory, přijetí do kolektivu, to jsou potřeby, které mohou být v prostředí ústavního zařízení naplňovány pouze stěží.⁵⁵

Psychohygiena chápe volný čas jako prostor pro všechny činnosti, které mají vést k rozvoji zdravé osobnosti. Má být dobře a konstruktivně využíván. Značné nebezpečí představuje volný čas, který je využíván ke škodlivým aktivitám, jako je kouření, alkoholismus, hazardní hry atd. Měli bychom volný čas naplňovat více činnostmi aktivními než pasivními, ve společnosti lidí a ne v izolovanosti, snahou o sociální interakci a emocionální reflexe.⁵⁶

⁵² Srov. KAPLÁNEK, M. *Zážitková pedagogika a její význam ve výchově*, dostupné na WWW: http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy.

⁵³ Srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 56-60.

⁵⁴ SLOMEK, Z. *Etopedie*, s. 40.

⁵⁵ Srov. BITTNER, P. et al. *Děti z ústavů!*, s. 57.

⁵⁶ Srov. SPOUSTA, V. *Teoretické základy výchovy ve volném čase*, s. 36.

Diferenciace jak člověk tráví volný čas, je dána pohlavím, věkem, vzděláním, sociálním statusem, tělesnou a duševní kondicí, zaměstnáním, rodinnými tradicemi, životním stylem. Životní styl člověka souvisí s jeho hodnotami a ideály, ale také s mravy společnosti. Pávková uvádí jednu z mnoha definic, která „vymezuje životní styl jako souhrn životních forem, které jedinec aktivně prosazuje. Zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, projevuje se v jeho chování i ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek.“⁵⁷

Životní způsob může být chápán jako široký komplex činností, kterou provozují lidé proto, aby uspokojili své potřeby. Realizace činností na základě uspokojování potřeb vede tedy zpětně k tvorbě potřeb dalších nebo k jejich prohlubování. Jádrem životního stylu jsou činnosti, které lidé realizují, aby dosáhli požadovanou kulturní úroveň života.⁵⁸

Něco podobného se zmínil Opaschowski ve své knize, kde říká, že významným ukazatelem kvality života, dokonce v různých zemích, je právě volný čas a správné chápání volného času. Nejedná se jen o služby ve volném čase, ale jeho smysluplné prožití. Z volného času se stává svoboda a více možností správné volby znamená lepší a kvalitnější život.⁵⁹

V současné době se velice často o kvalitě života mluví. Téměř vše se podřizuje tomu, aby se zdraví člověka co nejméně oslabovalo a co nejvíce posilovalo. Součástí zdravého životního stylu je abstinence, nekuřáctví, zdravá výživa a tělesná aktivita. Sport je nedílnou součástí zdravého životního stylu.

2.6 Vychovatel

Každý vychovatel a pedagog by měl být pro dítě autoritou. Děti by ho měly uznávat a přijímat jako určitou oporu. Vychovatelé vhodným pedagogickým působením usměrňují a motivují děti k činnostem, které rozvíjí všechny stránky jejich osobnosti, tělesné a duševní vlastnosti i sociální vztahy, přispívají k uspokojování biologických i psychických potřeb člověka. Zjednodušeně řečeno – hlavním úkolem vychovatele vychovávat jedince.

⁵⁷ PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 2008, s. 29.

⁵⁸ Srov. ZICH, F. *Co s volným časem*, s. 16-17.

⁵⁹ Srov. OPASCHOWSKI, H. *Einführung in die Freizeitwissenschaft*, s. 263-264.

Ve výchovném zařízení je stěžejním cílem vychovatele reedukace a resocializace dítěte. Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu dětí, rozvíjet jejich spontaneitu, uspokojovat potřeby nových dojmů, seberealizaci, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy. V neposlední řadě jim musí poskytovat pocit bezpečí a jistoty. Základní podmínkou, aby mohl vychovatel dítěti pomoci, je vytvoření vztahu důvěry a úcty.

Pávková říká, že existuje rostoucí počet výzkumů, které ukazují, že i z mnoha dětí, které byly vystaveny negativním výchovným činitelům například v rodině, mohou vyrůst dobře adaptovaní dospělí.

„To, co ohrožené dítě potřebuje, je nejméně jeden dospělý člověk, který má k dítěti pozitivní a pečující vztah, podporuje ho a pomáhá mu.“⁶⁰

Není bezpodmínečně nutné, aby tímto člověkem byl pro dítě umístěné ve výchovném zařízení pouze vychovatel. Děti si mnohdy vytváří hlubší vztah důvěry k jinému zaměstnanci ústavu nebo k učiteli ve škole. Osobnost vychovatele však zůstává jedním z nejdůležitějších činitelů, které na dítě působí. Je důležité, aby dokázal vytvořit bezpečnou, tvořivou a pohodovou atmosféru. Musí mít pochopení pro jednotlivé děti, být schopen vnímat je jako individuality, dokázat je vhodně motivovat k volnočasové činnosti i vzdělávání.⁶¹

Vychovatel musí znát situaci dítěte, vědět o uváděných souvislostech. Právě vhodně vybrané zájmové činnosti mohou pomoci při přetváření nežádoucích vlastností.⁶²

Úspěšný může být jen ten vychovatel, který má děti rád, dokáže si s nimi vytvořit kladné vztahy a získat si jejich důvěru. Vychovatel, který má k dětem dobrý vztah, může částečně nahradit nebo doplnit chybějící kladný vliv rodičů. Dobrý vychovatel dokáže i u méně úspěšného a problémového dítěte najít příležitost k pochvale. A k tomu je vhodná příležitost právě při zájmové činnosti, jejíž výběr respektuje individualitu dítěte. Je vhodné využít při organizaci zájmové činnosti odbornost a zájmy jednotlivých vychovatelů, jejich specializaci pro vedení zájmových činností. Děti poznají, zda se vychovatel do zájmové činnosti zapojil s chutí, zda jej baví, či zda pouze dohlíží a vede zájmovou činnost jen z povinnosti.

⁶⁰ PÁVKOVÁ, J. in HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 63.

⁶¹ Srov. HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času*, s. 62-70.

⁶² Srov. SLOMEK, Z. *Etopedie*, s. 32.

Nelze opomenout také skutečnost, že ve vztahu vychovatele a dítěte je nutné, aby byly vytvořeny a oběma stranami respektovány určité hranice. Vychovatel si nesmí dítě k sobě citově připoutat, tím by sobě i dítěti ublížil. Vychovatel musí citlivě regulovat, aby se dítě nestalo na něm závislým. Jeho cílem je vychovat samostatného a nezávislého člověka. Jednou z cest k tomuto cíli je nabízet dětem spoluodpovědnost za krátkodobé nebo jednorázové činnosti, zdůrazňovat jim odpovědnost za vlastní jednání, rozvíjet u nich dovednost rozhodování.⁶³

U dětí v dětských domovech pracují nejen vychovatelé, ale i učitelé, zdravotní sestra a ostatní personál. Učitel pracuje s dětmi v omezeném čase, ve vymezeném prostoru a s danými požadavky. Vychovatel věnuje dětem čas, který není rozdělený na 45 minutové hodiny, pracuje s dětmi odpoledne, když už mohou být unavené. Na udržení disciplíny nedisponuje takovými prostředky jako učitel. Zároveň je vychovatelova činnost volnější, není omezen učebními osnovami, a tak může nechat prostor pro svou tvořivou činnost. Na druhé straně mimoškolní práce dítěte má být sjednocená s prací ve škole. Má navazovat, opírat se o ni, doplňovat a rozšiřovat ji.

Vychovatelé musí v současné době volit při pozitivním ovlivňování jiné přístupy v komunikaci, než v letech minulých. Práce zde je mnohem náročnější. Je potřeba, aby vychovatelé byli stále vzděláváni ve zvládnutí vyhrocených situací pomocí adekvátních prostředků. Měli by mít možnost absolvovat psychologický či psychoterapeutický výcvik, či možnost využívat skupinové dynamiky.⁶⁴

⁶³ Srov. MATĚJČEK, Z. et al. *Osvojení a pěstounská péče*, s. 84-90.

⁶⁴ Srov. PILAŘ, J. *Náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a ve školských zařízeních preventivně výchovné péče*, s. 313.

3 Náhradní výchovná péče

Náhradní výchovnou péči organizuje především institut Náhradní rodinné péče. Jeho právní rámec řeší zákon o rodině. Jestliže výchova dítěte v jeho vlastní rodině vykazuje známky ohrožení a pobyt v tomto prostředí pro něj není žádoucí, pak stát v závislosti na okolnostech přistupuje k řešení pomocí nové rodiny. Toto je pro dítě jednoznačně nejlepší, protože umístění do náhradní rodiny mu dává příležitost vyrůstat v prostředí nejvíce podobnému normální funkční rodině. V České republice současná právní úprava (Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, Zákonem o rodině č. 91/1998 ve znění pozdějších předpisů) umožňuje využít dva druhy náhradní rodinné péče, osvojení a pěstounskou péči. *Osvojení neboli adopce* je nejvýhodnější forma náhradní rodinné péče. Při osvojení přejímají manželé (páry nebo i jednotlivci) všechna práva a povinnosti, jako by dítě bylo jejich vlastní. Vzniká mezi nimi příbuzenský vztah, dítě má příjmení nových rodičů. Podmínkou je tzv. právní volnost dítěte. Pro adopci platí „*Čím dříve, tím lépe*“, neboť výchova ve funkčním rodinném prostředí má pro jeho budoucí život nenahraditelnou úlohu. V *pěstounské péči* děti vyrůstají v rodině, ale náhradní rodiče, čili pěstouni, mají omezená práva a povinnosti. Rozhodují pouze o běžných věcech v životě dítěte, o důležitých věcech (např. volbě zaměstnání) rozhodují biologičtí rodiče, kteří jsou zákonnými zástupci (pokud nebyli zbaveni rodičovských práv, pak rozhoduje soud). Dítě je svěřeno do pěstounské péče soudem, ta je řízena a kontrolována státem. Stát také zajišťuje hmotné zabezpečení dítěte i odměnu pro pěstouny.

3.1 Ústavní a ochranná výchova

Není – li z právního hlediska možná náhradní rodinná výchova ani perspektivně, přistupuje se k soudem nařízené ústavní výchově nebo soudem uložené ochranné výchově ve školských zařízeních. Zde musí být zajištěno právo každého dítěte na výchovu a vzdělání. Vzhledem k tomu, že výzkum zaměřuji na volnočasové aktivity dětí v dětském domově a v dětském domově se školou, budu blíže charakterizovat jen tato zařízení. Pobyt v ústavním zařízení jistě není optimálním řešením, jak dítěti zajistit

bezstarostné a klidné dětství. Je pouze jednou z možností, jak nejlépe danou situaci v dané chvíli řešit.

Předběžné opatření

Soud vydá usnesení, na jehož základě je dítě umístěno do péče osoby, v něm uvedeně. Trvá po dobu jednoho měsíce a může být prodlouženo nebo zrušeno. Jelikož se jedná o rozhodnutí v akutních případech, má např. při podání žádosti o předběžné opatření orgánem sociálně-právní ochrany dítěte soud povinnost rozhodnout do 24 hodin.⁶⁵

Ústavní výchova

Ústavní výchova je nařizována soudem dle § 46 zákona č. 94/1963 Sb. o rodině dětem mladším osmnácti let v případě, kdy je jejich výchova vážně ohrožena či narušena nebo pokud rodiče nemohou z jiných vážných důvodů výchovu zabezpečit. O ústavní výchově rozhoduje soud na návrh obce s rozšířenou působností dle zákona o rodině. Nařizuje se z důvodů sociálních a výchovných. Ústavní výchova nemá trestní, ale preventivní charakter a trvá pouze tak dlouho, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do osmnáctého roku života jedince, tedy do dosažení jeho zletilosti. Výjimečně může být soudem prodloužena i po dosažení zletilosti, nejdéle však do devatenácti let. Výkon ústavní výchovy u dětí do tří let věku zabezpečují zdravotnická zařízení, tj. kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti do tří let, u jedinců od tří do osmnácti let školská zařízení. Pokud byla ústavní výchova nařízena z důvodů sociálních, je jedinec starší tří let zpravidla umístěn do dětského domova. Pokud jde o ústavní výchovu z výchovných důvodů, jedinec putuje do dětského domova se školou či výchovného ústavu.⁶⁶

Nejčastější důvody, které vedou k umístění dítěte do ústavního zařízení, bývají:

- Dítě je opuštěné či odložené nebo psychicky, fyzicky či sexuálně týráno, zanedbáváno
- Rodiče dítěte zemřeli nebo neplní své rodičovské povinnosti

⁶⁵ Srov. SLOMEK, Z. *Etopedie*, s. 55-56

⁶⁶ Srov. SLOMEK, Z. *Etopedie*, s. 55

- Dítě má výchovné problémy nebo trpí psychickým či tělesným postižením a rodiče mu nejsou schopni zajistit dostatečnou péči
- Nepříznivá sociální situace rodiny⁶⁷

Ochranná výchova

Ochranná výchova je druh ochranného opatření stanovené trestním zákonem. Matoušek upřesňuje výklad zákona takto: „*Ochranná výchova má preventivní charakter, protože je nařízena v případě, kdy je pachatel trestného činu odsouzen, ale soud upustí od potrestání. Její uložení není zapsáno v rejstříku trestů.*“⁶⁸

V trestním řízení se ukládá jen mladistvým, kteří v době spáchání činu dovršili 15 let věku, ale nedosáhli plnoletosti, tedy 18 let. Trestní zákon ukládá výkon ochranné výchovy v určených zařízeních, ve kterých je zajištěn dohled nad přípravou mladistvého na budoucí zaměstnání. Pokud začne pracovat a jeho chování se zlepší, může jej soud umístit mimo výchovné zařízení, v opačném případě naopak nařídí prodloužení ochranné výchovy. Stejně jako ústavní výchovu, lze i ochrannou výchovu uložit mladistvým do 18 let věku, ve zvláštních případech pak prodloužit.⁶⁹

3.2 Zařízení pro plnění ústavní a ochranné výchovy

Zákon č. 109/2002 Sb. a jeho novela č. 383/2005 Sb. stanoví, že školskými zařízeními jsou dětský domov, dětský domov se školou, který nahradil původní výchovný ústav pro děti a výchovný ústav v další diferenciaci. Školskými zařízeními pro plnění diagnostických výkonů ústavní či ochranné výchovy a předběžného opatření jsou diagnostické ústavy.⁷⁰

*„Zařízení mohou být diferencována podle věku, mentální úrovně, zdravotního postižení, stupně obtížnosti výchovy, popřípadě i podle pohlaví svěřenců.“*⁷¹

Uvedená školská zařízení poskytují péči jinak poskytovanou rodiči nebo jinými osobami, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, dětem

⁶⁷ Srov. BITTNER, P. *Děti z ústavů!* s. 30.

⁶⁸ MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*, s. 158.

⁶⁹ Tamtéž, s. 159-160.

⁷⁰ Srov. SLOMEK, Z. *Etopedie*, s. 109.

⁷¹ PILAŘ, J. *Náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a ve školských zařízeních preventivně výchovné péče*, s. 307.

s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou a rovněž dětem, u nichž bylo vydáno předběžné opatření. Dětem je zajištěno stravování, ubytování a ošacení, učební potřeby a pomůcky, hradí se jim nezbytně nutné náklady na vzdělávání i náklady na dopravu do sídla školy. Jsou utvářeny podmínky pro účast na náboženské výchově i náboženských obřadů.⁷² Může to vypadat pouze jako požadavek legislativy, ale z vlastní zkušenosti vím, že v případě, kdy dítě projeví zájem o náboženskou výchovu, je plně respektováno. Umožní se mu účast na akcích místní farnosti, spolupracuje se s farářem a v případě jeho přání účastnit se nedělní bohoslužby, či jiného obřadu se zajistí pedagogickým asistentem jeho doprovod. Je-li dítě sociálně zdatné a místní možnosti to dovolují, je mu dána důvěra, může bohoslužbu navštívit i individuálně.

System zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy je právně upraven zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně jiných zákonů. V oblasti ústavní péče se prolíná činnost tří orgánů státní správy – Ministerstva zdravotnictví ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Ministerstvo zdravotnictví ČR zajišťuje ústavní péči dětem od narození do jednoho roku života v kojeneckém ústavu a od jednoho do tří let v dětském domově. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR spravuje diagnostické ústavy, dětské domovy pro děti od tří do osmnácti let (popř. do devatenácti), dětské domovy se školou a výchovné ústavy pro mládež. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR zodpovídá za ústavy sociální péče pro výkon ústavní a ochranné výchovy dětí tělesně nebo mentálně postižených. Jedná se o ústavy pro tělesně postiženou mládež, ústavy pro tělesně postiženou mládež s přidruženým mentálním postižením a ústavy pro tělesně postiženou mládež s více vadami. Česká republika má dlouhodobě jedno ošklivé prvenství. Může se „pochlubit“ největším počtem dětí umístěných do ústavní výchovy. „*Přetékají nám dětské domovy i kojenecké a diagnostické ústavy. Pomůže profesionalizace pěstounské péče? Potřebujeme změnu systému a profesionální pěstouny,*“ říkají odborníci. Jen v dětských domovech bylo v roce 2009 téměř 5000 dětí.⁷³

V současné době probíhá transformace systému náhradní výchovné péče. Rámcová koncepce MŠMT v oblasti transformace systému náhradní výchovné péče o ohrožené

⁷² Srov. SLOMEK, Z. *Etopedie*, s. 110-111.

⁷³ Srov. *Kam v ČR s dítětem?* Dostupné na WWW:

<http://deti.centrum.cz/novinky/2011/1/24/clanky/kam-v-cr-s-ditem-do-decaku/>.

děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a pro preventivně výchovnou péči. Postupný proces transformace systému náhradní výchovné péče ve školských zařízeních má v souladu s aktivitami Národního akčního plánu následující hlavní cíle:

- snížit počet dětí dlouhodobě umístěných ve všech typech ústavní péče, a to za předpokladu posílení preventivní složky práce s ohroženými dětmi a jejich rodinami, rozvoj a dostupnost souvisejících podpůrných služeb, včetně navýšení počtu kvalifikovaných pracovníků,
- vytvoření sítě specializovaných ambulantních pracovišť s těžištěm v profesionální péči orientované na potřeby dítěte a práci s celým rodinným systémem,
- transformování, diferenciaci a specializaci náhradní výchovné péče pro pomoc dětem, u nichž je umístění do zařízení institucionální výchovy nejlepším, nebo jediným reálným možným řešením jejich situace.⁷⁴

3.2.1 Diagnostické ústavy

Na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu dětí a volné kapacity jednotlivých zařízení, umísťuje přijaté děti do dětských domovů, dětských domovů se školou nebo do výchovných ústavů.

„Diagnostický ústav rozhoduje o přemístění svěřence mezi zařízeními náhradní výchovné péče ve svém územním obvodu, pokud se projeví během pobytu důvody, které by mohly k potřebě přemístění vést. Pokud diagnostický ústav hodlá umístit svěřence mimo určený územní obvod, musí tomu předcházet vzájemná dohoda s příslušným diagnostickým ústavem. Jestliže se diagnostické ústavy nedohodnou, náleží rozhodovací pravomoc ministerstvu.“⁷⁵

Diagnostické pobyty trvají zpravidla osm týdnů, poté jsou děti rozmísťovány do různých typů speciálních školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Část dětí může být rozmístěna administrativní cestou bez diagnostického

⁷⁴ Srov. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011. Tento Národní akční plán je výsledkem meziresortní spolupráce. Vláda schválila v červnu 2009.

⁷⁵ PILAŘ, J. *Náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a ve školských zařízeních preventivně výchovné péče*, s. 309.

pobytu, jedná se zejména o děti předškolního věku nebo některé sociální případy. Během diagnostického pobytu jsou děti podrobeny komplexnímu vyšetření zdravotnímu (včetně odborných vyšetření), psychologickému, speciálně pedagogickému, didaktickému, probíhají sociální šetření.

„Diagnostický ústav poskytuje po dobu nezbytně nutnou, nejdéle však po dobu tří pracovních dnů, péči dětem a mladistvým s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou, zadrženým na útěku z jiných zařízení, popřípadě na útěku z místa dočasného pobytu či podmíněného umístění.“⁷⁶

Diagnostické ústavy jsou v České republice rozděleny podle věku na dětské diagnostické ústavy (8 ústavů) a na diagnostické ústavy pro mládež (5 ústavů), ty se ještě dělí na diagnostické ústavy pro dívky (2 ústavy) a pro chlapce (3 ústavy).⁷⁷

3.2.2 Dětské domovy

Pečují o děti podle jejich individuálních potřeb, plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Do dětského domova jsou umísťovány děti s nařízenou ústavní výchovou, které *nemají závažné poruchy chování*. Děti se vzdělávají ve školách, jež *nejsou* součástí dětských domovů. Do dětských domovů mohou být umísťovány děti ve věku zpravidla od 3 let do 18 let, prodloužení ústavní výchovy je možné.⁷⁸

Struktura, denní režim a systém komunikace, včetně hospodaření se svěřenými prostředky, má za úkol přizpůsobit dětské domovy co nejvíce zvyklostem běžné rodiny. Základní organizační jednotkou v dětském domově je rodinná skupina. Takováto rodinná skupina má nejméně pět a nejvíce osm svěřenců. Sourozenci se vzhledem k žádoucímu udržení rodinných vazeb zpravidla zařazují do jedné skupiny. Ve výjimečných případech, není-li v domově dostatečný počet volných míst v jedné skupině, rozdělit se musí, ale pouze na co nejkratší dobu. Po uvolnění místa se okamžitě přemísťují do stejného domova. V dětských domovech je možné zřídit nejméně dvě a nejvíce šest rodinných skupin. Výjimky uděluje ministerstvo.⁷⁹

⁷⁶ PILAŘ, J. *Náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a ve školských zařízeních preventivně výchovné péče*, s. 309.

⁷⁷ Tamtéž, s. 310.

⁷⁸ Srov. SLOMEK, Z. *Etopedie*, s. 46.

⁷⁹ PILAŘ, J. *Náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a ve školských zařízeních preventivně výchovné péče*, s. 310.

Všem dětem, mladistvým i nezaopatřeným osobám je v těchto zařízeních poskytováno přímé zaopatření, které zahrnuje stravování, ubytování, ošacení, učební potřeby a pomůcky, úhradu nezbytně nutných nákladů na vzdělávání, nákladů na zdravotní péči, léčiva a zdravotnické prostředky, a také kapesné, osobní dary a věcnou pomoc při odchodu zletilých ze zařízení. Stát také hradí potřeby pro využití volného času, náklady na kulturní, sportovní a oddechovou činnost, na soutěžní akce, dopravu k rodičům nebo k jiným osobám odpovědným za výchovu. Většinou pocházejí z výrazně dysfunkčního prostředí, které nesplňovalo jejich základní biologické, psychické či sociální potřeby. Nejčastějším důvodem umístění dítěte do dětského domova jsou faktory sociální. Určitá část dětí přichází do dětských domovů z kojeneckých ústavů, kde podmínky pro harmonický rozvoj dítěte nelze z podstaty zařízení splnit. Proto si tyto děti, přestože nemají závažné poruchy chování, nesou s sebou do života osobnostní a výchovné problémy.

Častým problémem v prvním období pobytu dítěte je překonávání adaptačních obtíží. Odloučení od rodiny – i od takové, která neplnila dobře své funkce – představuje vážný zásah do života dětí. Jejich reakce jsou různé. Dětský domov je vřazen do systému organizací, pracujících na celkové terapii rodiny. Snaží se o obnovu vztahů v rodině, o udržení pozitivního vztahu mezi dítětem a rodiči. Návštěvy v rodině, pokud jsou možné, posilují pevnost vzájemných vazeb. Pracovníci komunikují s rodiči a snaží se s nimi spolupracovat. Pro děti je důležité přistupovat k nim citlivě a přiměřeně, aby požadavky na ně kladené jim byly srozumitelné. Při tom všem je třeba respektovat i dosavadní zkušenosti dítěte. Důležitý význam pro zdárný rozvoj dítěte mají činnosti ve volném čase. Účastní se všech domácích prací, tj. vaří, perou, uklízejí, chodí na nákupy, jsou cíleně vedené k samostatnosti a k zařazení do praktického života. Zájmová činnost v dětském domově je zaměřena na rozvíjení a navazování sociálních kontaktů a možnosti soustavněji se rozvíjet v nějaké činnosti pod odborným dohledem, proto děti navštěvují často kroužky mimo zařízení. Volný čas je obohacován sportovními akcemi, výstavami výtvarných prací, účastí v národních i mezinárodních sportovních i uměleckých soutěžích. Podle Pilaře je v současné době v České republice 154 dětských domovů.⁸⁰

⁸⁰ PILAŘ, J. *Náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a ve školských zařízeních preventivně výchovné péče*, s. 312.

„Ztráta soukromí je pravidelnou daní za pobyt v ústavu. Ideální je vytvoření rodinných skupin, kterým se věnují stále tíž vychovatelé. Děti se musím neustále přizpůsobovat režimu, potřebám jiných spolubydlících. Domov se dá definovat jako místo, kde nejvíce můžeme být sami sebou a nejméně musíme dodržovat konvenci svých společenských rolí. V tomto smyslu ústav domovem téměř nikdy není.“⁸¹

U některých dětí se však nepodaří zvládnout jejich poruchy chování, naopak, nabývají na závažnosti. Zde se jedná zejména o šikanu, zvýšenou agresivitu, opakované krádeže v obchodech, nedodržování vnitřního řádu a režimu dětského domova. V těchto případech nezbývá, než aby dítě bylo, podle rozhodnutí příslušného diagnostického ústavu, přemístěno do dětského domova se školou nebo do výchovného ústavu.

3.2.3 Dětské domovy se školou

Označení dětský domov se školou je užíváno od roku 2002. Nahradilo dříve používané názvy dětský výchovný ústav a zvláštní škola internátní. Zajišťuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Jedná se o děti, u nichž se vyskytují *závažné poruchy chování* nebo děti, které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují zvláštní výchovný přístup. Pečuje zpravidla o děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky.⁸²

V tomto speciálním výchovném zařízení probíhá specifický výchovný proces. Předmětem výchovy je obtížně vychovatelný jedinec – jedinec s poruchami chování. Přímé výchovné působení začíná okamžikem umístění. Zpočátku je v úvodních fázích výchova spojena s překonáním odporu vychovávaných. Cílem je postupné odstraňování poruch chování, tlumení projevů defektivitu. Tento proces je záměrný a řízený. Má své zákonitosti, prostředky, formy a metody.⁸³

Jak uvádí Pávková, v tomto zařízení je základem výchovného a převýchovného působení pevně stanovený denní režim, jasné vymezení práv a povinností a vytvoření hodnotné a motivující náplně volného času. Možnost účastnit se volnočasových aktivit mimo zařízení je spojena s výsledky reedukace a resocializace jedince.⁸⁴

⁸¹ MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*, s. 122.

⁸² Srov. SLOMEK, Z. *Etopedie*, s. 47.

⁸³ Tamtéž s. 37-39.

⁸⁴ Srov. PÁVKOVÁ, J. et al. *Pedagogika volného času*, 2002, s. 139.

Dítě velice často prožívá situace napětí a stresu – jde o následky ze stálých konfliktů s okolím. Klienti jsou oproti minulým rokům agresivnější, ale i o hodně sociálně zdatnější, moc dobře znají svá práva, ale povinnosti již ne, Jsou velmi sebevědomí, mají větší nároky na stravu, na oblečení i na vzájemné vztahy. Někteří nerespektují jednoznačně stanovený režim.

„I přes výrazný nárůst agresivity u dětí a mladistvých by nebylo vhodnou cestou zavádět do dětských domovů se školou a následně do výchovných ústavů bezpečnostní agentury, vybavovat vychovatele různými spreji, případně povolit výchovné izolace z trestu.“⁸⁵

Slomek uvádí několik důležitých prostředků a forem, které jsou vhodné k převýchovné práci, zejména ve volném čase dětí, který jim zbude po příchodu ze školy a po splnění každodenních povinností. Jako první uvádí *hru*, která vede k dodržování pravidel, učí sebeovládání, zvládání afektivních projevů, je prostředkem k překonání únavy. Patří mezi nejčastější formy ve využití pro volný čas. Pěstuje morální vlastnosti, ohleduplnost. Pro děti je důležitá účast vychovatele. Dalším prostředkem jsou *pracovní činnosti*, které musí mít smysl, učí ke svědomitosti a vytrvalosti. Je nutné eliminovat trestání prací. *Režim* pomáhá budovat návyk, stereotyp, biorytmus, hygienické zásady. Je nutné, aby platil pro všechny stejně. Stejně důležité je i *prostředí*, ve které výchova probíhá.⁸⁶

Po roce 1989 došlo k určitému režimovému uvolnění. Zhoršila se úroveň dětí, které do dětských domovů přicházejí. Stále častěji se mezi dětmi objevuje sklon k násilnému jednání. Také je nezbytné se zmínit o snadné dostupnosti drog. Současné děti jsou mnohem méně než dříve ochotny a schopny se podřizovat autoritě.⁸⁷

3.3 Rozdíly v práci dětského domova a dětského domova se školou

Jak již bylo výše uvedeno, dětský domov je zařízení, kde se uplatňuje pouze ústavní výchova, a děti nemají poruchy chování. Naopak dětský domov se školou je zařízení,

⁸⁵ PILAŘ, J. *Náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy a ve školských zařízeních preventivně výchovné péče*, s. 313.

⁸⁶ Srov. SLOMEK, Z. *Etopedie*, s. 35-36.

⁸⁷ Srov. VOCILKA, M. *Dětské domovy*, s. 259 – 260.

kteřé je určeno pro děti, které mají závažné poruchy chování a mají z nějakých důvodů zůstat co nejvíce separovány od okolního světa.⁸⁸

Práce s dětmi klasického dětského domova se co nejméně liší od běžného života. Děti navštěvují školská zařízení mimo dětský domov, navštěvují kroužky a zájmová volnočasová zařízení určená pro běžnou populaci. Pohyb dětí mimo zařízení dětského domova, časté individuální vycházky, návštěvy kamarádů i rodin, jsou co možná nejméně omezovány.

V dětském domově se školou se vychází více z přímé výchovné práce vychovatelů a celého zařízení. V režimu ústavu je více patrná segregace od okolního světa. Na dítě působí prostředí se svým specifickým nastavením norem a je eliminováno od lákadel vnějšího světa. Teprve potom, co se naučí zvládat nejrůznější situace v prostředí zařízení, má možnost interakce s okolním světem a může si vyzkoušet kontakty mimo zařízení. Přitom je nutno ale vždy počítat se selháním a relapsem. Dětský domov se školou má za úkol odstranit a napravit společensky nepřipustné projevy chování, zatímco v dětském domově jde spíše o socializační roli. Základním úkolem je vytěsnit nežádoucí projevy chování u dětí a nahradit je žádoucími chováním. Cílem je integrovat dítě zpět do společnosti. Řídícím prvkem v dosahování výše zmiňovaných cílů je vychovatel a učitel.

Prostředí dětských domovů se školou je oproti jiným zařazením více uzavřené. Zájmové činnosti probíhají vesměs uvnitř zařízení, tato situace pak vede až k absenci sociálních vztahů s vnějším světem. Možnosti trávení volného času jsou v každém zařízení různé. Náplň volného času samozřejmě nevyřeší všechno, ale pokud má dítě pestrou nabídku volnočasových aktivit a má šanci, že v některé z nich bude zažívat pocity spokojenosti a úspěchu, zmenšuje se tím pravděpodobnost, že něco zničí, že někomu ublíží nebo že sáhne např. po drogách nebo alkoholu.

V dětských domovech tvoří náplň volného času aktivity buď v různých zájmových organizacích mimo zařízení anebo přímo v těchto institucích. Ve svém výzkumném šetření chci potvrdit nebo vyvrátit právě tuto rozdílnost ve výchovné práci ve volném čase u dětského domova a dětského domova se školou.

Výhodou je neustálý pedagogický dohled zajišťující odbornost při vedení činností ve volném čase. Výchovná a vzdělávací činnost se v dětských domovech i dětských domovech se školou organizuje především na úrovni jednotlivých výchovných skupin.

⁸⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*, s. 63.

Pouze určité akce, jako jsou výlety, zájezdy, rekreace nebo různé soutěže a sportovní výcviky, se provádějí v rámci celého zařízení bez ohledu na členění do skupin. Vlastní práce ve skupině se dělí do čtyř oblastí sestavených podle priority:

1. školní příprava
2. samoobslužné činnosti
3. činnosti související s chodem domácnosti
4. individuální a skupinové zájmové činnosti

Je nutné podotknout, že organizace výchovně vzdělávacích činností, zájmových činností, včetně systému prevence sociálně patologických jevů i organizace péče o děti v zařízení, je specifikována ve vnitřních řádech dětských domovů. Vnitřní řád jsou povinna vypracovat všechna tato zařízení a jeho schválení potvrzuje příslušný zřizovatel.⁸⁹

Vyhláška č. 334/2003 Sb. kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních rozšiřuje okruh výchovného působení v dětských domovech se školou o děti se zdravotním postižením, nezletilé matky a jejich děti a na nezbytně dlouhou dobu i o děti vyžadující výchovně léčebný režim v důsledku jejich neurologického poškození a psychického onemocnění.

Všechny tyto děti dříve či později poznají důvody, proč jsou právě v dětském domově. Časem si vytvoří určitý vztah nejen mezi sebou, ale především k dospělým, kteří se o ně starají, tráví s nimi volný čas, zažívají dobré i zlé. Naopak vychovatelé je hlouběji poznávají, snaží se v nich najít a vyzdvihnout to dobré.

⁸⁹ Srov. VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice*, s. 260-262.

4 Komparace volnočasových aktivit v ústavních zařízeních

Cílem diplomové práce je analýza volnočasových aktivit dětí a mládeže ve věku od 10 do 18 let v dětském domově a v dětském domově se školou a zjistit, jak moc se liší využívání a nabídka volnočasových aktivit v porovnávaných zařízeních, v Dětském domově se školou v Sedlci-Prčici a v Dětském domově Racek u Benešova.

4.1 Cíl výzkumu, hypotézy a výzkumné metody

Obecně lze říci, že cílem výzkumu je získávání nových poznatků, informací, ověřování již zjištěných údajů, případně jejich vyvracení.

Výzkum v různých oblastech má jistě svá specifika, avšak určité postupy a pravidla jsou pro různé výzkumy s většími či menšími odlišnostmi shodné. Gavora přirovnává výzkum k stavbě, kdy „*nejprve se navrhne projekt stavby a potom se podle něho stavba postaví. Podobně je to i s výzkumem. Na začátku vzniká projekt výzkumu, který obvykle obsahuje stanovení cíle zkoumání, hypotézy, které se mají ověřovat, metody výzkumu, výběr zkoumaných osob, způsob zpracování výsledků a jejich využití.*“⁹⁰

Gavora se ve své práci zabývá teorií pedagogického výzkumu. Klade důraz na pojem výzkumná metoda, což je „*všeobecný název pro proceduru, která se sleduje při výzkumu.*“ Podrobně rozebírá tyto výzkumné metody: pozorování, škálování, dotazník, interview, metoda verbálních výpovědí, projektivní metoda, experiment. Dále upozorňuje na pojem výzkumný nástroj, jehož základními vlastnostmi je validita a reliabilita.⁹¹

„*Validita znamená schopnost výzkumného nástroje zjišťovat to, co zjišťovat má.*“
Podle Gavory „*reliabilita znamená přesnost, spolehlivost výzkumného nástroje.*“⁹²

Vzhledem k charakteru výzkumu jsem se rozhodla použít kvantitativní přístup. Kvantitativní výzkum ve většině případů prověřuje existující pedagogickou teorii – poznatky, které jsou známy o pedagogickém jevu. Ve výzkumu tyto teorie potvrzuje nebo vyvrací. Nejlepší způsob jak to udělat, je vyvozovat z teorie hypotézy a ty potom ve výzkumu testovat (potvrzovat nebo vyvracet).⁹³

⁹⁰ GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice*, s. 9

⁹¹ Tamtéž, s. 11

⁹² Tamtéž, s. 13

Dříve, než jsem se rozhodla pro toto pojetí, položila jsem si výzkumnou otázku. Ta v podstatě vyplynula z vybraného tématu. Otázkou tedy bylo: „Jaká je vůbec nabídka a pestrost činností, které mohou děti vykonávat ve volném čase ve srovnávaných zařízeních?“

Dílčím cílem je zjistit rozdílnost v přístupu k volnému času mezi dětským domovem a dětským domovem se školou. Druhou výzkumnou otázkou tedy je: „Je rozdíl mezi trávením volného času v dětských domovech a v dětských domovech se školou?“

4.1.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu mé diplomové práce je analýza nabídky volnočasových aktivit dětí a mládeže ve věku od 10 do 18 let v zařízeních pro děti s nařízenou ústavní výchovou. Chci ověřit jejich skutečný stav zájmů ve volném čase a jak pestrá a přitažlivá je nabídka činností.

Za volný čas v ústavních zařízeních pokládám čas určený na rekreačně oddychové, sportovní, turistické a zábavné činnosti, ale i volný čas, ve kterém se rozvíjí potřeby a zájmy dětí v oblasti poznávací, technické a pěstitelské, ruční práce. Započítám sem i čas věnovaný čtení knih i časopisů, poslech hudby, sledování televize, hraní her na počítači i surfování na internetu a jiné.

Dílčím cílem je ověřit, zda existují rozdíly ve využívání volného času mezi dětmi v dětských domovech a v dětských domovech se školou. Vzhledem k charakteru problematiky není ambicí přinášeného výzkumu získat vyčerpávající sumu informací, která by byla považována za všeobecně platný závěr. Výzkum tedy jen popisuje reprezentativní vzorek a slouží především k potvrzení, či vyvrácení hypotéz.

Hlavní cíl výzkumu:

Analýza nabídky volnočasových aktivit dětí a mládeže v ústavních zařízeních.

Dílčí cíl výzkumu:

Rozdíly ve využívání volného času dětí v dětských domovech a v dětských domovech se školou.

⁹³ GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice*, s. 32.

4.1.2 Hypotézy

Hypotéza 1

Jak vyplývá z výše uváděného textu, patří do výchovy dětí mimo jiné i naučit se kvalitně trávit a prožívat volný čas. Umět si ho uspořádat tak, aby obohacoval a rozvíjel osobnost jedince a naplňoval jeho život pozitivními hodnotami. Volnočasové činnosti jsou cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností, podporují seberealizaci i učí aktivitě i smysluplnému trávení volného času.

Možnosti trávení volného času jsou v každém zařízení různé. Volný čas dětí v dětských domovech obecně je z větší části organizovaný, činnost je koordinovaná vychovatelem. Děti mají do určité míry povinnost účastnit se volnočasových aktivit. V rámci nich si však mohou vybírat z nabídky činností a kroužků. Menší část volného času těchto dětí patří osobnímu volnu, které ovšem prožívají opět v rámci daných mantinelů. Abych zjistila heterogenitu, pestrost nabízených činností a tím vlastně i smysluplné trávení volného času, budu předpokládat, že v jednom ze sledovaných zařízení, budou mít větší výběr aktivit, než ve druhém. Samozřejmě vše souvisí s materiálními podmínkami jednotlivých domovů.

Předpokládáme, že děti v dětském domově se školou mají více nabídek činností na využití volného času než děti z dětských domovů.

Hypotéza 2

Prostředí dětských domovů se školou je oproti jiným zařízením více uzavřené. Zájmové činnosti probíhají vesměs uvnitř zařízení, tato situace pak vede až k absenci sociálních vztahů s vnějším světem.

V dětském domově se školou se vychází více z přímé výchovné práce vychovatelů a celého zařízení.

V dětských domovech tvoří náplň volného času aktivity buď v různých zájmových organizacích mimo zařízení anebo přímo v těchto institucích. Děti navštěvují školská zařízení mimo dětský domov, navštěvují kroužky a zájmová volnočasová zařízení určená pro běžnou populaci.

Ve svém výzkumném šetření chci potvrdit nebo vyvrátit právě tuto rozdílnost ve výchovné práci ve volném čase u dětského domova a dětského domova se školou.

Děti z dětských domovů navštěvují častěji kroužky a akce mimo areál domova než děti z dětských domovů se školou.

Hypotéza 3

V době moderní techniky jsou počítače a internet hlavními zdroji, které využívají k vyplnění svého volného času. Počítačová činnost se dostává do popředí a potlačuje sportovní a zájmovou činnost dětí. Nemalá část dětí tráví svůj volný čas prací na počítači, poslechem hudby.

Autoři Sak a Saková píše v úvodu své knihy: „*Průnik médií do životního pole mládeže je podle autorů tak výrazný, že lze hovořit o nové generaci mládeže jako o „mládeži mediální“*. Mládež totiž médiím věnuje třicet sedm hodin týdně, což je třicet čtyři procent z objemu času za týden, ve kterém nespí. „*Právě tato generace mládeže více než jiné předcházející generace prochází křižovatkami. Volí mezi drogami a normálním životem, [...] rozhoduje mezi hédonismem a rodičovstvím, mezi autentickým a konzumním životem masové společnosti.*“⁹⁴ Jak jsou na tom s počítačovou gramotností svěřenci dětských domovů a jak ovlivňuje ve volném čase počítač respondenty, se pokusím zjistit touto hypotézou.

Děti z dětských domovů tráví méně svého volného času na počítači než děti z dětského domova se školou.

Hypotéza 4

Důležité pro děti je uvědomění si své důležitosti, samostatnosti a hlavně odpovědnosti. Mohou rozhodovat o nejrůznějších činnostech, spoluúčastnit se na mnoha aktivitách společně s dospělými. Učí se i umění naslouchat, říci si svůj názor, být respektován. Participace vede děti a mládež k rozvoji komunikačních schopností a dovedností, schopnosti přijímat a zpracovávat informace, vede je k přijetí odpovědnosti za rozhodování.⁹⁵ V obou sledovaných zařízeních pracuje dětská samospráva. Zda i děti z ústavních zařízení mohou spolurozhodovat o svém volném čase, o činnostech, které by chtěly uskutečňovat, budu zjišťovat ve výzkumném šetření.

⁹⁴ Srov. SAK, P. SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce*, s. 7-8.

⁹⁵ Srov. KAPLÁNEK, M. *Formy participace v pedagogice volného času*, dostupné na http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy.

Děti z dětského domova se školou se mohou více spolurozhodovat na organizování činností ve volném čase než děti z dětského domova.

Zjištěné údaje by měly verifikovat nebo falzifikovat platnost vytvořených hypotéz.

4.1.3 Výzkumné metody

V metodologii rozlišujeme dva základní přístupy: *kvalitativní a kvantitativní*, popřípadě kombinaci obou. Každý z těchto přístupů má svá specifika, filozofická východiska apod. Některé jevy lze zkoumat oběma způsoby.

Ve svém výzkumu jsem se rozhodla použít jako hlavní metodu rozhovor. Jak říká Gavora,⁹⁶ je lepší nahradit slovo rozhovor termínem interview, domnívá se, že když se používá v jiných jazycích, je vhodný i pro češtinu. Slovo interview je anglického původu a skládá se ze dvou částí. *Inter* znamená „mezi“ a *view* znamená „názor“ nebo „pohled“. Nejčastěji jde o kontakt tváří v tvář. Obsahem interview jsou otázky a odpovědi. Používají se otázky *uzavřené, polouzavřené a otevřené*. Výhodou je, že v průběhu může výzkumník otázku přeformulovat. Uzavřená otázka je taková, která nabízí hotové alternativní odpovědi. Otevřené dávají respondentovi dost velkou volnost odpovědí. Výhodou je, že neomezují a nevnučují volbu. Nevýhodou je, že se jejich odpovědi obtížně zpracovávají. Polouzavřené otázky nabízejí odpověď a ještě žádají vysvětlení.⁹⁷

Interview může být *strukturované*, to když otázky a alternativy odpovědí jsou pevně dány. *Nestrukturované* interview umožňuje úplnou volnost odpovědí. Kompromisem mezi těmito dvěma možnostmi je *polostrukturované* interview, u kterého se respondentovi nabídnou alternativy odpovědí, a ještě má možnost dovolujících vysvětlení. Interview se má uskutečňovat v kulturním, klidném prostředí.⁹⁸

„Protože interview je postaveno na interpersonálním kontaktu, jeho úspěšnost závisí na navození raportu výzkumníkem. Rapport znamená navázání přátelského vztahu a vytvoření otevřené atmosféry. Naopak, chladný, nepřívětivý přístup výzkumníka

⁹⁶Srov. GAVORA, *Základy pedagogického výzkumu*, s. 110.

⁹⁷Tamtéž, s. 102-104.

⁹⁸Tamtéž, s. 111.

*k respondentovi sotva povede k dobrému rozhovoru a někdy může způsobit i odmítnutí respondenta spolupracovat s výzkumníkem.*⁹⁹

Připravila jsem si strukturované interview, které se skládá ze základních otázek. Obsah rozhovoru a jeho průběh jsem měla promyšlený. Otázky jsem měla tematicky rozdělené. Po vyčerpání jednoho tématu jsem plynule přešla k druhému. Očekávala jsem, že nebude možné se držet pouze základních otázek. Na některé odpovědi dětí jsem musela pružně reagovat dalšími, již nepřipravenými, otázkami.

Strukturovaný rozhovor se tak místy měnil v nestrukturovaný, který mi umožnil vysvětlovat zadané otázky, žádat o vysvětlení odpovědi a klást doplňkové otázky.

Jako doplňkové metody jsem použila pozorování, které jsem prováděla při realizaci rozhovoru. Vzhledem k tomu, že tuto metodu jsem použila jen jako vedlejší, méně důležitou součást výzkumu, nemohla jsem dodržet všechny zásady pozorování.

4.2 Realizace výzkumu

Rozhovory s respondenty jsem prováděla v průběhu měsíců prosince 2010 a ledna 2011. Pracovala jsem postupně se všemi vybranými dětmi. Rozhovory jsem uskutečnila v každém zařízení několikrát. Musím připomenout, že realizované výzkumné šetření je omezené z hlediska své reprezentativnosti z důvodu velikosti výzkumného vzorku. Všechna data jsou platná jen pro mou práci. K cíli jsem došla kvantitativním výzkumem, při kterém jsem použila jako hlavní výzkumnou techniku strukturovaný rozhovor se třemi druhy otázek (uzavřené, polouzavřené a otevřené.).

Časový harmonogram

Příprava výzkumu	09/2010 – 10/2010
Teoretická část	11/2010 – 01/2011
Empirická práce	12/2010 – 02/2011
Zpracování výsledků	02/2011 – 03/2011

⁹⁹ GAVORA, P. *Základy pedagogického výzkumu*, s. 110.

4.2.1 Charakteristika zařízení a respondentů

4.2.1.1 Dětský domov Racek

Dětský domov¹⁰⁰ je umístěn v jednopatrové budově na břehu Konopišťského potoka v osadě Racek, obec Chlístov, nedaleko Benešova. Poskytuje výchovně vzdělávací, zdravotní a sociální péči dětem obou pohlaví ve věku 3 – 18 let, popřípadě do ukončení přípravy na povolání, kterým byla z nejrůznějších příčin rozhodnutím soudu nařízena ústavní výchova nebo předběžné opatření a nemohou vyrůstat ve vlastních rodinách. Od října 1950 do konce roku 2002 sloužilo zařízení pouze dětem předškolního věku naposledy jako Speciální mateřská škola internátní. V blízkosti domova se nachází zámek Konopiště se svým rozsáhlým zámeckým parkem. Součástí zařízení je zahrada vybavená pískovištěm, průlezkami a bazénem. Z toho je patrné, že děti vyrůstají ve zdravém, čistém a klidném prostředí.

Kapacita dětského domova je 32 dětí, které žijí ve čtyřech rodinných skupinách. Děti navštěvují mateřskou školu, základní školy, střední školy a učiliště v Benešově a blízkém okolí.

Tradice péče o děti na Racku spadá do února roku 1949, kdy zařízení poskytlo dočasný domov skupině šedesáti řeckých dětí. Tyto děti zde setrvaly do září 1950. O tom, že mají doposud na Dětský domov Racek velmi pozitivní vzpomínky, dokazují tím, že se i po letech rádi do domova vrací. Od října roku 1950 do konce roku 2002 zařízení sloužilo pouze dětem předškolního věku. Po transformaci Speciální mateřské školy internátní se zařízení změnilo na Dětský domov Racek.

Maximální pozornost je věnována plnění školních povinností, přípravě na vyučování a na povolání. Cílem snažení všech pracovníků je dítě vzdělané a připravené pro samostatný život. Velká část aktivit je směřována mimo zařízení z důvodu rozvoje sociability a bezproblémového zapojení do intaktní společnosti. Úkolem domova je v rámci možností svěřeným dětem dočasně nahradit rodinu, která nemohla z nejrůznějších příčin výchovu zajistit, s rodinou však dále spolupracovat a podporovat oboustranný zájem, udržovat písemný styk a vzájemný kontakt. Dalším úkolem je budovat atmosféru klidu, pohody a důvěry, zapojovat děti do veškerého dění

¹⁰⁰Srov. *Interní materiály*, dostupné na www.ddracek.cz.

mimo domov, důsledně dbát na plnění školních povinností, podporovat zájmovou aktivitu a kvalitní pedagogickou činností garantovat všestranný rozvoj osobnosti dítěte. Zlepšováním materiálních podmínek, se dětem zvýšila nabídka zájmových aktivit jak v domově, tak i mimo zařízení. Celá řada akcí nabízí možnost plného uspokojení a sociálního rozvoje dítěte. Jedna místnost v prvním patře budovy dětského domova je vybavena výpočetní technikou – tři počítače pro děti a jeden počítač pro pedagoga, pod jehož dohledem zde děti pracují. Tato možnost výrazně napomáhá s domácí přípravou dětí na vyučování a plnění zadaných školních úkolů. S prací na počítačích a výukovými programy jsou děti seznamovány při školní výuce a návštěvou kroužků při škole.

Nejmenší děti navštěvovaly mateřskou školu v Benešově. V současné době z důvodu naplněnosti všech mateřských škol je šest dětí vzděláváno přímo v dětském domově. Děti školního věku se vzdělávají v Základní škole Benešov v ulici Dukelská a v Základní škole a Základní škole praktické v Benešově v Konopišťské ulici. Děti dětského domova navštěvují kroužky při školní družině se zaměřením na anglický jazyk a po celý minulý školní rok navštěvovala jedna dobrovolnice zařízení a pomáhala dětem s přípravou na hodiny angličtiny.

Dále děti z dětského domova navštěvují i různé další kroužky, které zajišťovaly školní družiny příslušných škol. Jednalo se o kroužek vaření, přírodovědný, výpočetní techniky a výtvarné výchovy.

V zařízení Domova dětí a mládeže v Benešově se v rámci zájmové činnosti věnují ručním a výtvarným pracím, sportovním a hudebním aktivitám, sborovému zpěvu a nově cvičí taekwondo. V odpoledních činnostech se mohou věnovat cykloturistice, bruslení, jízdě na kolečkových bruslích.

Mimo to jsou tři chlapečkové členy fotbalového oddílu TJ Benešov a šest chlapců je členy fotbalového oddílu TJ Úročnice.

Děti mají dostatek volnosti, mohou navštěvovat nejrůznější kroužky mimo dětský domov a zúčastňovat se akcí, pořádaných jinými organizacemi a sponzory. Z tohoto pohledu se dá říci, že jsou hodně zapojené do dění mimo zdi dětského domova. Děti, které po mnoha letech odcházejí do samostatného života, odcházejí s pocitem smutku z toho, že opouštějí místo, které bylo dlouho jejich skutečným domovem, nejen po stránce materiální, ale i po stránce citové. Všechny organizační záležitosti ohledně vycházek, večerky, práv a povinností dětí řeší vnitřní řád dětského domova.

Velká pozornost je věnována sportovním a tělovýchovným aktivitám - činnost

sportovního klubu Racek, který je členem Českého hnutí speciálních olympiád, členství ve fotbalových klubech – oddíl mladších žáků a dorostenců.

Denní režim v dětském domově

Tab. 1: Denní režim v dětském domově

Rámcový denní režim		
6:30		budíček
		(SO a NE podle dětí - vstávají postupně, snídani si chystají pro sebe)
6:30	7:30	hygiena, úklid, snídane, odchod na vyučování
6:30	7:30	snídane, odchod do školy, předání dětí učiteli ve třídě
7:45		hlášení nočních služeb s knihou hlášení
6:15		nástup asistentky pedagoga na pohotovost (připravují na jednotlivých rodinkách snídani)
12:00		nástup kmenových vychovatelek
13:00	15:00	příprava na vyučování
15:00		svačina
15:30	17:00	odpolední činnost dle plánu
17:00		večeře (ve školní dny, kdy se nevaří na rodinkách)
18:00	19:00	osobní volno dětí
19:00	20:00	úklid, osobní hygiena, poslech TV zpráv
20:00		večerka předškolní děti (stejně tak ve volných dnech)
21:00		večerka děti I. stupně (ve volných dnech 21:30)
21:30		večerka děti II. stupně (ve volných dnech 22:00)

4.2.1.2 Dětský domov se školou Sedlec-Prčice

Dětský domov se školou¹⁰¹ je školské zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy dětí a mládeže.

Původním sídlem dětského domova se školou byla po roce 1948 budova zámku v nedalekých Jetřichovicích, jež byla po revoluci restituována a kde ke dni 31. 10. 2006 skončila nájemní smlouva. Tato situace byla vyřešena výstavbou nového areálu v Sedlci-Prčici. Stavba byla započata v polovině listopadu 2005 a předána 12. 10. 2006. Pracovníci a obyvatelé domova 1. 11. 2006 opustili zámek Jetřichovice a zahájili zkušební provoz v novém zařízení.

Nové školské koedukované zařízení, je rozděleno na ubytovací část s kapacitou 64 lůžek a školu. Organizačně je ubytovací část členěna do čtyř dvojdomků, čili

¹⁰¹ Srov. *Interní materiály*, dostupné na www.DDŠ Sedlec-Prčice.cz.

do osmi skupin po osmi dětech. Každá skupina má k dispozici dostatečný počet ložnic a lůžek, hygienické zázemí, kuchyně. Na pozemku dětského domova se školou se dále nachází hřiště na kopanou, hřiště na basketbal s umělým povrchem a tenisové hřiště. V areálu najdeme i běžeckou dvojdráhu a doskočiště pro skok daleký.

K budově školy patří tělocvična se zázemím. Děti mohou v odpoledních činnostech využívat i prostory ve škole – pracovnu hudební výchovy, atelier výtvarné výchovy s keramickou pecí a učebnu výpočetní techniky. Na chodbách je dostatečný počet stolů na stolní tenis.

Velký význam pro děti s poruchami chování má nabídka volnočasových aktivit s důrazem na posilování volní složky a aktivního vyplňování volného času jako prevence sociálně patologických jevů. Zájmová činnost byla realizována zejména ve sportovních odvětvích, jako jsou kopaná, stolní tenis, tenis, tanec, cyklistika, florhokej, florbal a volejbal. Děti mají v odpoledním čase možnost navštěvovat kroužky, které pro ně vedou sami učitelé, jde o kroužek výtvarný a keramický, kroužek stolního tenisu, tenisu a florbalu a kroužek kopané. Jsou jim nabídnuty i aktivity, které vzhledem k často nízké sociokulturní úrovni rodin, neměly děti možnost absolvovat. Jedná se o nadstandardní programy lyžování na Monínci, jízdy na koních, bowling, U-rampa. Vychovatelé také pracují s dětmi prostřednictvím zážitkové pedagogiky, např. návštěvy v lanovém centru, sjezd Vltavy na raftech a jiné. Od jara do podzimu v rámci hypoterapie děti jezdí na koních, učí se o ně správně starat. Rozvíjí se i volní vlastnosti a formují hodnoty dětí působením křesťanské výchovy. Každý týden za nimi dochází kazatelka evangelické církve a vypráví jim biblické příběhy, které se děti pokouší aplikovat na situace z reálného života.

Prioritou zájmové činnosti je sport. Chceme v novém zařízení navázat na tradice z Jetřichovic. V minulých letech se naši sportovci pravidelně zapojovali do všech sportovních aktivit, které byly v nabídce v České republice. Jsme stálými účastníky sportovních aktivit, které pořádá Český svaz sportovců s mentálním postižením (myslím, že dodnes sportovci z Jetřichovic drží republikový rekord ve štafetovém běhu na 4x 100 metrů). Vynikajících výsledků dosahují naši sportovci zapojení v sportovním klubu Českého hnutí speciálních olympiád. Zúčastňují se národních i mezinárodních turnajů i závodů. Tradičně se dobře umísťují naše mužstva florhokeje a volejbalu. Stříbrná medaile ze Světových zimních speciálních olympijských her, které se konaly v japonském Naganu v roce 2005, a stálá účast našeho volejbalového mužstva mezi

špičkou světa při světových letních speciálních olympijských hrách svědčí o dobrých podmínkách, které pro děti v našem zařízení vytváříme.

Zájmové kroužky v areálu dětského domova se školou

- *Fotbalový* kroužek se schází každý týden, vede jej vychovatel
- *Florbalový* kroužek vede učitel ze školy, schází se i o víkendech
- *Volejbalový* kroužek a kroužek *florhokeje* vede pan ředitel. Oba sporty jsou u dětí velmi oblíbené, dosahují velmi dobré výsledky na olympiádách.
- Kroužek *stolního tenisu* pracuje každý týden pod vedením pana učitele tělesné výchovy a asistentky
- *Výtvarný a keramický* kroužek může velmi dobře pracovat díky výbornému vybavení výtvarného atelieru. Vedoucí jsou učitelky výtvarné výchovy.
- Kroužek *tenisu* se realizuje v létě na krásných kurtech v areálu domova a v zimě je zázemí v tělocvičně školy, která je přístupná v odpoledních hodinách dětem a vychovatelům. Vede jej učitel.
- Vzhledem k blízkému lyžařskému středisku děti mohou se svými vychovateli během zimy *lyžovat* i jezdit na *snowboardu*.
- Od jara do podzimu se děti společně s vychovateli mohou věnovat *cyklistice*.
- Velice oblíbené jsou jízdy na koních formou *hypoterapie*

Kroužky mimo výchovné zařízení

Pokoušeli jsme se zařazovat děti do zájmových kroužků, které organizuje Základní umělecká škola Sedlec-Prčice. Všechny tyto pokusy většinou selhaly na slabých volných vlastnostech dětí, popř. na jejich výrazných projevech poruch chování, pro které byly děti z kroužků vyloučeny. V současné době navštěvují základní uměleckou školu a TJ dva svěřenci.

Denní režim v dětském domově se školou

Tab. 2: Denní režim rodinné skupiny

Rámcový denní plán		
6:30		Budíček
7:15	7:30	Snídaně, ranní hygiena, úklidy, kontrola zdravotního stavu dětí
7:45	7:50	Předávání dětí učitelům
8:00		Začátek vyučování
11:40		První ukončení vyučování
12:35		Druhé ukončení vyučování a první výdej oběda
13:35		Třetí ukončení vyučování a druhý výdej oběda
13:40		Případné odpolední vyučování
15:00	15:30	Svačina
15:30	17:30	Odpolední mimoškolní činnost
17:30	18:00	Večeře
18:00	20:00	Večerní program, soukromý čas dětí, hygiena
19:00	21:00	Večerka, sledování televize podle vhodného programu pro děti, četba knih, psaní dopisů
20:00		Večerka pro děti do 10 let
21:00		Večerka pro děti do 15 let
21:30		Večerka pro děti starší než 15 let
23:00		Večerka v sobotu a v neděli nejpozději

Denní režim o víkendu

Místo dopoledního vyučování mají děti posunutou dobu vstávání podle úvahy vychovatele. Dopolední činnost je spíše rekreačního charakteru, tvoří ji zájmová činnost, individuální volno. Večerka je též posunuta dle uvážení vychovatele s přihlédnutím k individuálním zvláštnostem a věku dítěte, nejdéle však do 23:00h, u učňů do 24:00h

Režim dne se přizpůsobuje probíhajícím aktivitám.

4.2.1.3 Charakteristika respondentů

K získání dat bylo osloveno deset respondentů z dětského domova a dvacet dětí z druhého zařízení. Vždy se jedná o jednu třetinu všech dětí z dané instituce. Jde o výběr záměrný, neboť vybrané osoby mají potřebné vědomosti z dané problematiky. Výzkumný vzorek tvoří dvě skupiny dětí, první z Dětského domova Racek a druhá z Dětského domova se školou v Sedlci-Prčici. Jedinou podmínkou byl souhlas dítěte

s provedením rozhovoru. U žádného z oslovených dětí jsem se nesešla s odmítnutím. Rozhovory probíhaly v areálu dětského domova a dětského domova se školou. Byla jsem vždy s dětmi o samotě. Před zahájením rozhovoru jsem se zeptala, zda mohu naše povídání zaznamenat. Všechny děti souhlasily. Délka rozhovorů byla různá, od 10 do 30 minut v závislosti na tom, jak byli respondenti ochotni se rozprávět.

K charakteristice výzkumného vzorku mi sloužily otázky:

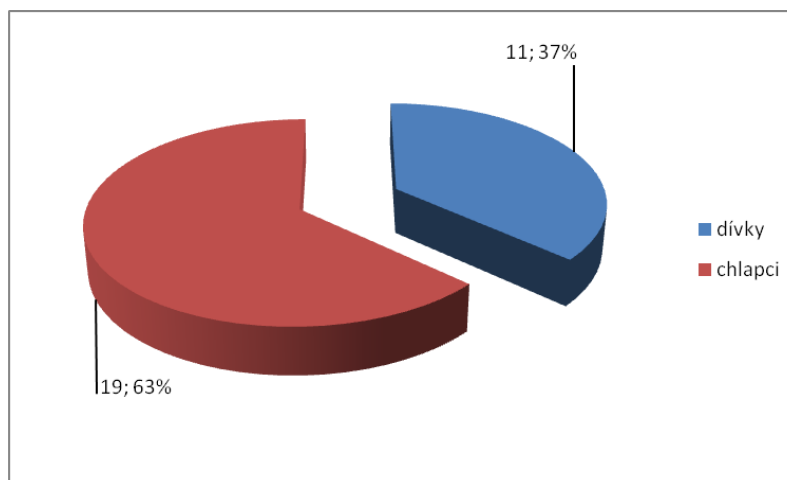
Ze kterého dětského domova jsi?

Jsi dívka nebo chlapec?

Kolik je ti let?

Tab. 3: Charakteristika výzkumného vzorku

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem	%
Dívky	4	7	11	37
Chlapci	6	13	19	63
Celkem	10	20	30	100

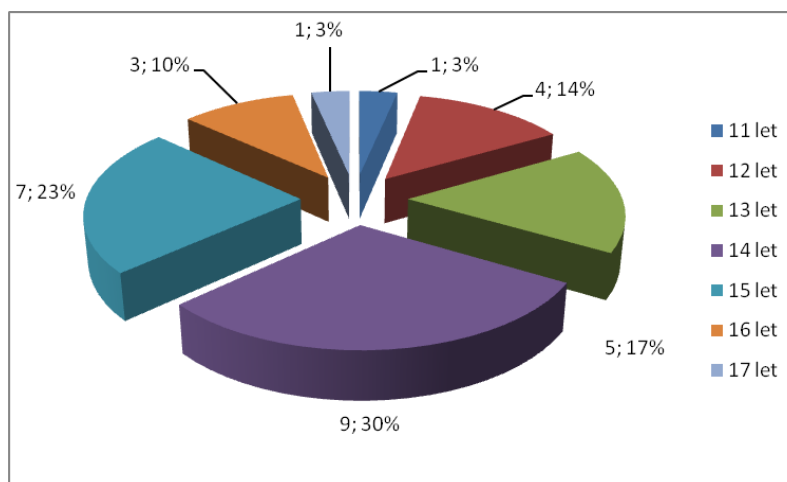

Graf 1: Charakteristika výzkumného vzorku

Jak vyplývá z tabulky, rozhovory jsem uskutečnila s deseti dětmi z dětského domova, z toho bylo šest chlapců a čtyři dívky. Z dětského domova se školou jsem hovořila celkem se dvaceti dětmi, se sedmi dívkami a třinácti chlapci. Tento vzorek činil vždy jednu třetinu z celkového počtu dětí v každém zařízení. Celkový výzkumný vzorek se skládal z 11 dívek (37 %) a 19 chlapců (63 %).

Tab 4: Věkové složení respondentů

Věk	Chlapci	Dívky	Celkem
11 let	1		1
12 let	4		4
13 let	2	3	5
14 let	4	5	9
15 let	5	2	7
16 let	2	1	3
17 let	1		1

Graf 2: Věkové složení respondentů

Druhým základním údajem byl věk respondentů. Pro zjištění věkového složení bylo stanoveno 7 skupin, dle věku respondenta právě v den uskutečňovaného rozhovoru. Rozdělení potom bylo velice jednoduché a to vždy po jednom roce, tedy věk 11 let, 12 let, 13 let, 14 let, 15 let, 16 let a 17 let věku respondentů. Ze všech respondentů nebyl nikdo mladší 11 let a starší 17 let. Bylo zjištěno, že nejméně je zastoupena skupina respondentů ve věku 11 let a 17 let, shodně po jednom respondentu. Jenom o dva respondenty více měla skupina respondentů ve věku 16 let. Naopak nejpočetnější věkovou skupinou je skupina ve věku 14 ti let zastoupena 9 respondenty (30 %). Další s hlediska věku v pořadí druhá skupina, je skupina ve věku 15 let, a to počtem 7 respondentů. Třetí nejpočetnější skupinou je skupina ve věku 13 let, která je zastoupena 5 ti respondenty. Respondenti ve věku 12 ti let byli čtyři. Z tohoto vzorku respondentů vyplývá i údaj o nejvíce zastoupené věkové skupině dětí v ústavních zařízeních.

5 Vlastní analýza výzkumného šetření

Vlastní šetření probíhalo formou strukturovaného rozhovoru. Při práci s první skupinou dětí z dětského domova jsem pracovala skupinově. Děti se zpočátku ostýchaly, postupně se rozpovídaly a jak jsem předpokládala, navzájem se povzbuzovaly. Interview jsem zaznamenávala na připravený záznamový arch.

Rozhovor volně přešel v diskusi, protože názory jednotlivých žáků podněcovaly ostatní k odpovědím.

S druhou skupinou, to je s dětmi, které znám a se kterými pracuji, jsem rozhovory uskutečňovala individuálně. Před začátkem rozhovoru jsem vysvětlila všem osloveným žákům, proč zjišťuji informace o jejich volném čase a ujistila jsem je, že informace zjištěné během průzkumu nebudu nikde zveřejňovat. Dotazovaní měli možnost se rozhovoru nezúčastnit, této možnosti nikdo nevyužil a všichni chtěli se mnou spolupracovat. Pomocí úvodních otázek jsem se snažila respondenty motivovat a zjistit, zda je daná problematika pro ně zajímavá. Pomocí návodních otázek jsem zjišťovala informace k dané problematice. Otázky jsem kladla tak, aby na sebe plynule navazovaly, Každou otázku jsem písemně zhodnotila a všechna získaná data jsem zaznamenala do tabulek a přehledných grafů.

5.1 Přehledné vyhodnocení otázek

Pro přehlednost získaných údajů jsem odpovědi na otázky zpracovala do tabulek a grafů a rozdělila je tematicky podle zkoumaných hypotéz, což mi usnadní jejich závěrečnou verifikaci či falzifikaci.

H1 Předpokládáme, že děti v dětských domovech se školou mají více nabídek činností na využití volného času než děti z dětských domovů.

Pro potvrzení či nepotvrzení první hypotézy jsem použila otázky č. 2, 3, 4, 6 a 9. Ostatní otázky mi sloužily k dokreslení situace a k lepšímu pochopení daného výzkumu.

1. Kolik volného času máš ve všední den?
2. Jaký zájmový kroužek navštěvuješ?

3. Jsi s nabídkou zájmových kroužků spokojen/a?
4. Jaké zájmové kroužky v domově postrádáš?
5. Co bys změnila na svém volném čase?
6. Čemu se ve svém volném čase věnuješ nejvíc?
7. S kým nejraději trávíš volný čas?
8. Hraješ na hudební nástroj?
9. Věnuješ se sportu ve svém volném čase?
10. Jakému sportu se věnuješ?
11. Můžeš se věnovat sportovním aktivitám, které tě zajímají?

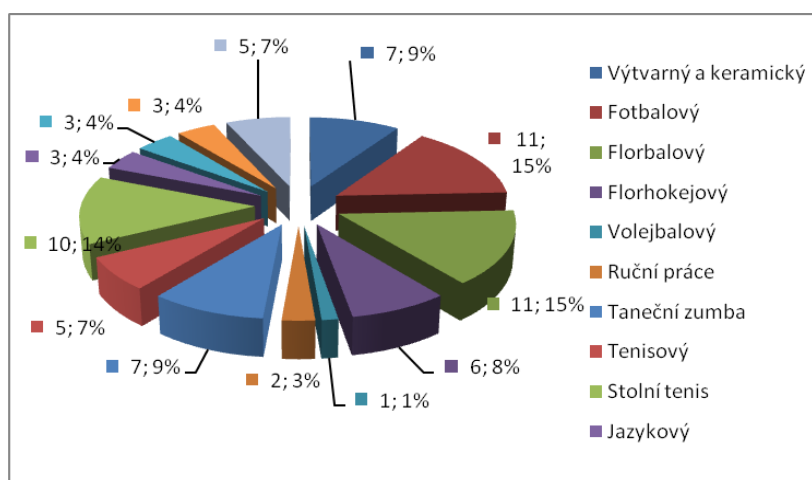
Otázka č. 1: Kolik volného času máš ve všední den?

Tab. 5: Kolik volného času máš ve všední den?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Méně než dvě hodiny	1		1
Více než dvě hodiny	9	20	29
Celkem	10	20	30

Z celkového počtu 30 respondentů pouze jeden odpověděl, že má málo volného času, tedy méně než dvě hodiny.

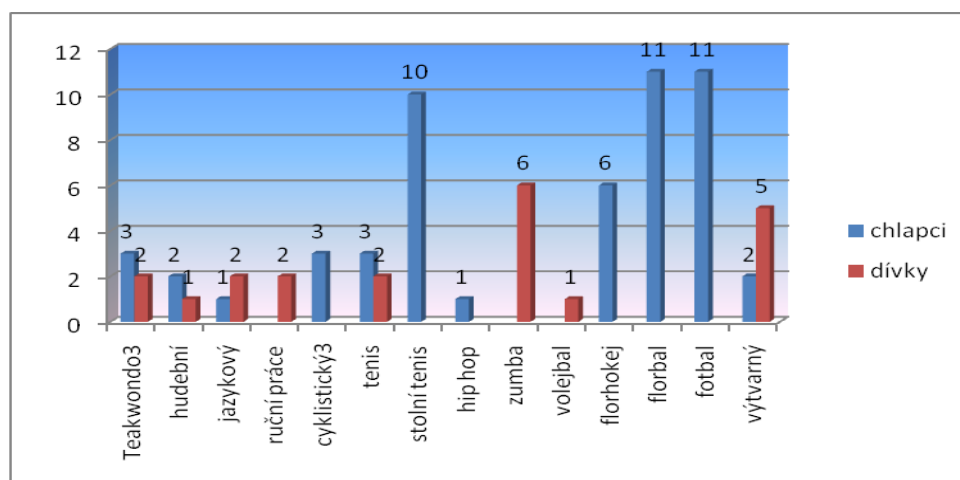
Otázka č. 2: Jaký zájmový kroužek navštěvuješ?

Graf 3: Jaký zájmový kroužek navštěvuješ?

Tab. 6: Jaký zájmový kroužek navštěvuješ?

Kroužek	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Výtvarný a keramický		7	7
Fotbalový	2	9	11
Florbalový	1	10	11
Florhokejový		6	6
Volejbalový	1		1
Ruční práce	2		2
Taneční zumba,		7	7
Tenisový		5	5
Stolní tenis		10	10
Jazykový	3		3
Hudební		3	3
Cyklistický		3	3
Jiné Teakwondo	5		5

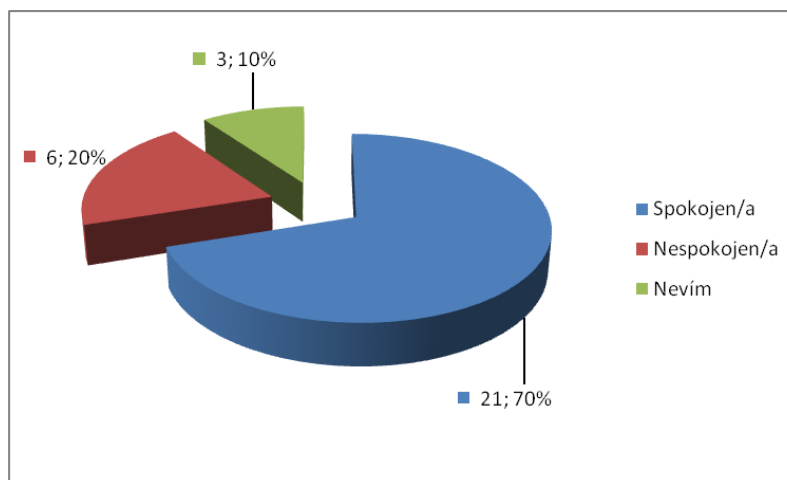

Graf 4: Rozdělení kroužků z hlediska pohlaví

Kroužky jako je výtvarný a taneční, jsou navštěvovány shodně sedmi respondenty.

Jediným doplněným kroužkem v nabídce je teakwondo, který navštěvuje 5 dětí, z celkového počtu dotazovaných. Kroužky fotbalový a florbalový mají shodně po 11 odpovědích. Kroužek stolního tenisu, navštěvuje 10 respondentů. Florhokejový kroužek uvedlo 6 dotazovaných. Po 5 respondentech mají kroužky teakwondo a tenisový. Stejný počet odpovědí (3) mají tři kroužky jazykový, hudební a cyklistický. Volejbalový kroužek navštěvuje pouze jeden respondent. U dívek je v současné době velmi moderní a aktuální zumba (6), jeden chlapec navštěvuje kroužek tance.

Otázka č. 3: Jsi s nabídkou zájmových kroužků spokojen/a?

Graf 5: Spokojenost s nabídkou činnosti ve volném čase

Tab. 7: Jsi s nabídkou zájmových kroužků spokojen/a?

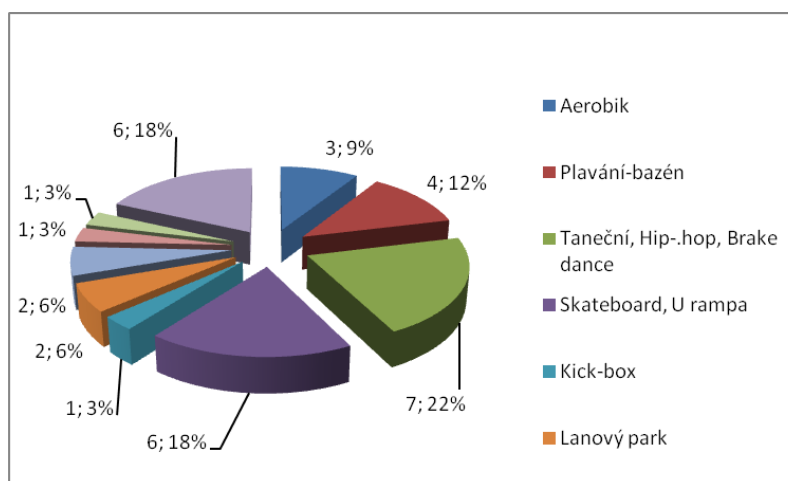
	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem	%
Spokojen/a	7	14	21	70
Nespokojen/a	2	4	6	20
Nevím	1	2	3	10
Celkem	10	20	30	100

Spokojenost s nabízenými kroužky projevilo 21 dětí, což je 70 % z celkového počtu výzkumného vzorku. Šest dětí bylo nespokojeno a nevěděly tři děti, tedy 10 % z celkového počtu dotazovaných.

Otázka č. 4: Jakou zájmovou činností v domově postrádáš?

Tab. 8: Jakou zájmovou činností v domově postrádáš?

Zájmová činnost	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Aerobik		3	3
Plavání-bazén		4	4
Taneční, Hip-.hop,	4	3	7
Skateboard, U rampa		6	6
Kick-box		1	1
Lanový park		2	2
Koně a starat se o ně		2	2
Posilovna	1		1
Horolezecká stěna	1		1
Nic	2	4	6

Graf 6: Jakou činností v domově postrádáš

Největší počet dětí (7), což je 22 % z celkového počtu výzkumného vzorku, by se chtělo věnovat modernímu sportovnímu tanci, jako je hip-hop, breake dance nebo zumba. O skateboardovou dráhu s U-rampou projevilo zájem 6 respondentů. Stejný počet šest dětí uvádí, že jim nic nechybí, že jsou spokojeni s tím, co se jim nabízí. Bazén a plavání zajímají čtyři respondenty. Cvičit aerobik by chtěly tři děti.

Otázku č. 5: Co bys změnila ve svém volném čase?

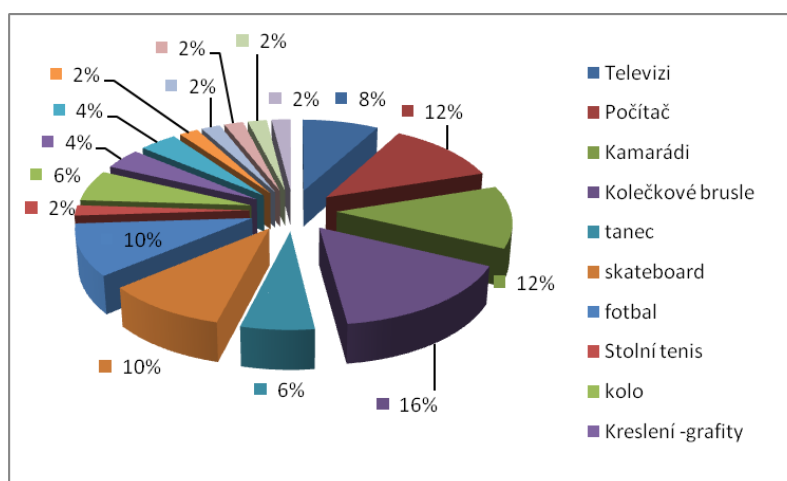
Tab. 9: Co bys změnila ve svém volném čase?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Nic	9	5	14
Víc osobního volna		8	8
Víc do tělocvičny		5	5
Víc volna s kamarády		1	1
Všechno mi vyhovuje	1		1
Celý svůj volný čas		1	1
Celkem	10	20	30

Asi polovina dotazovaných (47 %) nic měnit nechce, ani svůj volný čas, ani nic jiného. Víc osobního volna k vycházkám by si přálo 8 dětí. Jeden respondent uvedl, že mu úplně všechno vyhovuje a trochu zarážející byla odpověď *celý svůj volný čas*.“

Do tělocvičny by častěji chtělo chodit cvičit 5 respondentů.

Otázka č. 6: Čemu se věnuješ ve svém volném čase nejvíc?

Graf 7: Čemu se ve svém volném čase věnuješ nejvíc?

Tab. 10: Čemu se ve svém volném čase věnuješ nejvíc?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Televize	2	2	4
Počítač	3	3	6
Kamarádi	1	5	6
Kolečkové brusle		8	8
Tanec		3	3
Skateboard		5	5
Fotbal	1	4	5
Stolní tenis		1	1
Kolo		3	3
Kreslení – grafity		2	2
Posilovna		2	2
Spaní		1	1
Přemýšlení o rodině		1	1
Péče o zvířátko	1		1
Poslech hudby	1		1
Vycházky	1		1
Čtení	2		2

Největší počet respondentů (8) rádi jezdí na kolečkových bruslích, fotbalu a jízdě na skateboardu se nejraději věnuje shodně 5 dětí. Tancem a jízdou na kole se nejraději baví shodně tři děti, to je z celkového vzorku. Další výraznou skupinou jsou respondenti, kteří udávají jako nejoblíbenější sledování televize nebo práce na počítači. Šest dětí se věnuje počítačovým hrám a internetu.

Televizi rádi sledují 4 respondenti. Povídání s kamarádem jako oblíbenou činnost ve volném čase uvedlo 6 dětí. Jedna odpověď se týkala péče o oblíbené zvíře, potkana.

Odpočívání, vycházky, přemýšlení o rodině, poslech hudby (vždy 1 dotazovaný). Čtením se ve svém volném čase zabývají pouze dva respondenti. Jsou to dívky, které čtou dívčí časopisy, knížku čte z celého výzkumného vzorku pouze jedna dívka z dětského domova.

Otázka č. 7: S kým nejraději trávíš volný čas?

Tab. 11: S kým nejraději trávíš volný čas?

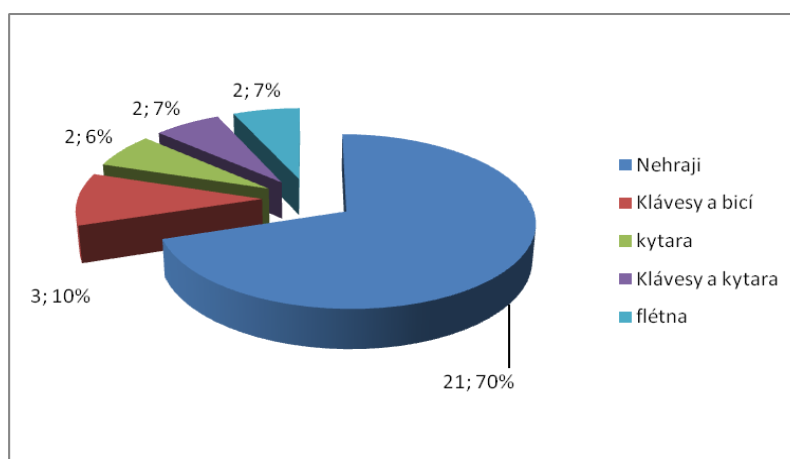
	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
S kamarádem	9	19	28
S tetou (vychovatelkou)			
Sám/sama	1	1	2
Celkem	10	20	30

Ze třiceti dotazovaných pouze dva respondenti odpovídali, že jsou rádi sami. Ostatní nejraději tráví svůj volný čas spolu s vrstevníky. Nejraději prožít svůj volný čas s vychovatelem, tetou či jiným dospělým, neuvedl žádný z respondentů.

Otázka č. 8: Na jaký hudební nástroj hraješ?

Tab. 12: Na jaký hudební nástroj hraješ?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Nehraji	8	13	21
Klávesy a bicí	0	3	3
Kytara	0	2	2
Klávesy a kytara	0	2	2
Flétna	2	0	2

Graf 8: Na jaký hudební nástroj hraješ?

Více jak polovina dotazovaných na hudební nástroj nehraje vůbec (21 dětí, což je 70 %). Na klávesy a bicí hrají tři děti z výzkumného vzorku. Na kytaru, flétnu a na kombinaci klávesy s kytarou hrají vždy pouze dva respondenti.

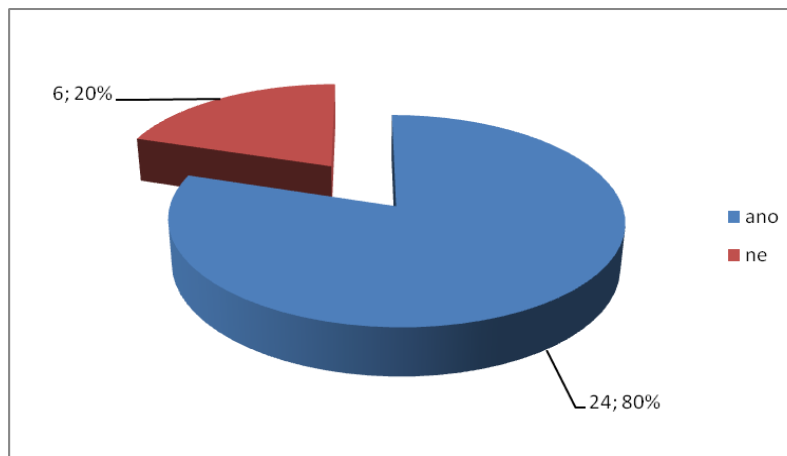
Otázka č. 9: Věnuješ se sportu ve svém volném čase?

Tab. 13: Věnuješ se sportu ve svém volném čase?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Ano	7	17	24
Ne	3	3	6
Celkem	10	20	30

Na tuto otázku odpovědělo 24 respondentů kladně, to je 80 % všech dotazovaných. Pouze šest odpovědí bylo záporných, tito respondenti upřednostňují jinou činnost.

Z grafu 9 v textu vidíme, že 80 % respondentů se věnuje sportovním činnostem a dávají přednost využívání sportovních pohybových aktivit před ostatními

Graf 9: Věnuješ se sportu ve volném čase?

Otázka č. 10: Jakému sportu se věnuješ?

Tab. 14: Jakému sportu se věnuješ?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Fotbal	4	8	12
Stolní tenis		6	6
Bruslení na kolečkových bruslích		6	6
Kolo		5	5
Skateboard		2	2
Nohejbal		4	4
Posilování	1	3	4
Tanec Hip-hop, Zumba	1	8	9
Vybíjená	1		1
Hokej	1		1
Volejbal	1		1
Gymnastika	1		1
Teakwondo	4		4

Tato otázka byla doplňková k předchozí k upřesnění zájmu. Nejoblíbenějším sportem je fotbal. Uvedlo jej 12 respondentů (40 %). O polovinu méně uvádí jízdu na kolečkových bruslích a stolní tenis (6). S celkovým počtem 1 odpovědí, se mezi posledními umístily volejbal, gymnastika, hokej, vybíjená. Čtyři respondenti uvedli jako nejoblíbenější sport teakwondo. Tanci v jakékoli podobě se věnuje 9 dotazovaných (30 %). Jízdě na kole se věnuje 5 respondentů a skateboardu 2 dotazovaní.

Otázka č. 11: Můžeš se věnovat sportovním aktivitám, které tě zajímají?

Tab. 15: Můžeš se věnovat sportovním aktivitám, které tě zajímají?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Ano	8	11	19
Ne	2	1	3
Nevím		8	8
Celkem	10	20	30

Z výzkumného vzorku 19 respondentů odpovědělo, že jsou spokojené s možnostmi sportovních aktivit. Ti co uvedly zájmy, které jsou v těchto zařízeních nerealizovatelné, jsou nespokojeni (3). Osm dotazovaných odpovědělo, že neví.

H2 Děti z dětských domovů navštěvují častěji kroužky a akce mimo areál domova než děti z dětských domovů se školou.

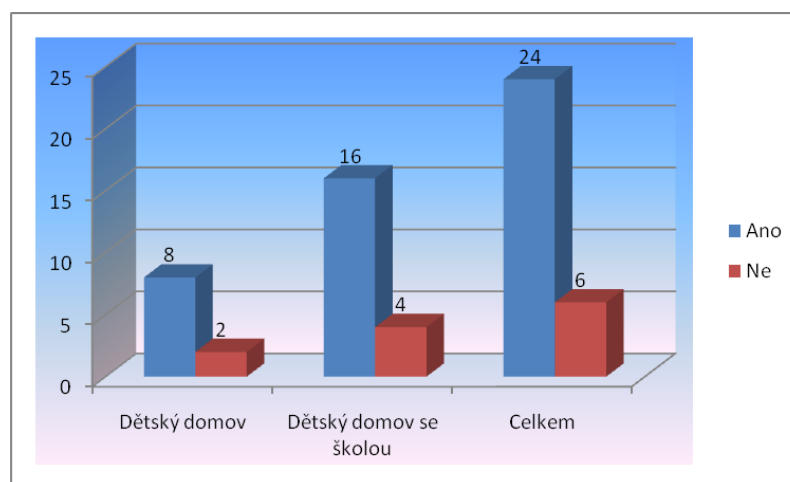
Pro ověření či vyvrácení této hypotézy jsem volila tyto otázky:

12. Byly ti nabídnuty i kroužky mimo areál dětského domova?
13. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek mimo zařízení dětského domova?
14. Jaké kroužky navštěvuješ?

Otázka č. 12: Byly ti nabídnuty i kroužky mimo areál dětského domova?

Tab. 16: Byly ti nabídnuty i kroužky mimo areál dětského domova

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Ano	8	16	24
Ne	2	4	6
Celkem	10	20	30

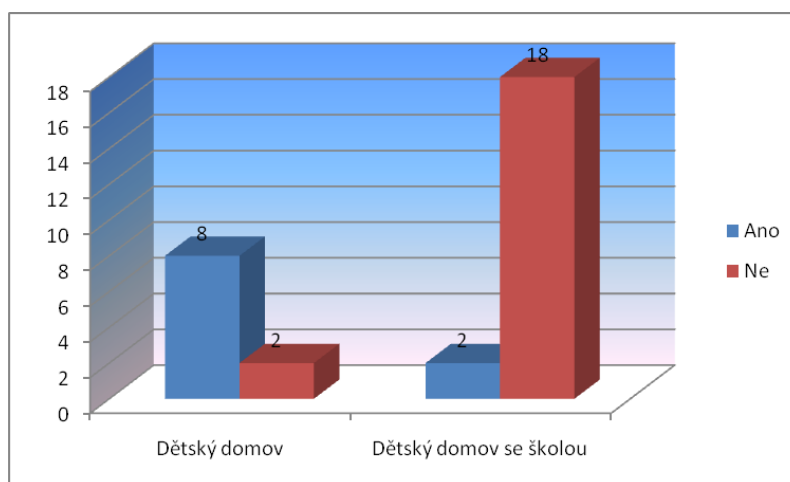
Graf 10: Byly ti nabídnuty kroužky mimo areál?

V dětském domově odpovědělo kladně 8 respondentů z deseti dotazovaných, tedy 80 %. U druhého zařízení kladně odpovědělo 16 dětí z dvaceti oslovených, což je také 80 %. V obou institucích jsou tedy dětem nabízeny činnosti i v jiných zařízeních např. v základní umělecké škole, v domě dětí a mládeže, v tělovýchovné jednotě a školní družině).

Otázka č. 13: Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek mimo areál dětského domova?

Tab. 17: Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek mimo areál dětského domova?

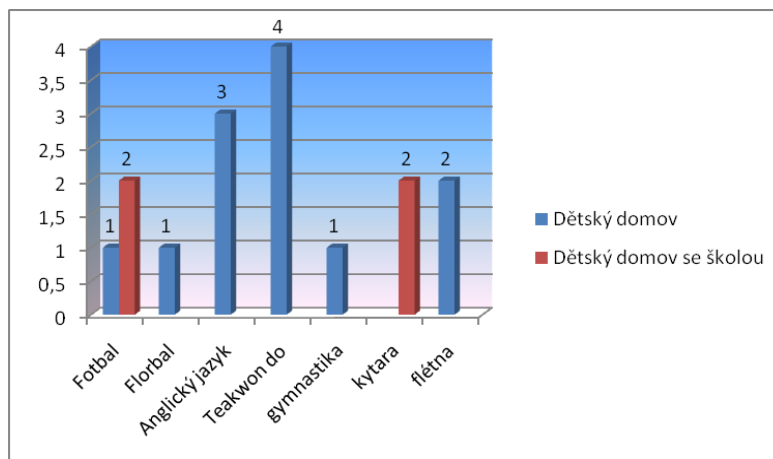
	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Ano	8	2	10
Ne	2	18	20
Celkem	10	20	30

Graf 11: Navštěvuješ nějaký kroužek mimo areál domova?

I když jsou dětem nabízeny kroužky v jiných zařízeních, využívají je zejména svěřenci z dětského domova. Osm dětí navštěvuje kroužky při školní družině a v domě dětí a mládeže, což je 80 % z počtu deseti dotazovaných. Z dětského domova se školou navštěvují pouze dva nejmladší svěřenci kroužek mimo dětský, tedy zanedbatelné 1 % z počtu dvaceti dotazovaných.

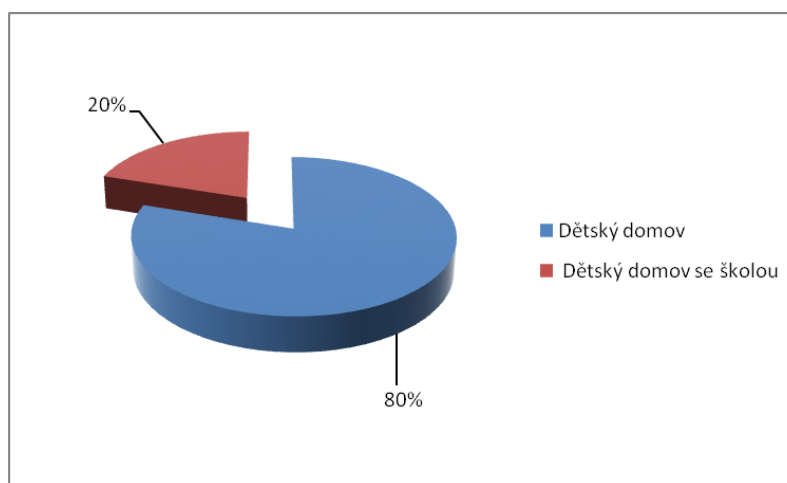
Otázka č. 14: Jaké kroužky navštěvuješ mimo areál dětského domova?

Graf 12: Jaké kroužky navštěvuješ mimo zařízení domova?

Tab. 18: Jaké kroužky navštěvuješ mimo areál dětského domova?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Fotbal	1	2	3
Florbal	1		1
Anglický jazyk	3		3
Teakwondo	4		4
Gymnastika	1		1
Kytara		2	2
Flétna	2		2

Graf 13: Počet respondentů navštěvující kroužky mimo areál domova

Tři respondenti navštěvují kroužek anglického jazyka. Sportovní kroužek Teakwondo navštěvují 4 děti, na flétnu se učí hrát 2 dotazovaní. Na gymnastiku a florbal chodí po 1 respondentovi.

Z dětského domova se školou navštěvují hru na kytaru dva žáci, stejní chodí hrát do TJ fotbal. Z grafu 11 vyplývá, že mimo zařízení navštěvuje kroužky 80 % dětí z dětského domova a pouze 20 % svěřenců z dětského domova se školou z tohoto výzkumného vzorku.

H3 Děti z dětských domovů tráví méně svého volného času na počítači než děti z dětského domova se školou.

Pro verifikaci či falzifikace hypotézy jsem použila tyto otázky:

15. Surfuješ denně na internetu?

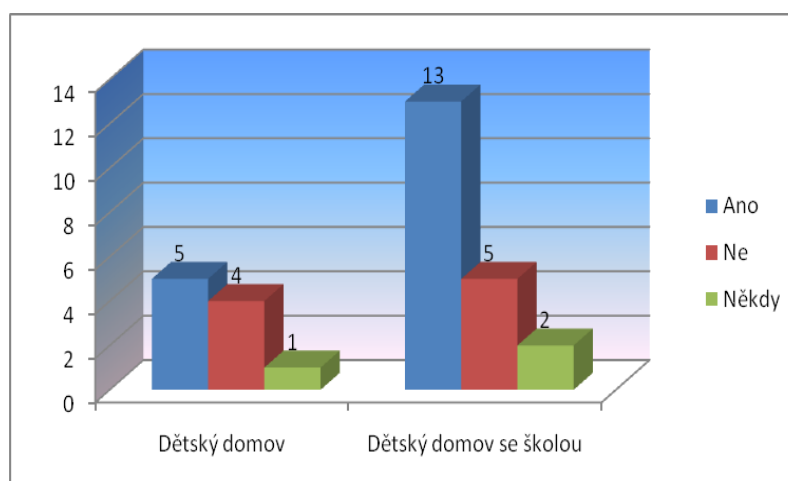
16. Hraješ hry na počítači?

17. Píšeš si s kamarády, s kamarádkami přes sociální sítě PC (Facebook, Lidé)

Otázka č. 15: Surfuješ denně na internetu?

Tab. 19: Surfuješ denně na internetu?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Ano	5	13	18
Ne	4	5	9
Někdy	1	2	3
Celkem	10	20	30

Graf 14: Surfuješ denně na internetu?

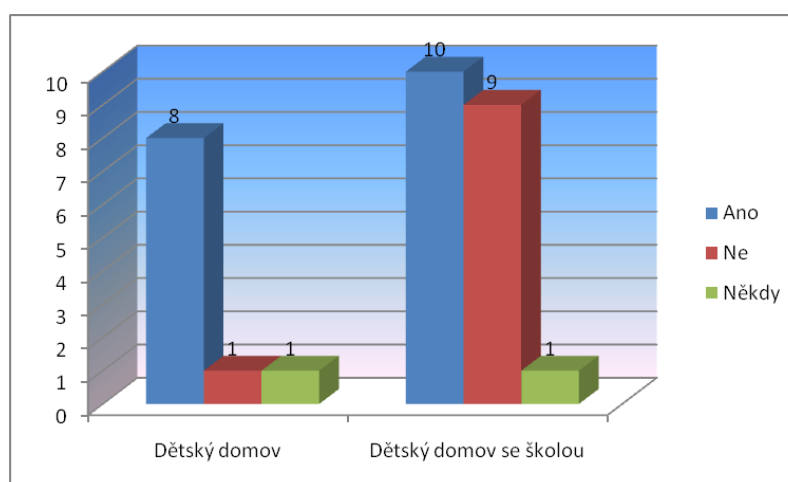
Z uvedeného grafu, je patrné, že z celkového počtu tráví u počítače každý den 18 respondentů, to je 60 % všech dotazovaných. Volné surfování po internetu má za nejoblíbenější také 18 respondentů.

Z dětského domova surfuje na počítači 5 dětí, 4 dotazovaní odpověděli záporně a 1 dítě je na počítači jen někdy. V dětském domově se školou 13 respondentů pracuje každý den s počítačem, 2 děti uvedly někdy a 5 respondentů odpovědělo záporně.

Otázka č. 16: Hraješ hry na počítači?

Tab. 20: Hraješ hry na počítači?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Ano	8	10	18
Ne	1	9	10
Někdy	1	1	2
Celkem	10	20	30

Graf 15: Hraješ hry na počítači?

Hry jako nejčastější činnost na počítači uvedla více jak polovina respondentů (18). Tato odpověď činí 60 % ze všech dotazovaných. V dětském domově hraje hry na počítači 8 dotazovaných, jeden odpověděl, že někdy a zápornou odpověď jsem dostala také od jednoho respondenta.

V dětském domově se školou odpovídalo kladně 10 respondentů, od devíti dětí jsem obdržela zápornou odpověď a jedna odpověď zněla nevim.

Otázka č. 17: Píšeš si s kamarády, s kamarádkami přes sociální sítě PC?

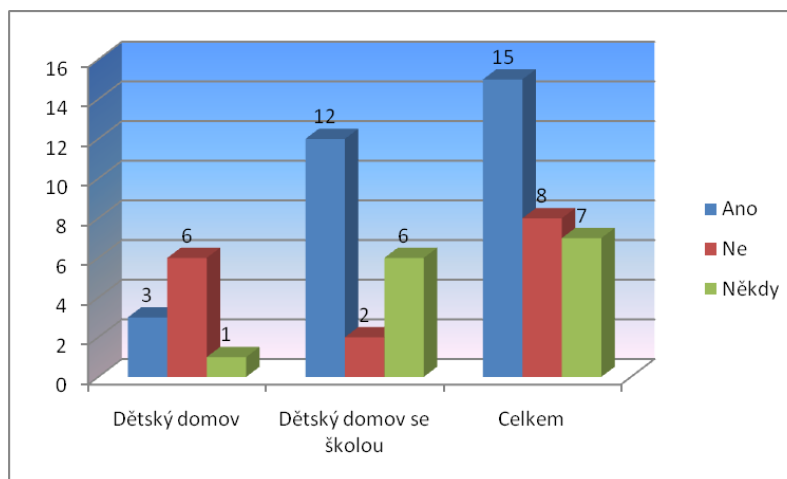
Tab. 21: Píšeš si s kamarády, s kamarádkami přes sociální sítě PC?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Ano	3	12	15
Ne	6	2	8
Někdy	1	6	7

Kladnou odpověď volilo 15 respondentů, kteří tvoří 50 % ze všech dotazovaných.

Jak vyplývá z grafu, 3 děti z dětského domova uvedly, že komunikují přes počítač, 6 odpovědělo záporně a jeden dotazovaný odpověděl, že někdy.

V dětském domově se školou 12 respondentů uvedlo souhlasnou odpověď, šest dotazovaných odpovědělo někdy a nekomunikují pouze dva z tohoto vzorku respondentů (20).

Graf 16:Komunikuješ přes počítač?

H4 Děti z dětského domova se školou se mohou více spolurozhodovat na organizování činností ve volném čase než děti z dětského domova.

K ověření či vyvrácení této hypotézy jsem použila otázky:

18. Můžeš se podílet na přípravě nějaké činnosti ve volném čase?
19. Můžeš navrhnout některou činnost ve volném čase?
20. Navrhl/a a realizoval/a jsi již nějakou činnost?

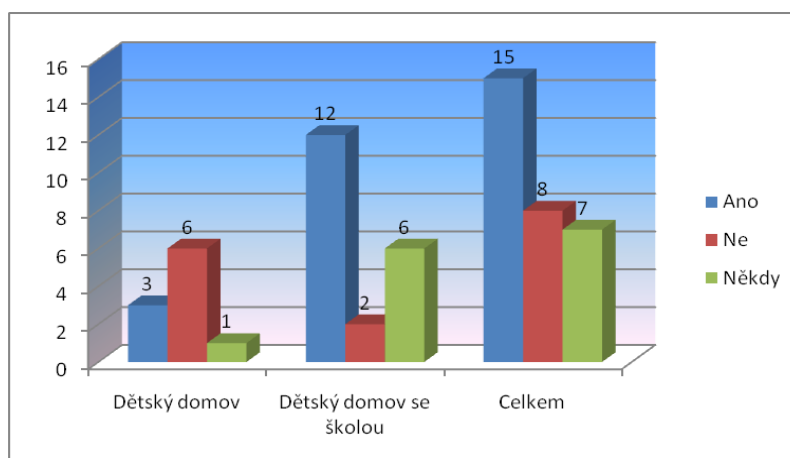
Otázka č. 18: Můžeš se podílet na přípravě nějaké činnosti ve svém volném čase?

Tab. 22: Můžeš se podílet na přípravě nějaké činnosti ve svém volném čase?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Ano	3	12	15
Ne	6	2	8
Někdy	1	6	7

Z dětského domova se školou kladně odpovědělo dvanáct respondentů, to je 60 % z tohoto zařízení. V dětském domově byly pouze tři odpovědi kladné, to je 33 % ze zkoumaného vzorku tohoto zařízení.

Na přípravě svého volného času se podílí 50 % ze všech dotazovaných. Osm respondentů přistupuje k vymýšlení programu pasivně, raději se účastní naplánované činnosti, sedm respondentů připouští, že mohou program vymyslet, ale neví jaký.

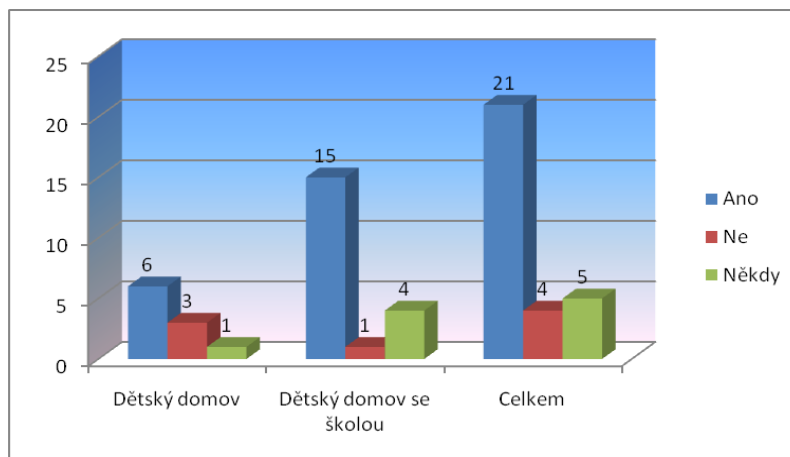
Graf 17: Můžeš se podílet na přípravě nějaké činnosti?

Otázka č. 19: Můžeš navrhnout nějakou činnost ve volném čase?

Tab. 23: Můžeš navrhnout nějakou činnost ve volném čase?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Ano	6	15	21
Ne	3	1	4
Někdy	1	4	5

Více než 70 % respondentů připouští, že mohou navrhnout volnočasovou činnost, z celkového vzorku respondentů to je 21 dětí. Pět dotazovaných se přiznalo, že to někdy zkusilo a skoro stejný počet (4) nikdy žádnou činnost nenavrhl. V dětském domově se školou 15 dětí odpovědělo kladně (75 %), v dětském domově 6 dotazovaných odpovědělo pozitivně (60 %).

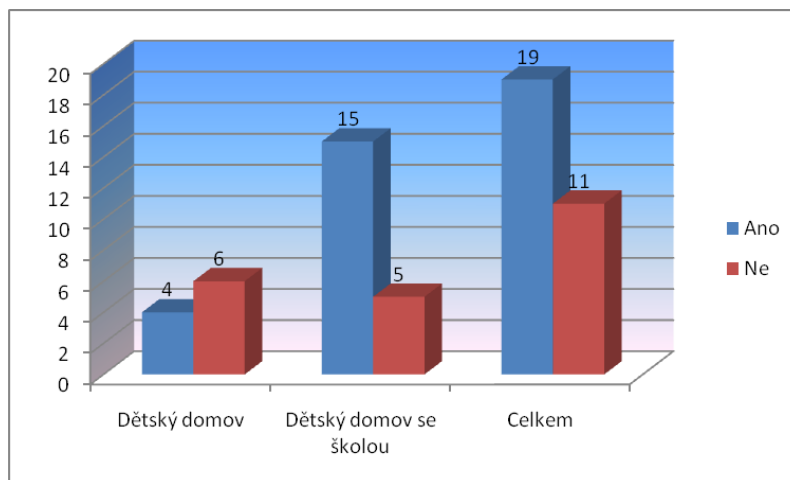

Graf 18: Můžeš navrhnout nějakou činnost?

Otázka č. 20: Navrhl/a jsi již nějakou činnost?

Tab. 24: Navrhl/a jsi již nějakou činnost?

	Dětský domov	Dětský domov se školou	Celkem
Ano	4	15	19
Ne	6	5	11

Graf 19: Navrhla jsi již nějakou činnost?

Z grafu 19 jednoznačně vyplývá možnost participace dětí na svém volném čase. 19 dotazovaných uvedlo činnost, kterou navrhli a která se i realizovala. Negativní pasivní postoj zaujalo 11 respondentů, kteří žádnou činnost vymýšlet nechtějí. Z dětského domova se školou se vyjádřilo kladně 15 dětí (75 %), z druhého zařízení pouze 4 dotazovaní navrhli činnost ve volném čase (40 %).

5.1.1 Souhrnné vyhodnocení otázek

V této části práce se zaměřím na hodnocení jednotlivých odpovědí. Na otázku „**Kolik volného času máš ve všední den?**“ jsem z celkového počtu třiceti respondentů dostala pouze jednu odpověď „méně než dvě hodiny volného času.“ „*Mám moc přípravy do školy*“, znělo vysvětlení. Ostatní svěřenci vypovídali o dostatečném množství volného času. Tato položka zjišťuje subjektivní pocit dotazovaných o tom, zda si myslí, že mají dostatek volného času, či nikoli.

Na druhou otázku, „**Jaký kroužek navštěvuješ?**“ odpovídalo třicet dotazovaných. Ze své vlastní praxe vím, že se pro děti připravuje a nabízí se jim velké množství kroužků různého zaměření. Součástí této otázky byl seznam názvů kroužků, které jsem pokládala za nejfrekventovanější. Zároveň jsem jim ponechala možnost otevřené otázky, kde mi mohly doplnit svůj vlastní navštěvovaný kroužek. Sama jsem byla překvapena, že se zde objevil pouze jeden a to kroužek teakwondo. Zcela nejnavštěvovanějšími jsou kroužky sportovní. Kroužky fotbalový a florbalový mají shodně po 11 odpovědích. V těsném závěsu za nimi je kroužek stolního tenisu, který navštěvuje deset respondentů. Florhokejový kroužek uvedlo šest dotazovaných.

Po pěti respondentech získaly kroužky teakwondo a tenis. Kroužky jazykový, hudební a cyklistický dostaly shodně po třech hlasech. Volejbalový kroužek navštěvuje pouze jeden respondent. U dívek je v současné době velmi moderní a populární zumba (6), jeden chlapec navštěvuje kroužek tance v domě dětí a mládeže. Sporty jako je fotbal, florbal jsou doménou chlapců. I když vím, že stolní tenis hrají i děvčata, do kroužku se přihlásili jen chlapci.

Docela příjemně mě překvapily odpovědi na třetí otázku „**Jsi s nabídkou zájmových kroužků spokojen/a?**“ Většina dětí, to je 70 % z celkového počtu, byla

spokojena s kroužky, které jim byly nabízeny. Ti, co byli nespokojení, většinou navrhovali činnosti, které v zařízení postrádali.

U čtvrté otázky „**Jakou zájmovou činnost v domově postrádáš?**“ mně udivily odpovědi respondentů z dětského domova se školou několika činnostmi, které je přitahují a kterými by se chtěli zabývat. Zarazilo mě to proto, že v tomto úplně nově postaveném zařízení mají děti k využívání volného času velké možnosti. Mají k dispozici novou velkou tělocvičnu s posilovnou, krásné hřiště na fotbal, hřiště na míčové hry s umělým trávníkem, tenisové kurty s antukou. Ve škole mají přístupnou keramickou dílnu a výtvarný atelier. Přesto mají respondenti pocit, že je to málo a chtějí víc pro ně atraktivních činností.

Děti uvádějí aktivity, které by chtěly dělat a v ústavu jim nejsou nabízeny. Některé jsou v rámci ústavu nereálné, některých by se mohly účastnit v místních organizacích v okolí. To však předpokládá činnost ze strany dětí, ony se však raději spokojí s tím, co je jim nabízeno a žádnou aktivitu pro splnění svých přání nevyvíjejí. Jedná se o takové aktivity jako je lezení v lanovém parku, nebo slézání horolezecké stěny, či cvičení kick-boxu: „*Chtěl bych takový to hřiště s lanama ve výšce. Mohli by nám udělat stěnu nebo zeď, na kterou se leze, po takových malých výstupcích až nahoru, viděl jsem to na výletě.*“

Největší počet dětí by si přálo mít v zařízení možnost více se věnovat modernímu sportovnímu tanci, jako je hip-hop, breake dance nebo zumba. O skateboardovou dráhu s U-rampou projevilo zájem šest respondentů. Stejný počet dětí uvádí, že jim nic nechybí, že jsou spokojeni s tím, co se jim nabízí. „*Už jednou nám slíbili, že bysme mohli společně navrhnout nějakou dráhu, ale jsou to jenom sliby, jako všechno, co bysme chtěli dělat.*“ Na bazén a plavání si vzpomněli čtyři respondenti. Cvičit aerobik by rády tři děti. Zajímavostí je přání dvou respondentů, chtěli by mít koně a starat se o něj. Dětem je nabízena pestrá každodenní volnočasová činnost, i když by bylo vhodné rozšířit ji alespoň o některé chybějící oblasti. Důraz je kladen na pohybovou aktivitu, sport. Děti potřebují také dostatek času na osobní volno, které chtějí trávit v soukromí, případně na samostatných vycházkách.

Pátá otázka „**Co bys změnil/a ve svém volném čase?**“ dopadla podle očekávání. Některé děti nad tím, jak tráví svůj volný čas, moc nepřemýšlí. Většinou jsou spokojeni, nechtějí nic měnit. Jsou pohodlní a často leniví. Čtrnáct respondentů uvedlo, že nic měnit nebudou „*protože to stejně nemá cenu, když jsou v děcáku.*“ Víc osobního volna

by si přálo osm dětí „*mít i na výletě trocha volnosti, nebýt pořád pod dohledem.*“ Neuvědomují si skutečnost, že vychovatel je zodpovědný za jejich bezpečnost a zdraví, proto záleží na situaci a okolnostech, zda je vůbec prostor jim udělit osobní volno během výletů. „*Pořád nás do něčeho nutí. Třeba do uklízení.*“ Jeden respondent se rozpovídal o tom, jak trávil svůj volný čas v původní skupině kamarádů a celý svůj monolog zakončil „*chci změnit celý svůj volný čas*“. Za uvážení stojí přání pěti dotazovaných, „*chodit častěji do tělocvičny*“ v areálu, kde mají krásnou novou tělocvičnu k dispozici.

Každý z nás se ve svém osobním volnu nejraději věnuje různým aktivitám. Proto jsem v této otázce „**Čemu se ve svém volném čase věnuješ nejvíc?**“ stanovila aktivity, které si myslím, že dnešní mládež dělá nejraději, ale opět jsem dala také prostor pro vlastní odpovědi. Položená otázka byla polouzavřená. Žáci mohli uvést více jak jednu činnost.

V odpovědích se vyskytovaly hlavně sportovní aktivity. Ani v jedné odpovědi se neobjevily společenské hry, návštěvy přátel, ruční práce, modelování. Výtvarná činnost je zastoupena pouze kreslením a vymýšlením grafity. Aktivity kulturního a společenského charakteru vůbec zmíněny nebyly.

Sportovní aktivity se neomezují pouze na klasické společenské hry jako je fotbal, stolní tenis, kolo ale i na sporty pro dnešní mládež zajímavější, jako jsou jízda na kolečkových bruslích, na skateboardu a tanec. Šest dětí se věnuje počítačovým hrám a internetu. „*Hraní her přes internet je to nejlepší co může být. Odreaguju se u toho a hlavně vybiju zlost.*“

Televizi rádi sledují čtyři respondenti. Povídání s kamarádem jen tak, jako oblíbenou činnost ve volném čase, uvedlo šest dětí. Jedna odpověď se týkala péče o oblíbené zvíře, potkana. „*Baví mě počítače, fotbal, všechno,*“ ale vzápětí říká, že bez jeho dívky, která je v jiném zařízení, jej nebaví nic.

Jeden svěřenec vypráví: „*Jsem rád v klidu na pokoji, poslouchám hudbu, čtu, také rád spím.*“

Další respondent říká: „*Baví mě keramika, tělocvična, volejbal. Ráda bych nacvičovala sestavu aerobiku, začala běžkovat, baví mě volejbal.*“

Odpočívání, vycházky, přemýšlení o rodině, poslech hudby (vždy jeden dotazovaný). Čtením se ve svém volném čase zabývají pouze dva respondenti. Četbou

se zabývají více dívky, zejména čtením dívčích časopisů. Což mi také ukázalo a potvrdilo trvalý pokles zájmu o četbu u dětí obecně.

V sedmé otázce „**S kým nejraději trávíš volný čas?**“ se mi potvrdila skutečnost, že mladí lidé tráví svůj volný čas nejraději se svými vrstevníky. Otázka byla uzavřená. V kolonce „*kamarádi*“ jsou zaznamenány odpovědi typu „*jsem venku s kamarády, povídám si s kamarády, navštěvuji se s kamarády.*“

Osmá otázka „**Hraješ na hudební nástroj a jaký?**“ mi měla pomoci zjistit, jak jsou na tom s hraním na hudební nástroj děti z dětských domovů. Je to pravděpodobně opravdu výběrová činnost. Mohu říci, že i když jsou děti velmi muzikální, 70 % jich uvedlo, že na nic nehrají. Zbývající menšina uvedla jako oblíbený hudební nástroj klávesy, na který si hrají jen tak pro radost. Do základní umělecké školy chodí jen dva žáci na kytaru a dva na flétnu.

Sport patří mezi oblíbené sportovní aktivity, některé činnosti podvědomě nezahrnovali dotazovaní do termínu sport. Například jízdu na kolečkových bruslích, tanec nebo posilování děti vůbec nepočítaly mezi sporty. Na devátou uzavřenou otázku „**Věnuješ se sportu?**“ většina dětí v obou zařízeních odpověděla, že se ve svém volném čase věnuje sportování. Pouze šest dětí vyhledává jinou činnost.

Ve svém volném času dávají respondenti spíše přednost sportovním aktivitám, ale časem se tato skutečnost může změnit. Na základě zjištěných poznatků docházím k tomu, že se do popředí zájmů a aktivit i v našem zařízení dostávají počítače a internet.

Odpověď na dotaz „**Jakému sportu se věnuješ?**“ se zdá velmi jednoduchá, ale není tomu tak. Jak jsem měla možnost sledovat, tato otázka byla pro většinu dotazovaných tzv. „oříšek“. Otázka byla otevřená a každý měl možnost uvést více možností. Zcela nejoblíbenějším sportem je kopaná. Uvedlo ji nejvíce respondentů. O polovinu méně respondentů uvádí jízdu na kolečkových bruslích a stolní tenis. Mezi posledními se umístily volejbal, gymnastika, hokej, vybíjená. Skupina čtyř respondentů uvedla jako nejoblíbenější sport taekwondo. Velký úspěch, zejména u dívek, má tanec, zvláště dnes velmi populární zumba a také již tradiční tanec ve stylu hip-hop. Jízdě na kole se věnuje pět respondentů a skateboardu jen dva dotazovaní. „*Jezdím rád na skejtu, ale není tu kde, kdyby tu byla nějaká rampa, to by bylo lepší, takhle jezdí jenom malí kluci po cestě.*“

Následující tři otázky mi měly pomoci zjistit, kolik respondentů navštěvuje kroužky mimo zařízení domova a ve kterém ústavním zařízení jsou aktivity mimo zařízení

frekventovanější. **„Byly ti nabídnuty i kroužky mimo areál dětského domova? Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek mimo zařízení dětského domova? Jaké kroužky navštěvuješ?“**

Pro potvrzení nebo vyvrácení hypotézy zde budu porovnávat výsledky odpovědí z obou zařízení. Pro přehlednost je uvedu i v grafu. V obou zařízeních byla informovanost o možnostech účastnit se zájmových činností mimo vlastní domov v jiných organizacích shodná. Respondenti z dětského domova navštěvují více kroužků mimo areál jejich zařízení. Po škole navštěvují respondenti kroužek anglického jazyka, který pořádá školní družina. Ostatní zájmovou činnost pro děti připravuje Dům dětí a mládeže v Benešově. Sportovní kroužek teakwondo navštěvují čtyři děti, na flétnu se učí hrát dva dotazovaní. Na gymnastiku a florbal chodí po jednom respondentovi.

Z dětského domova se školou navštěvují hru na kytaru dva nejmladší svěřenci (jednoho z nich od pololetí z další docházky odhlásili na jeho vlastní žádost). Do tělovýchovné jednoty chodí hrát fotbal titíž dva respondenti dále.

Starší se nechali slyšet: *„Je to trapné. To bych tam musel chodit pořád, nemám náladu. Je to nuda. Nelíbí se mi, když něco musím.“* Jedním z důvodů může být složení svěřenců. Jak jsem již výše v textu uvedla, v dětském domově se školou jsou děti s poruchami chování a jejich zapojování do běžných aktivit ve společnosti je často obtížné. Dětský domov se školou má tedy více úkol odstranit a napravit společensky nepřijatelné projevy chování, v dětském domově jde spíše o socializační roli. Základním úkolem je vytěsnit nežádoucí projevy chování u dětí a nahradit je žádoucím chováním. Proto více aktivit je cíleně zaměřených právě interně.

Dnešní svět se téměř neobejde bez využití počítačů. Počítače nám usnadňují, zrychlují a zdokonalují práci. Není mnoho odvětví, kde se lidé obejdou bez počítačů. Proto je také již na základních školách kladen důraz učitelů na počítačovou gramotnost žáků. Ta se totiž společně s ovládnutím cizího jazyka stává prioritou dnešního moderního člověka. Jak ovlivňuje ve volném čase počítač respondenty ze zkoumaného vzorku, mi pomohly objasnit otázky: **„Surfuješ denně na internetu? Hraješ hry na počítači? Píšeš si s kamarády přes sociální síť?“** Z celkového počtu tráví u počítače každý den víc jak polovina respondentů, 60 % všech dotazovaných. Velmi oblíbené je surfování po internetu, stahování a poslech hudby. *„Nemyslím si, že by internet mohl být nebezpečný,“* říkají děti.

Hry jako nejčastější činnost na počítači uvedlo také 60 % ze všech dotazovaných. V dětském domově hraje hry na počítači osm dotazovaných, jeden odpověděl, že někdy a zápornou odpověď jsem dostala také od jednoho respondenta.

V dětském domově se školou odpovídalo kladně deset respondentů. Je zajímavé, že žádná dívka z výzkumného vzorku tohoto zařízení hry nehraje. Zde se stala tato činnost doménou chlapců. Z výsledků výzkumu vyplývá, že zábavě na počítači a komunikaci na sociálních sítích vyplňuje volný čas u většiny dotazovaných.

Nadměrný čas věnovaný počítačovým hrám může zvláště u dětí způsobit ztrátu sociálních aktivit a kontaktů. Stejně negativní vlivy má ovšem (nadměrný) čas strávený u televize. *„Hraji hry, ale jen s kamošama, samotného mě to nebaví, jinak počítač nevyužívám.“* *„Hry hraji tak dvakrát týdně a jen velmi krátce.“*

Mezi nejoblíbenější činnosti prováděné na počítači patří využívání komunikačních technik, jako jsou psaní po internetu kamarádům a na sociálních sítích. Dotazovaní uvedli, že se rádi pomocí internetu seznamují. Láká je nepoznané. Nemají strach komunikovat s neznámými lidmi, neuvědomují si možnost rizika a nepřipouští si, že by jim nové seznámení mohlo i ublížit. *„Vlastně tam celé dny nic neděláte. Sedíte u počítače a klikáte a to se mi líbí, sem tam někde napíšete něco někomu.“*

Z grafu 19 v textu vyplynulo, že 21 % dětí z dětského domova pracuje s počítačem každý den, ale u dětského domova se školou je toto číslo více jak trojnásobné (79 %).

Poslední blok otázek: **„Můžeš se podílet na přípravě nějaké činnosti ve volném čase? Můžeš navrhnout některou činnost ve volném čase? Navrhl/a a realizoval/a jsi již nějakou činnost?“** mi pomohl zjistit, jak se v ústavních zařízeních mohou respondenti spolupodílet na svém volném čase. Děti často kriticky hodnotí rozhodnutí vedení a vychovatelů, poukazují na generační rozdíly, vyjadřují svá přání a požadavky a zcela otevřeně sdělují, co se jim nelíbí. O volném čase, o vycházkách a jejich organizaci polovina dětí hovoří o možnosti jakýmkoliv způsobem participovat se na výběru a organizaci společných výletů a akcí.

Osm respondentů přistupuje k vymýšlení programu pasivně, účastní se naplánované činnosti. Sedm respondentů připouští, že mohou program vymyslet, ale neví co. Nudí se, když je nebaví nabízená činnost, raději jdou na počítač. Uvádí, že jsou vyzýváni, aby něco vymysleli, ale oni si spíše vybírají z nabídky vychovatelů. Jeden respondent mi vysvětluje, že na programu se domlouvají na schůzce skupiny podle návrhů

vychovatelů, ale děti většinou nic nenapadá. Z výsledků je patrné, že v dětském domově se školou se děti více podílejí na přípravě činností ve volném čase.

V porovnávaných zařízeních pracuje dětská samospráva. Z každé rodinné skupiny volí svého zástupce. Samospráva se schází jedenkrát týdně, obvykle v odpoledních hodinách. Jedenkrát za měsíc se koná společné setkání dětí a dospělých, kde nejen samospráva, ale i každý sám za sebe, může veřejně vznášet své připomínky.

Děti verbálně prezentují zájem o určité aktivity, které jim v ústavu nejsou nabízeny. Ovšem nejsou ochotny pro realizaci svých zájmů cokoliv udělat, jsou pasivní při vymýšlení odpolední činnosti, raději si vybírají z činností, které jim nabízí vychovatelé.

Děti potřebují také dostatek času na osobní volno, které chtějí trávit v soukromí, případně na samostatných vycházkách. Většina dětí připouští občasnou nudu. Objevil se názor: *„Když se nudím, přemýšlím, kde sehnat marihuanu.“* Respondenti dále odpovídali: *„Navrhl jsem fotbalové utkání mezi rodinnými skupinami.“* *„Jsem raději, když někdo něco vymyslí a nemusím se namáhat.“* *„Šli jsme se všichni koupat do rybníka.“* *„Nás nikdo neposlouchá, stejně si dělají, co chtějí.“* *„Mě nic nebaví, akorát posilovat a to nechtějí zase ostatní.“* *„S kamarádem jsme vymysleli bojovou hru a úkoly, které se při hře plnily.“*

Způsob trávení volného času je problematika, se kterou by se měla zabývat každá společnost. Záleží na každém jedinci, jak tráví svůj volný čas, zda aktivně či pasivně, zda zvolí sport nebo sezení u televize či počítače. Důležité je najít si tu správnou činnost, která bude každého bavit, ve které se člověk bude realizovat, ale především, která bude cíleně rozvíjet jeho osobnost.

5.2 Vyhodnocení hypotéz

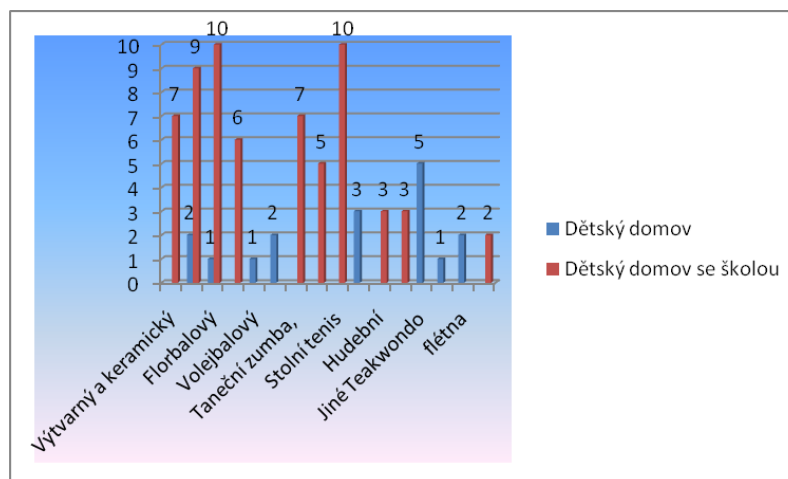
H1 Předpokládáme, že děti z dětských domovů se školou mají více nabídek činností na využití volného času než děti z dětských domovů.

Pro potvrzení či nepotvrzení první hypotézy jsem použila otázky:

2. Jaký zájmový kroužek navštěvuješ?
3. Jsi s nabídkou zájmových kroužků spokojen/a?

4. Jaké zájmové kroužky v domově postrádáš?
6. Čemu se ve svém volném čase věnuješ nejvíc?
9. Věnuješ se sportu ve svém volném čase?

Ze získaných výsledků nám vyplývá, že 70 % respondentů je spokojeno s nabídkou zájmové činnosti a v pestrosti nabídky jim nic nechybí. Z grafu 9 v textu vidíme, že 80 % respondentů se věnuje sportovním činnostem a dávají přednost využívání sportovní pohybových aktivit před ostatními. Z výzkumu vyplynulo, že děti se příliš nevěnují pracovní a technické činnosti. Ani jedna z těchto aktivit se ve výsledcích neobjevila.

Graf 20: Nabídka zájmových činností v zařízení

Podle výsledků šetření a z grafu 20 je patrné, že je dotazovaným nabízeno celkem 16 kroužků různého zaměření. Respondenti uvedli i další možnosti zájmové činnosti (vybíjená, nohejbal, kreslení, kolečkové brusle, skateboard).

V dětském domově dětem nabídli osm zájmových činností, v dětském domově se školou poskytli svěřencům deset zájmových aktivit. V současné době přibyl ještě jeden sportovní kroužek pro chlapce ragby. V době výzkumu byl teprve v plánu. Z výše uvedeného je zřejmé, že respondenti mají dostatečně pestrou nabídku volnočasových aktivit v obou zařízeních.

Musím konstatovat, že v tomto případě se platnost hypotézy zcela nepotvrdila, neboť rozdíl v nabízených činnostech v obou porovnávaných zařízeních je

zanedbatelný, ale potěšující je opravdu pestrost a různorodost aktivit ve volném čase, které se pro tyto děti připravují.

Lze tedy konstatovat, že tato hypotéza není **verifikována**.

H2 Děti z dětských domovů navštěvují častěji kroužky a akce mimo areál domova než děti z dětských domovů se školou

Pro ověření či vyvrácení této hypotézy jsem volila tyto otázky:

12. Byly ti nabídnuty i kroužky mimo areál dětského domova?
13. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek mimo zařízení dětského domova?
14. Jaké kroužky navštěvuješ?

Na nabídku kroužků mimo zařízení domova reagovalo v dětském domově kladně 8 respondentů z deseti dotazovaných, tedy 80 %. U druhého zařízení kladně odpovědělo 16 dětí z dvaceti oslovených, což je také 80 %. I když informovanost o možnostech je v obou zařízeních dá se říci shodná, zájem a realita je jiná. Z dětského domova se účastní kroužků v jiných institucích osm dotazovaných, což je 80 % z tohoto vzorku, proti tomu z dětského domova se školou navštěvují v současné době kroužky mimo vlastní zařízení pouze dva svěřenci. Je to smutné a zanedbatelné 1 % z tohoto vzorku respondentů.

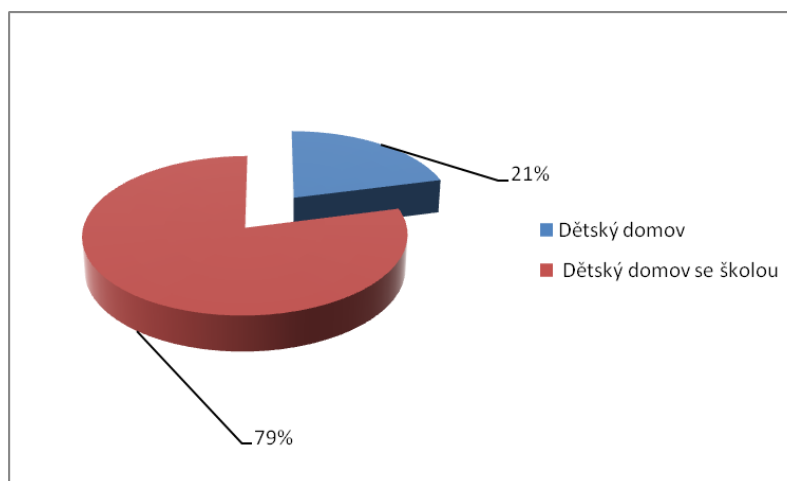
Lze tedy konstatovat, že tato hypotéza je **verifikována**.

H3 Děti z dětských domovů tráví méně svého volného času na počítači než děti z dětského domova se školou.

Pro verifikaci či nepotvrzení hypotézy jsem použila tyto otázky:

15. Surfuješ denně na internetu?
16. Hraješ hry na počítači?

17. Píšeš si s kamarády, s kamarádkami přes sociální sítě PC (Facebook)

Graf 21: Počet respondentů na počítači

Z grafu 15 v textu, je patrné, že z celkového počtu tráví u počítače každý den 18 respondentů, to je 60 % všech dotazovaných. Z grafu 20 vyplynulo, že 21 % dětí z dětského domova pracuje s počítačem každý den, ale u dětského domova se školou je toto číslo více jak trojnásobné (79 %).

V době moderní techniky jsou počítače a internet hlavními zdroji, které využívají k vyplnění svého volného času. Počítačová činnost se dostává do popředí a potlačuje sportovní činnost a zájmovou činnost dětí. I data získaná z tohoto výzkumu vykazují, že množství volného času stráveného u počítačů (79 %), a to zejména v dětském domově se školou, se shodují s časem, který stráví respondenti sportováním (80 %). Ovšem z celkového počtu dotazovaných je zatím na lepší pozici v mém výzkumném šetření sport, tedy 80 % proti 60 %.

Lze tedy konstatovat, že hypotéza je **verifikována**.

H4 Děti z dětského domova se školou se mohou více spolurozhodovat na organizování činností ve volném čase než děti z dětského domova.

K ověření či vyvrácení této hypotézy jsem použila otázky:

18. Můžeš se podílet na přípravě nějaké činnosti ve volném čase?
19. Můžeš navrhnout některou činnost ve volném čase?

20. Navrhl/a a realizoval/a jsi již nějakou činnost?

Z výzkumného šetření vyplynulo, že 63 % dotazovaných ví, že se mohou podílet na navrhování činnosti ve volném čase. Přesto u nich je patrná pohodlnost a lenost. Jsou pasivní a raději přijímají činnosti pro ně připravené. Z výsledků je patrné, že v dětském domově se školou se děti více podílejí na přípravě činností ve volném čase.

V porovnávaných zařízeních pracuje dětská samospráva. Z každé rodinné skupiny volí svého zástupce. Samospráva se schází jedenkrát týdně, obvykle v odpoledních hodinách. Jedenkrát za měsíc se koná společné setkání dětí a dospělých, kde nejen samospráva, ale i každý sám za sebe, může veřejně vznášet své připomínky. Je to takové malé fórum. Děti se tímto způsobem rozvíjí mnoho schopností. Učí se lépe komunikovat, nebát se mluvit před ostatními, domlouvat se, vystupovat na veřejnosti a snaží se samostatně získávat a zpracovávat různé informace.

Ve svém šetření jsem chtěla zjistit jen možnost spolurozhodování na činnostech ve volném čase v jednotlivých zařízeních a nezkoumala jsem další indicie (stupně a formy) nutné pro participaci, proto je i tato hypotéza **verifikovaná**.

5.3 Diskuse

Z výzkumu vyplynulo, že i když respondenti moc nedokáží uvažovat o svém volném čase, jsou s trávením volného času převážně spokojeni. Jen malá část považuje za volný čas celý zbytek dne po škole.

Jak již bylo výše uvedeno, stanovené hypotézy byly potvrzeny. Nabídka aktivit ve volném čase v obou zařízeních je velmi pestrá, i když převážně zaměřená na sportování dětí. Zatím poptávka po sportovních aktivitách převyšuje zájem o počítače. I když jsou tato data získána jen z tohoto malého výzkumného vzorku, mohli bychom je s největší pravděpodobností uvést i u dalších stejných zařízení. Ve své knize Vocilka¹⁰² uvádí výsledky výzkumu, který proběhl v tehdejších dětských domovech v roce 1998. Na prvním místě se tehdy umístily sporty, v těsném závěsu za nimi zájmové kroužky, pracovní aktivity, turistické, výtvarné a hudební aktivity. O počítačových činnostech dětí se samozřejmě vůbec nezmiňuje. O deset let později již ve svých dlouhodobých výzkumech autoři Sak a Saková uvádějí, že klesá zájem

¹⁰² Srov. VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice*, s. 259.

o kroužky a zvyšuje se množství stráveného času u počítače. Jde o všechny děti a mládež, nejenom o ty z dětských domovů. Upozorňují zejména na věk, s přibývajícím věkem přibývá zájem o práci s počítačem, zejména pak potřeba mladých komunikovat přes sociální sítě. „*Stále více času tráví lidé s médii, stále více potřeb uspokojují prostřednictvím těchto médií a stále více aktivit má mediální a virtuální charakter.*“¹⁰³

Volný čas dětí v dětských domovech obecně je z větší části organizovaný, činnost je koordinovaná vychovatelem. Děti mají do určité míry povinnost účastnit se volnočasových aktivit. V rámci nich si však mohou vybírat z nabídky činností a kroužků. Menší část volného času těchto dětí patří osobnímu volnu, které ovšem prožívají opět v rámci daných mantinelů.

V dětském domově se školou se vychází více z přímé výchovné práce vychovatelů a celého zařízení. Jedná se o děti, jak jsem uvedla výše v textu, u nichž se vyskytují závažné poruchy chování nebo děti, které pro svou přechodnou nebo trvalou duševní poruchu vyžadují zvláštní výchovný přístup. V režimu ústavu je více patrná segregace od okolního světa. Na dítě působí prostředí se svým specifickým nastavením norem a je eliminováno od lákadel vnějšího světa. Respondenti uvádí, že v dětském domově je jim nabízena pestrá každodenní volnočasová činnost. Důraz je kladen na pohybovou aktivitu, sport, keramiku, výtvarnou činnost. Vybírají si z nabídky ze strany vychovatelů, i když mají možnost program navrhnout, pasivně přijímají předkládané činnosti. Přestože jsou schopni vyslovit, jaké aktivity jim v ústavu chybí, nejsou ochotni pro realizaci svých zájmů cokoli učinit. Aktivity potřebují prostřídat s osobním volnem, které chtějí trávit v klidu na pokoji nebo na samostatné vycházce. Jednoznačným přínosem jsou vícedenní zážitkové pobyty mimo výchovný ústav.

Z výzkumného šetření se ukázalo, že rozdíl ve výchovně vzdělávacím procesu v porovnávaných zařízeních je tento: dětský domov se školou má za úkol odstranit a napravit společensky nepřijatelné projevy chování, zatímco v dětském domově jde spíše o socializační roli. Náplň volného času samozřejmě nevyřeší všechno, ale pokud má dítě pestrou nabídku volnočasových aktivit a má šanci, že v některé z nich bude zažívat pocity spokojenosti a úspěchu, zmenšuje se tím pravděpodobnost, že něco zničí, že někomu ublíží nebo že sáhne např. po drogách nebo alkoholu.

Výsledky tohoto výzkumu mohou posloužit především samotným vychovatelům pro práci ve volném čase.

¹⁰³SAK, P. SAKOVÁ, K. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže od roku 2007* s. 41.

Závěr

Volný čas dětí v ústavních zařízeních, zejména v dětských domovech, je naplňován různorodými aktivitami. Děti, umístěné v těchto zařízeních, mají mnohdy větší možnosti výběru volnočasových aktivit než jejich vrstevníci vyrůstající v rodinách

Výchova v ústavním prostředí i při dobré vůli nedokáže zajistit přirozenou svobodu a dobrovolnost při výběru volnočasových aktivit.

To, že ústavní zařízení nemůžou nahradit vlastní rodinu, je zcela jasný fakt. Mohou však děti naučit, jak žít svůj život lépe, vnést do jejich života řád. Dětské domovy nedisponují takovým vybavením a specializovanými odborníky, aby dokázaly uspokojit případné rozvíjející se zájmy dětí. V případě nezájmu dětí o žádoucí aktivity je úkolem vychovatelů nalézt postupy a možnosti, jak tuto situaci změnit a vyvolat v jedinci zájem. Případy, kdy dítě vyzkouší několik různých zájmových činností, než vznikne opravdový zájem, nejsou výjimečné.

Při různých akcích se děti s nadšením zapojují do všech připravených aktivit. S odstupem času se jejich zájem vytrácí a veškeré připravované aktivity pro ně přestávají být atraktivní. Vychovatelé se snaží aktivity měnit tak, aby byly pro děti motivující, připravovat nové, které neznají a mohly by vzbudit zájem. Je pravda, že pokud se děti vysloveně *dotlačí* k nějaké aktivitě, baví je, jsou nadšeny a těší se na příští, ale hned druhý den zapomenou a je vše ve starých kolejích a přesvědčování začíná nanovo. Pozitivním zjištěním bylo, že se většina svěřenců ve volném čase nenudí. Pokud děti tráví volný čas u počítače, téměř polovina z nich provozuje surfování na internetu. Nejoblíbenějším sportem se stal podle očekávání fotbal, malá část dotazovaných se mu dokonce věnuje aktivně.

Téma mé diplomové práce jsem si zvolila cíleně. Jak jsem uvedla v úvodu, pracuji s dětmi i v době mimoškolní činnosti, kdy mohu sledovat jejich zájmy a využití volného času. K výzkumu jsem zvolila metodu rozhovoru a pozorování, které mi ale také ukázaly jednu stinnou stránku, že děti se obávají přílišného zájmu dospělých o dění mezi nimi. Přesvědčila jsem se, že je potřeba s dětmi více komunikovat, zajímat se o ně samotné, co je opravdu baví a co je přitahuje. Ne, se jen povrchně zeptat na využití volného času. Dítě v ústavní výchově má den předem rozvržený, ví přesně, co se bude v kterou hodinu dít. Z bezpečnostních důvodů trávívají děti volný čas společně se všemi

ostatními u jednotné činnosti. I přesto je třeba nechat jim svobodnou volbu, pouze je lehce směřovat k činnostem, které podporují všestranný rozvoj.

Děti, které jsou umístěny v dětských domovech běžného typu, navštěvující základní školy mimo zařízení, mají možnost využívat kromě aktivit v dětských domovech také zájmové kroužky při základních školách a zájmové organizace ve městě v rámci individuálních vycházek. Tyto možnosti děti hojně využívají. Z důvodu nutnosti zapojení dětí do běžného života a seznámení se s okolním světem využívala velkého množství nabídek různých organizací.

V dětském domově se školou, kde jsou umístěny děti se závažnými poruchami chování, pak převážně využívají aktivity, které jim nabízí jejich zařízení. Vysvětlení může být nejen ve volném selhávání svěřenců, kteří nedodrží dlouhodobější a pravidelnou činnost, prostě ji nemohou zvládnout, je to pro ně velká psychická zátěž. Ale i v tom, že nabídka činností není pro děti zajímavá. V tomto případě se jedná o malou obec a do větších měst, kde by mohla být nabídka zájmové činnosti lákavější, je dopravní dostupnost složitá. O to větší náročnost je kladena na naše vychovatele, aby dětem v dostatečné míře dokázali poskytnout bohatou nabídku volnočasových aktivit.

Moderní doba vyspělé techniky dává prostor neverbální komunikaci, na kterou si mladí lidé velmi rychle zvykají a využívají ji na úkor verbální komunikace. Z výše uvedených výsledků je patrné, že většina dětí má dostatek volného času, ve kterém se mohou věnovat jen sobě a svým zájmům. Volný čas tráví nejraději ve společnosti svých kamarádů a věnují se především sportu. Nemalá část ovšem tráví svůj volný čas prací na počítači, poslechem hudby a odpočíváním. Cíl mé práce byl splněn.

Na závěr mohu uvést, že vhodný výběr aktivit je jednou z cest, jak můžeme předcházet negativním vlivům, které ohrožují děti a mládež.

Seznam použitých zdrojů

- BITTNER, P. et al. *Děti z ústavů!: právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte*. Praha: Liga lidských práv, 2007. ISBN 978-80-903473-4-2
- Evropská úmluva o výkonu práv dětí*, dostupné na WWW: <<http://www.helcom.cz/view.php?cislocianku=2005020109>>
- FALTÝSKOVÁ, J. *Mládež a volný čas*. In Sborník příspěvků z Mezinárodní konference v Hradci Králové. 1. vyd. Hradec Králové: GAUDEAMUS, 2001. ISBN 80-7041-760-9.
- FILIPCOVÁ, B. *Člověk, práce a volný čas*. Praha: nakl. Svoboda 1966. 25-115-66
- GAVORA, P. *Výzkumné metody v pedagogice: Příručka pro studenty, učitele a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 1996. ISBN 80-85931-15-X
- HÁJEK, B. HOFBAUER, B. PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: Texty pro distanční vzdělávání*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta. 2003. ISBN 80-7290-128-1.
- HANÁKOVÁ, M. *Animace jako výchovná metoda*, dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy>
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha, 2005, Portál, 1. vydání, ISBN 80-7367-040-2.
- HOFBAUER, B. *Děti mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- Interní materiály *Dětský domov Racek*, dostupné na WWW: <<http://www.ddracek.cz/>>
- Interní materiály *Dětský domov se školou, základní škola a školní jídelna Sedlec-Prčice*, dostupné na WWW: <<http://www.ddsedlec.cz/struktura.html>>
- KAPLÁNEK, M. Specifické přístupy a metody pedagogiky volného času. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase, konané v Českých Budějovicích ve dnech 2. – 3. 6. 2005. 1. vydání, České Budějovice, 2006. ISBN 80-7040-849-9
- KAPLÁNEK, M. Kulturní a sociálně kulturní animace – dva směry nedirektivní výchovy. In *Socialia 2006*. Sborník příspěvků z X. ročníku konference s mezinárodní účastí, konané v Hradci Králové ve dnech 20. – 21. 2006. 1. vydání, Hradec Králové: Gaudeamus. 2007. ISBN 978-80-7041-741-6.

- KAPLÁNEK, M. *Metodiky zájmových činností*, dostupné na WWW: <<http://www.tf.jcu.cz/getfile/5460bfa74edfaa01>>
- KAPLÁNEK, M. *Pedagogika volného času*, dostupné na WWW: <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy/pvcskripta>
- KAPLÁNEK, M. *Zážitková pedagogika a její význam ve výchově*. Překlad vybraných odstavců z autorovy disertační práce, dostupné na WWW: *Zážitková pedagogika* <http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_material>
- Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007*. dostupné na WWW: <http://www.rdmkv.cz/dokumenty/006/koncepcestatni_politiky_pro_oblast_deti_a_mladeze_na_období_2007_-_2013.pdf>
- MATĚJČEK, Z. *et al. Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002, s. 84-90. ISBN 80-7178-637-3.
- MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. Praha: SLON, 1999 ISBN 80-85850-76-1.
- NĚMEC, J. *et al. Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času*: pro doplňující pedagogické studium. Brno: Paido, 2002. ISBN 80-7315-012-3.
- OPASCHOWSKI, H. *Pädagogik der Freizeit*. Gründlegung für Wissenschaft und Praxis. Bad Heilbrunn: Klinkhardt 1976
- OPASCHOWSKI, H. *Pädagogik der freien Lebenszeit*, 3 Opladen: Leske+ Budrich, 1996. ISBN 3-8100-1563-6
- OPASCHOWSKI, H. *Einführung in die Freizeitwissenschaft: Freizeit und Tourismusstudien*. 3. aktualiz. Aufl. Opladen: Leske + Budrich, 1997. Freizeit und Lebensqualität. ISBN 3-8100-1968-2.
- PÁVKOVÁ, J. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.
- PÁVKOVÁ, J. *et al. Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- PÁVKOVÁ, J. *et al. Pedagogika volného čas: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6
- PILÁŘ, J. Náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a ve školských zařízeních preventivně výchovné péče. In *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku*

- životních krizí, deviací a úloha pomáhajících profesí.* Praha 2004. ISBN 80-7312-038-0
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník.* 4. aktualiz. vyd. Praha:Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- Revidovaná charta*, dostupné z WWW:
<http://www.adam.cz/zahranici/doc/revidovana_charta_participace.pdf>
- SAK, P. SAKOVÁ, K. *Koncepce státní politiky pro oblast dětí a mládeže do roku 2007.* Praha: MŠMT 2003 dostupné na WWW: <[http://. vyzkum-mladez.cz/zpravy/1196420827](http://vyzkum-mladez.cz/zpravy/1196420827)>
- SAK, P. SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce.* Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace. Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-33-2
- SLOMEK, Z. *Etopedie.* Praha: UJAK 2010. ISBN 978-80-86723-84-6
- SPOUSTA, V. et al. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: úvod do studia pedagogiky volného času.* Brno: Masarykova univerzita v Brně - Pedagogická fakulta, 1994. ISBN 80-210-1007-X.
- SPOUSTA, V. et al. *Metody a formy výchovy ve volném čase. Kultura a umění ve výchově.* Brno: Masarykova univerzita v Brně – Pedagogická fakulta, 1996. ISBN 80-210-1275-7.
- SPOUSTA, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času.* Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1274-9.
- Úmluva o právech dítěte.* dostupné na WWW:<<http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>>
- VÁŽANSKÝ, M. SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času.* Brno: Paido. 1995. ISBN 80-901737-9-9.
- VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice: charakteristika jednotlivých dětských domovů.* Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2
- Vyhláška č. 334/2003 Sb. *kteou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních*
- Zákon o rodině č. 91/1998 ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 104/1991 Sb., *Úmluva o právech dítěte.*

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (*Školský zákon*), ve znění pozdějších předpisů.

ŽUMÁROVÁ, M. Prolínání školního a volného času. In *Výchova a volný čas*. Sborník příspěvků 1. mezinárodní konference o výchově a volném čase, konané v Českých Budějovicích ve dnech 2. – 3. 6. 2005. 1. vydání, České Budějovice, 2006. ISBN 80-7040-849-9

Seznam tabulek

Tab. 1:	Denní režim v DD
Tab. 2:	Denní režim rodinné skupiny
Tab. 3:	Charakteristika výzkumného vzorku
Tab. 4:	Věkové složení respondentů
Tab. 5:	Kolik volného času máš ve všední den?
Tab. 6:	Jaký zájmový kroužek navštěvuješ?
Tab. 7:	Jsi s nabídkou zájmových kroužků spokojen/a?
Tab. 8:	Jakou zájmovou činnost v domově postrádáš?
Tab. 9:	Co bys změnila ve svém volném čase?
Tab. 10:	Čemu se ve svém volném čase věnuješ nejvíc?
Tab. 11:	S kým nejraději trávíš volný čas?
Tab. 12:	Na jaký hudební nástroj hraješ?
Tab. 13:	Věnuješ se sportu ve svém volném čase?
Tab. 14:	Jakému sportu se věnuješ?
Tab. 15:	Můžeš se věnovat sportovním aktivitám, které tě zajímají?
Tab. 16:	Byly ti nabídnuty i kroužky mimo areál dětského domova
Tab. 17:	Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek mimo areál dětského domova?
Tab. 18:	Jaké kroužky navštěvuješ mimo areál dětského domova?
Tab. 19:	Surfuješ denně na internetu?
Tab. 20:	Hraješ hry na počítači?
Tab. 21:	Píšeš si s kamarády, s kamarádkami přes sociální sítě PC?
Tab. 22:	Můžeš se podílet na přípravě nějaké činnosti ve svém volném čase?
Tab. 23:	Můžeš navrhnout nějakou činnost ve volném čase?
Tab. 24:	Navrhl/a jsi již nějakou činnost?

Seznam grafů

- Graf 1: Charakteristika výzkumného vzorku
- Graf 2: Věkové složení respondentů
- Graf 3: Jaký kroužek navštěvuješ?
- Graf 4: Rozdělení kroužků z hlediska pohlaví
- Graf 5: Spokojenost s nabídkou činnosti ve volném čase
- Graf 6: Jakou činnost v domově postrádáš?
- Graf 7: Čemu se ve svém volném čase věnuješ nejvíc?
- Graf 8: Na jaký hudební nástroj hraješ?
- Graf 9: Věnuješ se sportu ve volném čase?
- Graf 10: Byly ti nabídnuty kroužky mimo areál?
- Graf 11: Navštěvuješ nějaký kroužek mimo areál domova?
- Graf 12: Jaké kroužky navštěvuješ mimo zařízení domova?
- Graf 13: Počet respondentů navštěvujících kroužky mimo areál domova
- Graf 14: Surfuješ denně na internetu?
- Graf 15: Hraješ hry na počítači?
- Graf 16: Komunikuješ přes počítač?
- Graf 17: Můžeš se podílet na přípravě nějaké činnosti?
- Graf 18: Můžeš navrhnout nějakou činnost?
- Graf 19: Navrhla jsi již nějakou činnost?
- Graf 20: Nabídka zájmových činností v zařízení
- Graf 21: Počet respondentů na počítači

Seznam příloh

- Příloha I. Otázky k rozhovorům
- Příloha II. Spoluspráva dětí v Dětském domově se školou v Sedlci-Prčici
- Příloha III. Samospráva dětí z Dětského domova Racek
- Příloha IV. Plán aktivit Dětského domova se školou
- Příloha V. Volnočasové aktivity dětí ve školním roce 2010 – 2011
- Příloha VI. Seznam obrázků

Přílohy

Příloha I.

Otázky k rozhovoru:

Ze kterého dětského domova jsi?

a) Dětský domov Racek

b) Dětský domov se školou v Sedlci – Prčici

Kdo jsi

a) chlapec

b) dívka

Kolik je ti let

1. Kolik volného času máš ve všední den

a) méně než dvě hodiny

b) více než dvě hodiny

2. Jaký zájmový kroužek navštěvuješ

a) výtvarný

b) keramický

c) fotbalový

d) florbalový

e) florhokejový

f) volejbalový

g) vaření

h) ruční práce

i) taneční

j) tenisový

k) stolní tenis

l) jazykový

m) hudební

n) sborový zpěv

- o) cyklistický
 - p) jiný
3. Jsi s nabídkou zájmových kroužků spokojen/a
- a) ano
 - b) ne
 - c) nevím
4. Jaké zájmové činnosti v domově postrádáš
5. Co bys změnila na svém volném čase?
6. Čemu se ve svém volném čase věnuješ nejvíc
7. Hraješ na hudební nástroj
- a) nehraji
 - b) klávesy
 - c) kytara
 - d) bicí
 - e) flétna
 - f) jiný
8. S kým nejraději trávíš volný čas
- a) s kamarádem, kamarádkou
 - b) s tetou (vychovatelkou)
 - c) sám/a
9. Surfuješ denně na internetu
- a) ano
 - b) ne
 - c) někdy
10. Hraješ hry na PC (playstation...)
- a) ano
 - b) ne
 - c) někdy
11. Píšeš si s kamarády, s kamarádkami přes sociální sítě PC (Facebook, Lidé. cz a jiné)
- a) ano
 - b) ne

12. Byly ti nabídnuty kroužky i mimo areál dětského domova
- a) ano
 - b) ne
13. Navštěvuješ nějaký zájmový kroužek mimo zařízení dětského domova
- a) ano
 - b) ne
14. Jaké kroužky navštěvuješ mimo areál domova
15. Věnuješ se sportu ve svém volném čase
- a) ano
 - b) ne
16. Jakému sportu se věnuješ
17. Můžeš se věnovat sportovním aktivitám, které tě zajímají
- a) ano
 - b) ne
 - c) nevím
18. Můžeš se podílet na přípravě nějaké činnosti
- a) ano
 - b) ne
 - c) někdy
19. Můžeš navrhnout některou činnost ve volném čase
- a) ano
 - b) ne
 - c) někdy
20. Navrhl/a jsi již nějakou činnost ve volném čase
- a) ano
 - b) ne

Příloha II.

Spoluspráva dětí v Dětském domově se školou v Sedlci-Prčici

- 1) Spoluspráva je volena z řad dětí. Každá rodinná skupina je zde zastoupena jedním dítětem. V čele spolusprávy je předseda.
- 2) Práva a povinnosti spolusprávy:
 - navrhnout doplňky k plánu činnosti na školní rok, které budou součástí ročního plánu
 - vznášet připomínky k činnosti ve skupinách a k plnění týdenních plánů,
 - vznášet připomínky ke kvalitě a množství stravy
 - právo spoluhodnotit vážné výchovné přestupky a navrhopat odměny za mimořádné dobré chování
 - navrhopat činnosti, které povedou ke zlepšení prostředí (výzdoby, vybavení, rozšíření programu)
 - účastnit se plánování na prázdninové období
- 3) Spoluspráva se schází 1x týdně, obvykle v odpoledních hodinách. Jedenkrát za měsíc se koná společné setkání dětí a dospělých, kde spoluspráva může veřejně vznášet své připomínky.
- 4) Za činnost a projednávání vznesených připomínek zodpovídá zástupce ředitele a ředitel.
- 5) Funkční období vedoucího samosprávy je jeden rok. Pokud vedoucí samosprávy neplní svoji funkci, může být po dohodě v průběhu funkčního období odvolán.
- 6) Veškeré připomínky musí spoluspráva prezentovat slušnou formou.

Příloha III.

Samospráva dětí z Dětského domova Racek

Zpravidla jedenkrát týdně se schází dětská samospráva dětského domova - společné sezení zástupců rodinných skupin a pedagogických pracovníků (ředitelka, vedoucí vychovatel). Je vnímána jako reálná spoluúčast na chodu dětského domova. Plánuje se zde činnost na další týden, řeší se přání a stížnosti dětí, hodnotí se také jejich chování a prospěch. Společně se hledají nápravná opatření. Závěry se projednávají ve skupinách s vychovateli, následně za účasti vedoucího vychovatele, popřípadě ředitelky. Návrhy a podněty dětí musí respektovat vnitřní řád dětského domova.

Podle potřeb, nejméně však jedenkrát měsíčně, se setkává komunita všech dětí dětského domova.

Příloha IV.

Plán aktivit Dětského domova se školou

Září

- Skuteč letecký den
- Turnaj v jízdě a obratnosti na kolečkových bruslích
- Sportovní akce – házená Praha-Počernice
- Den bezpečnosti
- Milevsko – orientace ve městě
- Cyklistický výlet

Říjen

- Turnaj v tenise
- Návštěva Prahy
- Utkání ve fotbale (Racek – Sedlec)
- Filmové představení
- Soutěž o nejlepší samorost
- Soutěž krásy

Listopad

- Drakiáda
- Vycházka na zřícenině hradu Zvěřinec
- Divadelní představení
- Sportovní centrum Benešov
- Bowling Sedlčany
- Plavecký bazén Příbram

Prosinec

- Návštěva města Tábor
- Bowling Sedlčany
- Vánoční výzdoba Benešova
- Mikulášská besídka
- Vánoční besídka
- Silvestrovské disko
- Karaoke show

Leden

- Lyžování na Monínci
- Výlet na běžkách
- Filmové představení
- Přednáška s protidrogovou tematikou

Únor

- Nízkoprahové zařízení v Benešově
- Závody na běžkách
- Závody ve sjezdu
- Lyžování na Monínci

Březen

- Matějská pouť
- Návštěva sociálního odboru – městský úřad
- Turistický výlet Čertova podkova
- Přednáška na téma partnerství

Duben

- Lyžařský výcvik – ozdravný pobyt
- Velikonoční výstavy
- Plavecký bazén Příbram
- Soutěž Bezpečnost na silnici

Květen

- Tenisový turnaj
- Posázavský pacifik
- Folkový kvítek Konopiště
- Pochod Praha – Prčice
- Šipkovaná
- Atletické závody

Červen

- Oslava MDD
- Výlet do Prahy
- Závody v plavání

Červenec

- Dětské tábory dle nabídky
- Prázdninové aktivity – plavání, skupinové hry, atletika, vycházky, soutěže, tenis...

Srpen

- Prčické posvícení
- Nohejbalový turnaj
- Dětský tábor
- Prázdninové aktivity

Příloha V.

Přehled akcí ve školním roce 2010 – 2011 v dětském domově

- Září:** Slavnostní zahájení nového školního roku
Rozloučení s prázdninami - lampionový průvod, Chlístov
Den DANONE - Konopiště
Letecký den – letiště Skuteč
Cyklovýlet na Kožlí
Výtvarná dílna – Racek
- Říjen:** Drakiády – Hřebčím Favory Benice a Radio Blaník – Benešov
Podzimní Táboranč Sluníčko – Bučovice u Votic
Výlet do Prahy - památky, obchody
Závody na kolečkových bruslích
Podzimní prázdniny – cyklovýlety – okolí Racku
Koupání v Aquacentru Měřín
Jízda „ Posázavským Pacifikem“
- Listopad:** Návštěva tanečního kroužku Kulíšek Bystřice
Návštěva kina IMAX v Praze- filmové představení „ Madagaskar“
Nákupy v nákupním centru Flora
Akce OS Múzy dětem – Život na nečisto
Bruslení – Zimní stadion Benešov
Koupání v Aquacentru Měřín
Pečení perníčků a vánočního cukroví
- Prosinec:** Návštěva zámku Jemniště – seznámení s prvky společenského chování a stolování v zámeckém prostředí
Mikulášská nadílka - DANONE Benešov
Mikulášská nadílka na Racku
Mikulášská na ledě - Sedlčany
Výlet do Benešova – Mikuláš
Návštěva studentů VOŠ a SZeŠ Benešov
Strom splněných přání – vánoční akce na náměstí Benešov
Návštěva organizátorek akce – „Ježíšku, prosím Tě“
Pečení vánočního cukroví

Vánoční besídka - vánoční posezení s pracovníky a přáteli domova

Štědrovečerní nadílka

Vánoční akce – kostel sv. Kateřina Chrást n/ Sázavou

Vánoční prázdniny

- výlet do vánočně vyzdobené Prahy
- výlet do vánočně vyzdobeného Benešova – jesličky, ZOO prodejna

Leden: Zimní speciální olympiáda pořádaná ČHSO – Horní Malá Úpa

Lyžování - Chotouň

Bruslení – ZS Benešov

Závody v bruslení na Racku

Návštěva fotbalového zápasu

Pololetní prázdniny – návštěva S-centra Benešov – sportovní den

Únor: Zimní ozdravný pobyt – Richtrovy boudy

Jarní prázdniny – závody ve sjezdu na lyžích

Dětský karneval

Březen: Masopustní rej – Racek a Chlístov

Filmové představení v Benešově – „ Peklo s princeznou“

Vyhodnocení soutěže „ Co je štěstí“

Bruslení – ZS Benešov

Koupání v Aquacentru Měřín

Pochod za povídkovým koláčem

Duben: Velikonoční Táboranč

Návštěva Mateřského centra Hvězdička na Racku – společná zkouška

„Vítání jara“- prezentace Dětského domova Racek

Stopovaná na Racku

Velikonoční pomlázka na Racku

Orientační závod motorek

Pálení čarodějnic

Opékání vuřtů

Cyklovýlety do okolí – Racek – Bukovany, Chlístov Úročnice, Krusičany, Týnec nad Sázavou, Chářovice, Chrástřany, Lomenice

Koupání v Aquacentru Měřín

Akce v rámci MPP – zhlédnutí filmu „ Mezi stěnami“ problém šikany
Koupání v Aquacentru Měřín
Turistické vycházky – Pomněnce, Želetinka, Chlístov, Žabovřesky
Cyklovýlety – Racek, Chlístov, Úročnice, Krusičany, Týnec n/Sázavou
Konopiště, Vatěkov, Pomněnce, Bukovany
Výlet do Tábora – podzemní chodby

Květen: Májové slavnosti ve Vlašimi
Návštěva Ekocentra ve Vlašimi
Vystoupení dětí v Domově důchodců v Benešově
Výlet do Prahy – exkurze po letiště
Výlet – Sedlec – Prčice, Monínec
Výlet vlakem – Jemniště
Návštěva kláštera Břevnov
Zážitkové aktivity a OS BENE – příprava jídelníčku, malování
keramiky, ubrusů a ubrousků
Výlet do okolí – vlakem, auty, na kolech
Opékání vuřtů
Cyklovýlety – Konopiště, Poříčí, Nespeky

Červen: Dětský den – Racek
Cesta pohádkovým lesem - Chlístov
Den DANONE – Konopiště
Výlet ZOO Praha společně s MC Hvězdička
Filmové představení v Praze – „Noc v muzeu“
Návštěva vojenského technického muzea Lešany
Návštěva turnaje v basketbalu – Benešov
Vidláková Lhota – oslava 600. výročí založení obce
Výlet do Bystřice
Den hasičů v Konopišti
Slavnostní rozloučení se školním rokem
Zahájení rekreačního pobytu na Slapech

Červenec: Ozdravný pobyt – Oboz na Slapech
Ozdravný pobyt – Zadov, Šumava
Táboranč Sluníčku - Bučovice u Votic
Letní prázdniny – samostatné akce skupin
Zahranickým ozdravný pobyt – Chorvatsko, Hvar, Stari Grad
Dětský letní tábor- Ostrovec

Srpen: Letní prázdniny - samostatné akce skupin
Dětský letní tábor Růžená
Divadelní představení – pracovníci firmy ČEZ „O perníkové chaloupce,
o statečné Ladě a krásném Sněhurkovi“ – Racek
Výlet do Benešova
Cyklovýlet do okolí
Sportovní den se zaměstnanci firmy DANONE – ukončení prázdnin

Příloha VI.

Obrázek 1: Dětský domov se školou

Obrázek 2: Základní škola Sedlec-Prčice v areálu domova

Obrázek 3: Základní škola Sedlec-Prčice tělocvična

Obrázek 4: Dětský domov Racek

Obrázek 5: Dětský domov Racek - zahrada

Abstrakt

KOŘÁNOVÁ, J. *Komparace volnočasových aktivit v zařízení pro děti s nařízenou ústavní výchovou*. České Budějovice 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Kaplánek.

Klíčová slova: volný čas, volnočasové aktivity, dětský domov, dětský domov se školou, ústavní výchova

Práce se zabývá volnočasovými aktivitami dětí v zařízení pro děti s nařízenou ústavní výchovou. Teoretická část charakterizuje volný čas, funkci a poslání zájmového vzdělávání. Dále popisuje zásady a metody vhodné pro výchovu a vzdělávání ve volném čase, vysvětluje termín ústavní výchova a uvádí rozdíly ve výchovné práci mezi dětským domovem a dětským domovem se školou.

Výzkumná část blíže seznámí s charakteristikami zařízení a respondentů. Interpretuje výsledky získané prostřednictvím výzkumných metod. Cílem je analýza nabídky zájmových činností a využívání volného času dětí ve věku 11 – 17 let v zařízení pro ústavní výchovu a následná komparace trávení volného času dětí mezi dvěma vybranými zařízeními, Dětským domovem Racek u Benešova a Dětským domovem se školou v Sedlci-Prčici.

Abstract

KOŘÁNOVÁ, J. *The comparison of recreational activities of children in facilities for children in the institutional education*. České Budějovice 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta, Katedra pedagogiky. Vedoucí práce M. Kaplánek

Key words: leisure, leisure activities, Children's home, Children's home with a school, Institutional education

The work deals with recreational activities of children in facilities for children in the institutional education. The theoretical part describes leisure, function and mission of special education. It also describes the principles and methods suitable for training and education in leisure time, explains term institutional care and identifies differences in educational work among children's home and children's home with school.

The research part familiarizes with the characteristics of facilities and respondents. Interpret results obtained through scientific methods. The aim is to analyze offers of interest activities and leisure time activities for children aged 11 to 17 years in institutional care facilities and subsequent comparison of leisure-time activities of children between two selected devices, the Children's home Racek close to Benesov and orphanages with the school in Sedlec-Prčice.